

15 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 15 maj.

sid.

Svar på interpellationer av herr Johansson i Stockholm ang. utredning av vissa spörsmål i samband med ingripandena mot rådmanen Folke Lundquist, av herr Svensson i Ljungskile ang. vidtagande av åtgärder i anledning av vissa förhållanden på rättsväsendets område samt av herr Spångberg ang. förnyad utredning av den s. k. Unmansaffären, m. m

3

Fredagen den 15 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande maj.

§ 2.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, erhöll på begäran ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr Johanssons i Stockholm interpellation angående utredning av vissa spörsmål i samband med ingripandena mot rådmannen Folke Lundquist, dels herr Svenssons i Ljungskile interpellation angående vidtagande av åtgärder i anledning av vissa förhållanden på rättsväsendets område, dels ock herr Spångbergs interpellation angående förnyad utredning av den s. k. Unmanaffären, m. m.

Svaret, som före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, upplästes nu i huvudsakliga delar av herr statsrådet Zetterberg.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile till mig riktat en rad principiella frågor rörande rättsväsendet. Herr Svensson uttalar bl. a. att det under senare år förekommit ett antal s. k. »affärer» av olika slag, vilka fått en mycket omfattande publicitet och på sina håll be-tecknats som rättsskandaler och att det bland stora delar av allmänheten utvecklats sig en oro för att inte allt är väl beställt inom domstolsväsende och förvaltning. Herr Svenssons interpellation utmynnar i en begäran att jag skall lämna en redovisning av regeringens syn på förhållandena inom rättsväsendet.

Därjämte har herrar Johansson i Stockholm och Spångberg med kammarens tillstånd framställt interpellationer rörande vissa särskilda frågor inom rättsväsendet, den förre angående den vid Stockholms rådhusrätt åtalade rådmannen Folke Lundquist och den senare angående den s. k. Unmansaffären. Dessa båda interpellationer står i sådant samband med de mera allmänna och principiella frågor, som herr Svensson framställt, att jag funnit det vara mest praktiskt att besvara de tre interpellationerna i ett sammanhang.

Vid besvarandet av interpellationerna har jag att taga hänsyn till den oro som herr Svensson talar om. Det har under senare tid och även i samband med framställandet av dessa interpellationer utvecklats sig en livlig diskussion i pressen och bland allmänheten rörande rättsväsendet, och därunder har i allmänna och vaga ordalag framförts allvarliga beskyllningar och misstänklighöranden mot myndigheter, som handhar rättsvården. Man har präglat allmänna talesätt om »rättsröta» och »sammanrotning mellan höga jurister», och man har krävt energiska ingripanden av justitieministern eller regeringen — i regel utan att antyda vad dessa ingripanden skulle gå ut på.

I och för sig är det ett sundhetstecken, att blotta misstankar om rättsövergrepp vållar oro. Det är naturligt att allt som hör till rättsvården betraktas med allvar och vaksamhet. Kan det påvisas att rådande ordning ger upphov till fel eller misstag av myndighet, är det ett samhällsintresse av största vikt att söka åstadkomma rättelse. Det är därför välkommet att dessa frågor nu har ställts under debatt i riksdagen. I allt väsentligt delar jag den allmänna inställning till problemen som herr Svensson har deklarerat och till de syn-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

punkter som han framför. Jag kan emellertid inte nöja mig med ett kortfattat svar. Med hänsyn till den utomordentliga betydelsen av de frågor det här gäller finner jag det erforderligt att ge en utförlig framställning av vad som verkligen har hänt i några omdebatterade rättsärenden. Detta synes mig så mycket mer angeläget som diskussionen utanför riksdagen ofta haft karaktären av allmänt hållna beskyllningar. Häri ligger en uppenbar fara; ovederhäftigheter, som ofta upprepas, blir till sist trodda.

Innan jag går vidare, vill jag emellertid, särskilt med tanke på den diskussion som förts utanför riksdagen, klargöra några elementära och grundläggande förhållanden inom rättsväsendets organisation. Det har nämligen ofta visat sig, att den bristande kunskapen härom skapar missförstånd.

Först och främst bör då framhållas att i vårt land, liksom i alla andra demokratiskt styrda stater, domstolarna intar en självständig ställning i förhållande till landets regering. Domstolarna tar inte några anvisningar från regeringen eller från andra myndigheter, de lyder endast under lagen och dömer enligt lagen. Och innehavare av domarämbete kan avsättas endast efter laga dom och rannsakan. Denna strängt upp-
rätthållna skillnad mellan den styrande makten och den dömande makten är inte bara en viktig statsrättslig teori, den är en levande realitet och en grundval för vårt rättssambälle. Att t. ex. regeringen skulle försöka påverka en domstol att döma på visst sätt är fullkomligt uteslutet. I diktaturstater utgör domstolarnas lydnad under regeringen en viktig del av maktutövningen; i en demokratisk rättsstat får något sådant aldrig förekomma.

I motsats till domstolsväsendet är de administrativa myndigheterna uppbyggda enligt ett över- och underordningssystem. Dessa myndigheter skall, som det heter i 47 § regeringsformen,

förvalta sina sysslor och värv enligt instruktioner, reglementen och föreskrifter samt lyda Konungens bud och befallningar. Men man bör dock lägga märke till att i vårt land de administrativa myndigheterna intar större självständighet än vad fallet är i nästan alla andra länder. Det utomlands vanliga är nämligen, att den administrativa förvaltningsapparaten ledes direkt från vederbörande statsdepartement, varmed då följer ett betydande ministerstyre och ett motsvarande ministeransvar för verksamhetens detaljer. Hos oss däremot finns centrala ämbetsverk för olika förvaltningsområden, och därjämte har en betydande självständighet tillagts länsstyrelserna.

Polis- och åklagarmyndigheterna är administrativa myndigheter. De har alltså inte samma självständiga ställning som domstolar utan lyder under chefsmyndigheter. Å andra sidan arbetar polis- och åklagarmyndigheterna självständigt i förhållande till regeringen, som i allmänhet inte tar direkt befattning med särskilda ärenden. Åklagarmyndigheterna lyder sålunda under riksåklagarämbetet och polismyndigheterna under länsstyrelserna med landsfogdar och, i vissa städer, polismästare såsom polischefer. Regeringen bär naturligtvis ansvaret för att organisationen är lämplig och att gällande föreskrifter är ändamålsenliga. Regeringen har också skyldighet att hålla allmän uppsikt över att polis- och åklagarväsendet fungerar tillfredsställande, en skyldighet som kan och bör framkalla extraordinära regeringsingripanden i sådana fall, då särskilda skäl påkallar detta. Jag skall i det följande ange exempel på fall, då så har skett.

I denna översikt av domstols- och förvaltningsorganisation bör man även lägga märke till kontrollorganen. Deras verksamhet bygger på att varje tjänsteman är straffrättsligt ansvarig, om han begår något fel i sin tjänst. Kontrollen utövas i första hand av överordnade

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

myndigheter, men därjämte av särskilda kontrollmyndigheter: justitiekanslersämbetet och riksdagens ombudsmän. Såvitt angår regeringens åtgärder ligger kontrollen hos riksdagen.

Ytterst kan kontrollen över regeringen och förvaltningen sägas ligga hos allmänheten själv och utövas på grundval av allmänna handlingars offentlighet och en fri kritikrätt. Denna fria insyn och offentliga kritik, särskilt från pressens sida, utgör en av grundpelarna för vår demokrati, och tryckfriheten är också hägnad genom grundlag. Vår nya tryckfrihetsförordning är en av de mest liberala tryckfrihetslagarna i hela världen. Eftersom jag haft förmånen att medverka vid dess tillkomst, lär jag inte kunna misstänkas för att vilja angripa tryckfriheten, när jag nu påtalar att i diskussionen om rättsvården har förekommit osanna och högeligen vårdslösa skrivelser.

Med dessa allmänna synpunkter som bakgrund skall jag nu övergå till de s. k. »affärer», som herr Svensson talar om i sin interpellation och som enligt hans mening väckt oro för rättsväsendets tillstånd. Herr Svensson anger inte närmare vilka »affärer» han menar, men av hans allmänna resonemang kan man sluta sig till att det närmast är fråga om Kejne- och Haijbyutredningarna och vidare om Unmansaffären och förhållanden som sammanhänger med det pågående åtalet mot rådmannen Folke Lundquist. De företeelser och händelser, som sålunda har betecknats som en rad »affärer», är ju av mycket olika beskaffenhet. Strängt taget har de ingenting annat gemensamt än att de avsett rättsfrågor och har föranlett allmän diskussion i pressen. Rätt ofta har dessa tidningsartiklar genom allmänt kritiska uttalanden varit ägnade att inge allmänheten den föreställningen, att det här skulle föreligga en rad allvarliga rättsliga övergrepp, en rad Dreyfusaffärer. Det är därför angeläget att klarlägga de faktiska förhål-

landena för att ange, i vad mån dessa allmänna föreställningar har någon motsvarighet i verkligheten. Jag skall därför försöka gå igenom dessa »affärer» och granska dem ur den i interpellationen angivna synpunkten, om de kan anses ådagalägga några brister inom rättsväsendet. Härvid kommer jag alltså inte att mera ingående granska materiella tvistefrågor. Den fråga som jag skall söka besvara är denna. Har de rättsvårdande organen gjort sin plikt?

Den s. k. *Kejneaffären* började — sin offentliga fas — med att tidningar på våren 1950 publicerade uppgifter om att en tjänsteman i Stockholms stadsmission, pastor Kejne, blivit utsatt för förföljelser, därför att han försökt ingripa mot en homosexuell liga i Stockholm. I åtskilliga tidningsartiklar förekom mer eller mindre direkta antydningar om att utredningen av de anmälningar, som Kejne ingivit till polisen, inte bedrevs med tillbörlig energi och att polisen var utsatt för otillbörlig påverkan i syfte att förhindra en allsidig utredning.

Underståthållaren Martin Wahlbäck förordnades därför av överståthållarämbetet och av riksåklagarämbetet att göra en utredning angående polisens och åklagarmyndighetens handläggning av ärendet. Wahlbäcks utredning var färdig på sommaren 1950. Däri framställdes icke någon anmärkning mot polisen eller åklagarmyndigheten i fråga om utredningen angående anmälningen om förföljelse och ärekränkning mot Kejne. Däremot förklarades, att polisutredningen i visst annat hänseende inte hade bedrivits med tillbörlig energi, så till vida som förhör ej hade anställts i erforderlig omfattning rörande vissa påstådda otuktbrott. Någon otillbörlig påverkan för att förhindra allsidig utredning kunde Wahlbäck däremot inte finna.

Under tiden hade emellertid förundersökningen avslutats och lett till åtal

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

mot den person som utpekades såsom ledare av förföljelsen mot Kejne. Denne person dömdes också senare till ansvar för otuktsbrott och dessutom för ärekränkning mot Kejne.

En kort tid efter det att Wahlbäcks rapport blivit färdig gjorde Kejne en hänvändelse till överståthållaren. Han anförde att han tidigare under våren hade tagit del av en polisutredning rörande en år 1936 inträffad brand vid Krukmakargatan i Stockholm och att det ingått andra handlingar i denna polisutredning än det gjorde, när Wahlbäck tog del av den. Vissa handlingar skulle alltså under mellantiden ha försvunnit ur polisens dossier i detta ärende. Kejnes hänvändelse föranledde överståthållaren att anordna en ny undersökning. Det blev assessorn E. Fries som fick utreda hur det kunde förhålla sig med dessa handlingar. Av den rapport, som han lämnade senare under hösten 1950, framgår att verkliga förhållandena icke kunde klarläggas. Men det kunde inte heller uteslutas att handlingar hade försvunnit. På grund av de berättelser som avgivits av Kejne och en polisman, vilken hjälpt denne att framtaga akten ur polisens arkiv, fann utredningsmannen det sannolikt att handlingar hade avlägsnats, men han kunde inte finna något skäl härtill och framlade icke någon teori om hur detta hade skett.

Under sommaren och hösten 1950 blev diskussionen i pressen och ryktes-spridningen bland allmänheten allt livligare. Antydningarna om att polis- och åklagarmyndigheter hade tagit otillbörliga hänsyn utvidgades till att avse inte bara Kejnes anmälan utan också andra ärenden, och det gjordes gällande att myndigheterna tog sådana obehöriga hänsyn för att skydda personer i framskjuten ställning. Mer eller mindre tydligt angavs att dåvarande konsultativa statsrådet Nils Quensel skulle utöva ett dylikt inflytande. Hela denna tidningskampanj hade uppenbarligen från bör-

jan utgått från uppgifter av Kejne, men den bars sedan vidare och förstörades av andra. Den fick också under hösten ett fastare underlag genom att Kejne i en bok förklarade, hur han kommit fram till sina påståenden, och sammanställde olika händelser på ett sådant sätt att beskyllningarna mot Quensel för läsaren framstod som bestyrkta eller sannolika. Den allmänna diskussionen stannade inte bara vid beskyllning för otillbörlig påverkan av myndighet. I tidningsartiklar skymtade också påståenden om att branden vid Krukmakargatan var mordbrand, kanske rent av tillkommen för att dölja ett mord.

Härtill kom att i mitten av september polisen under ledning av stadsfiskalen Meijer lät en 19-årig yngling göra ett besök i Kejnes bostad under polisens kontroll, för att man därigenom skulle få klarlagt, om det var sant som ynglingen påstod, att han i maj samma år haft otillbörlig förbindelse med Kejne. Det visade sig att ynglingen talat osanning. Vid hans besök hos Kejne gjordes av polisen den anordning som blev känd under benämningen »knivfällan». Kejne gjorde anmälan härom till justitieombudsmannen mot stadsfiskalen Meijer och några polismän, och denna anmälan remitterades av JO till riksåklagarämbetet för utredning.

I detta läge, då alltså en ledamot av regeringen var offentligen beskylld för att obehörigen påverka polis- och åklagarmyndigheter och då dessutom påståendena att Kejne motarbetades av polisen syntes få en viss näring av den inträffade händelsen, ansåg jag, liksom regeringen i övrigt, att det borde göras en särskild utredning under medverkan av en allmän medborgerlig representation. Eftersom det påstods, att regeringen var inblandad i saken, ville vi låta denna representation utses under utomstående kontroll. En överläggning ägde därför rum under statsministerns

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ordförandeskap med ledningarna för alla de demokratiska partierna. På min begäran framförde dessa förslag på lämpliga personer, och fullständig enighet nåddes om vilka medborgarrepresentanter som skulle utses. Till ledare för utredningen förordnades riksåklagaren Heuman. Enligt direktiven hade denna kommission till uppgift att göra en utredning rörande myndigheternas förhållande i Kejneaffären.

Kejnekommissionen tog sin sak mycket grundligt och gick utöver sitt egentliga uppdrag genom att inte endast utreda myndigheternas förhållande i saken utan även göra vidlyftiga undersökningar av statsrådet Quensels och andra personers privata förhållanden. Kommissionen höll 80 sammanträden och hörde omkring 100 personer. En offentligen tryckt utredning på över 300 sidor framlades i juni 1951. Vad gav nu denna utredning för resultat?

Jo, kommissionen fann icke någon sådan påverkan från polis- eller åklagarmyndigheter som de framställda beskyllningarna avsett. Kommissionen tillbakavisade sålunda tanken på att direktiv från högre ort eller andra ovidkommande hänsyn hade inverkat på utredningen av Kejnes anmälningar.

Kommissionen uttalade däremot viss kritik mot polisens handläggning av vissa av dessa anmälningar, vilken kritik i stora drag överensstämde med vad Wahlbäck redan har anfört — alltså att polisutredningen inte hade bedrivits med tillräcklig energi. I ett par punkter ville dock kommissionen inte biträda anmärkningar som Wahlbäck hade framfört. Även i några andra hänseenden framställde kommissionen vissa erinringar mot åtgärder av ämbetsmän. Bl. a. anförde kommissionen, att Quensel hade bort iakttaga större varsamhet i sin kontakt med myndigheterna i vissa socialvårdsärenden och liknande fall. Jag saknar anledning att i detta sammanhang diskutera, om detta uttalande var berättigat eller inte; jag

vill endast påpeka, att de åtgärder, som åsyftades härmed, inte hade något som helst samband med Kejnes anmälningar till polisen.

Och hur gick det med ryktena om mord och mordbrand vid Krukmakargatan? Författaren Vilhelm Moberg gav ut en bok härom, under det att kommissionen arbetade. Han byggde upp en teori om vad som hänt, nämligen att det verkligen skulle ha förelegat ett mord och en anlagd brand. Till dessa slutsatser kom Moberg genom en underlig bevisföring, som bland annat gick ut på att ett obduktionsprotokoll var oriktigt och att i stället tidningsuppgifter utan säkert ursprung var riktiga. Kommissionen undersökte denna sak mycket ingående och förklarade som sin slutsats, att åtskilliga vägande omständigheter kan anföras mot alla de teorier, som går ut på att elden var anlagd, samt att intet motsäger polisens teori att branden förorsakats av olyckshändelse.

De framställda beskyllningarna och insinuationerna om grova brott, som givits stor publicitet, hade alltså visat sig sakna grund. Detsamma gäller om Kejnes påståenden, att Quensel skulle ha sökt hindra polisutredningen rörande branden. Kommissionen fann att förhållandet var det rakt motsatta, nämligen att Quensel gjort två hänvändelser till polismyndighet för att få brandorsaken utredd.

Kejnekommissionen hade knappt blivit tillsatt och kommit i arbete, förrän beskyllningarna om homosexualitet riktades mot icke mindre än fyra av kommissionens sju ledamöter. Vidare framställdes påståenden om olaglig telefonavlyssning, som skulle ha beordrats bl. a. av mig såsom justitieminister. Jag vill ta tillfället i akt att här än en gång upprepa vad jag förut offentligen har förklarat: Jag har inte beordrat eller lämnat medgivande till någon telefonavlyssning.

Alla dessa beskyllningar om homo-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

sexualitet och telefonavlyssning föranledde omedelbart en utredning av justitiekanslersämbetet. Denna utredning gjordes med biträde av nuvarande justitierådet Tammelin och redovisades i tryck på sommaren 1951. Slutsatsen blev, att de framställda beskyllningarna, både om kommissionens ledamöter och om telefonavlyssningen, till alla delar var grundlösa. Jag skall inte i detalj gå igenom dessa punkter, men jag vill gärna hänvisa kammarens ledamöter till den tryckta redogörelsen. Den är en föga uppbygglig läsning. Den visar hur det lösa sladdret går och hur de mest osannolika uppgifter och påhitt sammanställs, förstoras och sprides. Redogörelsen kompletterar kommissionens utredning, och den ger psykologiskt lärorika upplysningar om hur sådana företeelser som Kejneaffären och dess biprodukter uppkommer.

Nu skall man inte tro, att människor som sprider sådana beskyllningar tar något intryck av grundliga och objektiva utredningar. Knappt hade det blivit i detalj offentligen klarlagt, att beskyllningarna för olaga telefonavlyssning var oriktiga, förrän det kom nya påståenden om samma sak. Denna gång var det Moberg som förde fram beskyllningarna i en klagoskrift till JO. Denne överlämnade klagomålen för undersökning till en ny utredningsman, nämligen landsfogden Enhörning. Även denne gjorde en ingående utredning om förekomsten av olaga telefonavlyssning och kom till lika negativt resultat. Som bekant har därefter nya påståenden om telefonavlyssning föranlett åtal mot Kejne, vilket åtal för närvarande är beroende på domstols prövning. I samband med denna rättegång har det återigen framkommit uppgifter om olaga telefonavlyssning. Dessa rykten är nu föremål för undersökning av polismyndighet.

Åtalet mot Kejne är en detalj i slutresultatet. Kommissionens utlåtande och justitiekanslersämbetets utredning

blev nämligen överlämnade till riksåklagarämbetet för prövning i vanlig ordning. För denna uppgift blev landsfogden Enhörning förordnad som särskild riksåklagare, eftersom ämbetets ordinarie innehavare hade lett Kejneutredningen. Enhörning har, förutom nyssnämnda åtal, också väckt åtal mot fyra personer för ärekränkning och mot en för brott mot tystnadsplikt. Vissa ärenden har handlagts av justitieombudsmannen, som har väckt åtal mot stadsfiskalen Meijer för hans åtgärder beträffande den s. k. knivfällan. Åtalet ogillades av Svea hovrätt. JO har fört målet vidare till högsta domstolen, som ännu icke hunnit avgöra målet.

Dessa åtal är alltså det resultat som den omsorgsfulla rättsliga prövningen har utkristalliserat av all den uppståndelse som varit kring Kejneaffären. Ätminstone i ett par fall avser åtalen frågor av en viss betydelse. Men de kan ju på intet sätt jämföras med de oerhörda beskyllningar som utspriddes om polisen såsom redskap åt en homosexuell liga och om därmed sammanhängande mord, mordbrand, olaga telefonavlyssning o. s. v. Detta är ägnat att mana till allvarlig eftertanke. Och därjämte kvarstår såsom djupt otillfredsställande att hela denna sak, och inte minst det sätt på vilken publiciteten bedrivits, vållat enskilda människor ett oförskyllt lidande. Den som svärast utsatts för denna lögnaktiga kampanj var dåvarande statsrådet Quensel. Och detta är så mycket mera upprörande, som förtalet riktade sig mot en ovanligt självuppförande och förnämlig människa som gjort vårt land stora tjänster.

Härefter skall jag övergå till den andra av de »affärer», som det här är fråga om, nämligen *Haijbyaffären*. Och även i denna del skall jag uppehålla mig endast vid frågan om myndigheternas åtgärder och de utredningar som gjorts därom.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Vad den saken gällde, var att direktören Kurt Haijby framförde påståenden om att myndigheter hade gjort obehöriga ingripanden mot honom och letts av obehöriga hänsyn i sin ämbetsutövning. Dessa ingripanden skulle i vissa fall ha avsett mycket allvarliga åtgärder. Haijby gjorde sålunda gällande, att han olagligen och utan att det var motiverat av hans sinnesbeskaffenhet hade blivit insatt på sinnessjukhus. Vidare påstod han, att han hade tvingats resa till Tyskland och att han där på svenska myndigheters tillskyndan hade tagits i häkte och fått tillbringa drygt ett år i fängelse. Härvid skulle enligt hans påstående bland annat ha tillgått så, att svenska myndigheter hade insmugglat kommunistlitteratur i hans bagage vid utresan och därigenom föranlett de nazistiska myndigheterna att ingripa mot honom.

Haijby vände sig till regeringen med dessa klagomål, och de remitterades till justitiekanslersämbetet för utredning. Efter en förberedande undersökning anmälde JK, att påståendena till större delen gällde händelser som låg jämförelsevis långt tillbaka i tiden, och JK ansåg det alltså tveksamt, om en utredning borde göras.

De legala svårigheter, som här förelåg, var följande. Om de anklagade ämbetsmännen hade begått tjänstefel, så hade dessa åtgärder i huvudsak ägt rum för så lång tid sedan, att brotten hade varit preskriberade, d. v. s. åtal och dom däröver fick lagligen inte äga rum. Dessa lagliga hinder mot att åtala gamla gärningar har uppställts bl. a. därför, att vittnesmål och annan bevisning inte kan förebringas med tillräcklig säkerhet, när en längre tid förflutit.

Även om det alltså inte kunde bli något åtal i dessa fall, ansåg emellertid regeringen det synnerligen angeläget att i möjligaste mån få upplysning om vad som förevarit. Haijbys anklagelser innebar ju, att det skulle ha skett mycket allvarliga rättsövergrepp, och det

kunde finnas anledning för regeringen att vidtaga andra åtgärder än åtal. Därför beslöt regeringen, att det skulle verkställas en utredning om dessa anklagelser, trots vissa principiella betänkligheter och trots att det på grund av lagens bestämmelser var uteslutet att få till stånd en domstolsprövning med vittnesförhör och andra sådana garantier för rättssäkerheten.

Den utredning, som alltså beordrades av regeringen, utfördes av justitiekanslersämbetet med biträde av en särskild utredningsman, numera justitierådet Tammelin, och utredningen var färdig i slutet av maj 1952. På grundval av denna utredning förklarade justitiekanslersämbetet, att ämbetet icke funnit ärendet föranleda vidare åtgärd.

De farhågor som man från början hyste, att det inte skulle bli möjligt att vinna full klarhet om dessa gamla förhållanden, besannades vid utredningen. Justitiekanslersämbetet framhöll, att de åtgärder av ämbetsmän, som utredningen avsett, till stor del låg så långt tillbaka i tiden, att det var vanskligt, och i vissa fall omöjligt, att klarlägga vad som verkligen hade skett och till fullo fastställa de motiv som dikterat åtgärderna. Vissa av de personer, som hade medverkat, var avlidna. Andra hade efter så många år icke en sådan minnesbild av vad som tilldragit sig, att vidtagna åtgärder numera kunde utredas med önskvärd grad av säkerhet. På vissa punkter hade motstridande uppgifter lämnats.

I de mera allvarliga frågor, som utredningen behandlat, kunde emellertid en viss grad av klarhet vinnas genom framletade handlingar eller på annat sätt. Sålunda fastslogs av utredningen, att det hade förelegat medicinska skäl till Haijbys intagningar på sinnessjukhus, oavsett om därjämte obehöriga hänsyn medverkat eller ej till intagningarna. Det visade sig nämligen, och har även senare bestyrkts, att Haijby

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

lider av psykisk abnormitet, ehuru han inte är i egentlig mening sinnessjuk.

Beträffande Haijby's resa till Tyskland förklarades, att utredningen inte kunde anses ådagalägga att han hade tvingats resa. Haijby's häktning och fängelsevistelse i Tyskland kunde klarläggas. Han blev av tysk domstol dömd till ansvar för brott som han hade begått i Tyskland. Efter avtjänat straff synes han ha kvarhållits en tid för utredning om ett annat mot tysk medborgare begånget brott och därefter blivit utvisad till Sverige. Ingenting hade framkommit vid utredningen som stödde påståendena, att svenska myndigheter skulle ha medverkat till att Haijby hållits fängslad i Tyskland. Inte heller hade utredningen givit det minsta stöd för Haijby's påstående, att kommunistlitteratur skulle ha insmugglats i hans bagage vid utresan till Tyskland.

Det fanns emellertid också vissa andra anklagelser, som hänförde sig till senare tid och där det alltså inte förelåg något preskriptionshinder för undersökning och åtal. Dessa anklagelser rörde frågor av mindre allvarlig beskaffenhet än de nyss behandlade. Bl. a. påstod Haijby, att man genom att uppköpa restupplagan av en av honom utgiven bok hindrat honom att sälja boken på allmänna marknaden. Justitiekanslersämbetet, som undersökte anklagelserna, förklarade att utredningen icke givit vid handen, att några olagliga åtgärder av myndighet hade förekommit i dessa hänseenden. På grund härav företog JK icke något ingripande.

På grundval av justitiekanslersämbetets utredning beslöt regeringen, att Haijby's klagomål icke skulle föranleda någon åtgärd.

Under utredningen hade emellertid framkommit graverande omständigheter som tydde på att Haijby själv hade gjort sig skyldig till brott, och utredningen hade därför av justitiekanslersämbetet delgivits riksåklagaren, som

inledde förundersökning i denna del. Sedermera har som bekant Haijby dömts till ansvar för utpressning, senast av Svea hovrätt, vars dom är överklagad och beroende på högsta domstolens prövning.

Jag skall efter denna redogörelse beröra några särskilda frågor som framkommit i diskussionen om Haijbyaffären. Man har frågat sig, hur Haijby har kunnat bli dömd till ansvar för sådana brott som begåtts för åtskilliga år sedan, när det förelegat preskriptionshinder mot att åtala åtgärder av ämbetsmän som vidtagits vid samma tid. Förklaringen härtill är den, att Haijby har fortsatt med samma slags handlingar under senare år, och enligt lagen avbrytes preskriptionen av ett sådant förhållande.

En annan fråga är, varför Haijby inte har blivit åtalad redan för åtskilliga år sedan. Det är numera icke möjligt att klarlägga, vilka överväganden som då kan ha förekommit. Det kan ha hävdats, att så länge kung Gustaf V levde något åtal inte lagligen fick äga rum utan hans tillstånd. Det bör också erinras om att de utbetalade medlen här rörde från Gustaf V:s privata förmögenhet och att statsmyndigheterna följaktligen inte hade någon kontroll över deras användning.

Efter några års uppehåll aktualiserades Haijbyaffären år 1947, varvid även den dåvarande regeringen för första gången fick kännedom om Haijby's existens. Då var emellertid affärens olika aspekter inte närmare klarlagda. Sedan justitiekanslersämbetets utredning blivit färdig år 1952 och man därigenom fått en mer ingående kunskap om sakens innebörd, framstod det som angeläget ur allmän synpunkt, att ett åtal kom till stånd. Både statsministern och jag tillrådde därför hovets företrädare att medverka till sakens klarläggande genom tillhandahållande av räkenskaper och upplysningar. Så

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

skedde också, och saken drogs inför domstol av riksåklagarämbetet.

Det har vidare i diskussionen gjorts gällande att ämbetsmän, som förmedlat pengar till Haijby, därigenom blivit delaktiga i Haijby's utpressningsbrott och borde åtalas härför. Detta är ett underligt resonemang, vars felaktighet borde stå klar för var och en. Den som företräder och hjälper det egentliga offret för en utpressare, blir därigenom icke delaktig i brottet. I detta sammanhang vill jag slutligen erinra om regeringens ställningstagande, eftersom det i pressen har påståtts, att regeringen skulle ha medverkat till utbetalningar. I själva verket förhåller det sig så, att när regeringen på ett sent stadium fick kännedom om affären, hade utbetalningarna från hovet redan upphört. Det har sålunda inte verkställts någon enda utbetalning från hovets sida efter den tidpunkt, då regeringen fick kännedom om Haijby's existens.

En annan fråga, som särskilt har uppmärksammats i diskussionen, gäller publiceringen av justitiekanslersämbetets utredning. Därmed förhöll det sig på det sättet, att justitiekanslersämbetet fann att utredningen borde vara hemlig enligt gällande sekretesslag. Beslutet härom överklagades, men regeringsrätten fastställde beslutet. Emellertid har regeringen möjlighet att genom särskild dispens upphäva sekretessen. Denna möjlighet utnyttjades i så måtto, att justitiekanslersämbetets redogörelse för resultatet av utredningen lämnades fri, under det att själva utredningsmaterialet icke gjordes offentligt. Detta ståndpunktstagande sammanhänger med utredningens karaktär och rättsliga innebörd. Regeringen fann nämligen, att det icke var tillbörligt att offentliggöra en detaljerad redogörelse för obestyckta påståenden, som inte föranledde någon åtgärd, som inte lagligen kunde prövas vid domstol och som dessutom hade visat sig otillförlitliga på viktiga punk-

ter som kunnat kontrolleras. Härtill kom att utredningen i vissa delar fick anses tillhöra privatlivet. Och jag vill betona att det är fråga om den hänsyn till privatlivet, som varje människa kan göra anspråk på.

Jag vill därjämte hänvisa till vad jag nyss framhöll om tillkomsten av utredningen. Regeringen hade beordrat denna för att få veta om något allvarligt övergrepp kunde påvisas. Hade det däremot bara gjorts gällande, att någon ämbetsman för lång tid sedan skulle gjort sig skyldig till någon mindre försummelse vid handläggningen av något ärende, då skulle naturligtvis inträdd preskription ha respekterats. Det var alltså av hänsyn till sakens vikt som regeringen begärde utredning om åtgärder, för vilka ansvar redan var preskriberat. Då det nu inte framkom några bevis på att allvarliga övergrepp hade begåtts, var syftet med utredningen uppnått, och det var icke rimligt att offentliggöra detaljredogörelser för andra, mera obetydliga ting.

Herr von Friesen har nyligen i denna kammare uttalat den uppfattningen — som också flestades framstälts i pressen — att Svea hovrätt skulle ha underkänt regeringens ståndpunkt i denna sak genom att i väsentliga delar upphäva sekretessen. Med anledning av detta påstående vill jag framhålla, att hovrätten visserligen har ansett sig kunna i viss utsträckning lämna allmänheten tillträde till sina förhandlingar, men att hovrätten också har förklarat, att justitiekanslersämbetets utredning fortfarande skall vara hemlig.

Jag vill till slut framhålla några mera allmänna synpunkter i Haijbyaffären. Utredningen har klarlagt att några sådana grova övergrepp, som Haijby påstod, inte kunnat påvisas. En annan sak är däremot om alla åtgärder som vidtagits mot Haijby är fria från anmärkning. Härom kan det råda delade meningar. Det ankommer icke på mig att uttala något klander och inte heller

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

att uppträda till försvar för sådana åtgärder som vidtagits innan den nuvarande regeringen fick kännedom om saken. Men jag kan inte underlåta att påpeka, att det är lätt att vara efterklok. När man bedömer den ena eller andra åtgärden, måste man beakta den situation och de tidsförhållanden, under vilka åtgärden vidtogs.

Den s. k. *Unmansaffären* avser frågan, om en person vid namn Gustaf Unman har förlorat större delen av en ärvd förmögenhet till följd av brottsliga åtgärder. Denna affär rör bl. a. rådmannen Folke Lundquist. Han har nämligen varit förmyndare för Unman och är en av de personer mot vilka beskyllningarna för brottsligt förfarande främst riktats. Emellertid har hittills icke kunnat påvisas att Lundquist förfarit brottsligt, och något åtal har inte väckts mot Lundquist för denna Unmansaffär. Den ingår alltså inte bland de gärningar, för vilka Lundquist nu står under åtal. Såsom jag strax skall redovisa, har däremot Unmansaffären tidigare varit föremål för en lång rad undersökningar av olika myndigheter, och i samband med den pågående rättegången mot Lundquist har dennes befattning med förmyndarskapet för Unman tagits upp till ny undersökning.

Unman har två gånger varit omyndigförklarad. Påståendena om brottsliga förfaranden mot honom avser inte den första omyndighetsperioden som slutade med att Unman blev förklarad myndig år 1929. Vid denna tidpunkt ägde han en avsevärd förmögenhet. Under de närmast följande åren, då Unman alltså hade möjlighet att själv förfoga över sin egendom, invecklade han sig i vidlyftiga affärer. År 1932 blev Unman åter förklarad omyndig, denna gång på ansökan av hans frånskilda hustru. Till förmyndare för honom utsågs Lundquist. Denne avlämnade redovisning till överförmyndaren för begynnelseåret 1932 först i slutet av året därpå. Enligt denna redovisning var Unmans ekono-

miska ställning katastrofalt försämrad i förhållande till 1929.

Hur har det nu gått till, när Unman led denna stora ekonomiska skada? Det är den frågan, som alla Unmansutredningarna i första hand har sysslat med. Har Unman själv vållat förlusterna under de år, då han var myndig och alltså kunde disponera över sin egendom? Och har han därvid förletts till förlustbringande affärer av andra personer? Det har framställts sådana beskyllningar särskilt mot två bankirer vid namn Mileikowsky och Varenius, med vilka Unman hade affärsförbindelser. Eller har förlusten uppkommit efter det Unman år 1932 förklarades omyndig och hans förmyndare övertagit förvaltningen av egendomen?

Detta är den primära frågeställningen, och först om man får någon nämnvärd klarhet därom, har man ett underlag för bedömande, om förlusterna har vållats genom brottsliga manipulationer. Emellertid har det visat sig för enat med mycket stora svårigheter att klarlägga de nyss nämnda grundläggande frågorna. Detta beror på att Unman hade en synnerligen bristfällig bokföring under de år, då han var myndig, trots att han då låg i mycket vidlyftiga affärer.

De många utredningarna om denna sak började redan år 1933, då Unman riktade klagomål mot sin dåvarande förmyndare Lundquist. Med anledning härav gav Stockholms förmyndarkammare i uppdrag åt en auktoriserad revisor vid namn Paul Norman att verkställa granskning av Lundquists redovisningar. Revisor Norman förklarade i sin revisionsberättelse år 1934, att han verkställt kassarevision utan att denna föranlett någon anmärkning. Han förklarade emellertid, att det summariska och ofta otillförlitliga materialet inte medgivit fullständig utredning. I anledning av Normans utlåtande fick Lundquist inför förmyndarkammaren lämna vissa kompletterande uppgifter.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Med anledning av fortsatta anmärkningar mot Lundquist beslöt förmyndarkammaren senare, att en förnyad granskning skulle ske av revisor Norman tillsammans med en granskningsman, som Unman själv skulle få välja. Unman utsåg godkände granskningsmannen Fredrik Hammarstrand. År 1935 fann de båda sakkunniga, att anledning i stort sett icke förekom till anmärkning mot Lundquist.

Följande år lät förmyndarkammaren för tredje gången inhämta yttrande från revisor Norman. Denne avgav då år 1936 det utlåtandet, att de gjorda undersökningarna och revisionerna varit fullständiga.

Under tiden hade Unman vänt sig till överståthållarämbetet med anmälningar mot ett stort antal personer och institutioner. Han riktade sig sålunda inte bara mot Lundquist. Även bankirerna Mileikowsky och Varenius, med vilka Unman gjort affärer under sin myndighetstid, påstods nu ha undandragit honom mycket stora belopp. Unman anmälde vidare revisor Norman, sin egen granskningsman Hammarstrand, förmyndarkammaren, Stockholms rådhusrätt och flera andra. Överståthållarämbetet behandlade anmälningarna år 1936 och lämnade därvid de flesta av dem utan åtgärd. Men beträffande Mileikowsky och Varenius förordnade överståthållarämbetet om polisundersökning.

Vid denna undersökning försökte polisen klarlägga, vilka tillgångar som tillkommit Unman och vilka utgifter han haft under den tid, då han gjort affärer med Mileikowsky och Varenius, och fram till den dag, då han andra gången förklarades omyndig. För detta ändamål inhämtades uppgifter från alla banker, leverantörer, långivare och andra personer, med vilka Unman veterligen haft affärsförbindelser under denna tid. En jämförelse mellan de sålunda funna inbetalningarna och utbetalningarna gav upplysning om hur Unmans

kända inkomster under ifrågavarande tid i stort sett hade använts. Mot denna s. k. vidräkning har det anmärkts, att den inte uppställts enligt bokföringsmässiga grunder. Vidräkningen har emellertid inte avsett att vara en fullständig bokföringsmässig redogörelse för Unmans affärer utan endast varit ett hjälpmedel i polisens ansträngningar att finna, om något belopp obehörigen har fränhänts Unman.

Sedan polisundersökningen blivit färdig, fattade överståthållarämbetet på grundval härav sitt beslut i denna fråga år 1936. Överståthållarämbetet fann sig icke kunna vidtaga någon ytterligare åtgärd i ärendet, enär den verkställda utredningen inte kunde anses göra sannolikt, att Mileikowsky och Varenius gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande mot Unman.

I anledning av krav på ytterligare undersökningar lät överståthållarämbetet i slutet av samma år verkställa en kompletterande utredning. Denna medförde en del jämkningar i de beräknade in- och utbetalningarna men var inte av beskaffenhet att ändra slutresultatet av den tidigare utredningen.

Man har nu anmärkt, att Unmansaffären icke från början blev föremål för ordinär polisutredning, utan att utredning skedde genom remiss av gjorda anmälningar. Som jag nyss redogjorde för, skedde 1936 en grundlig polisutredning, såvitt rör Mileikowsky och Varenius. Även beträffande Lundquist är påståendet felaktigt. Utredningen skedde ingalunda från början genom remissförfarande utan genom revision av en auktoriserad revisor. Jag vill vidare påpeka, att Lundquists förmyndarförvaltning redan på ett mycket tidigt stadium bragtes under polismyndighetens prövning. År 1934 besökte sålunda vederbörande assessor i förmyndarkammaren personligen tredje polisintendenten i Stockholm, överlämnade till honom hela akten i förmynderskapet och hemställde, att det måtte utredas om någon oe-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

gentlighet kunde läggas Lundquist till last. Tredje polisintendenten kunde emellertid icke finna något brottsligt förfarande hos Lundquist.

Sedermera blev hela Unmansaffären underkastad prövning av en ny instans, nämligen justitiekanslersämbetet. I ett flertal skrifter till JK upprepade nämligen Unmans representanter de påståenden, som tidigare framförts till överståthållarämbetet. Ärendet handlades av nuvarande justitieombudsmannen Rudewall, som då tjänstgjorde såsom tillförordnad JK. Han har lämnat följande uppgifter om hur han bedrivit sin undersökning. Unmans förmögenhet var från början till större delen placerad i fastigheter. Vid undersökningen genomgicks de nära 450 in-teckningar, som meddelats däri. Verkställda köp och försäljningar av fastigheter kontrollerades. Vidare granskades och fullständigades den av polisen upprättade vidräkningen, och det gjordes en ingående jämförelse mellan resultatet härav å ena sidan och Lundquists förmyndarredovisning å den andra. Lundquists samtliga redovisningshandlingar granskades. Slutligen upptogs till behandling särskilt för sig alla de anmärkningar i speciella avseenden, som under årens lopp framställdes mot samtliga anklagade personer. I åtskilliga hänseenden kompletterades förefintligt utredningsmaterial, men enligt Rudewalls uppfattning framkom intet, som rubbade resultatet av de tidigare undersökningarna. På grund härav förklarade Rudewall år 1937, att vad i ärendet förekommit inte föranledde någon vidare åtgärd från justitiekanslersämbetets sida.

Sedan denna instans sålunda skilt sig från saken, fördes den upp till regeringen. Under 1937 och 1938 framställde nämligen Unman och andra personer samt vissa nationalsocialistiska sammanslutningar hos Kungl. Maj:t och olika statsråd yrkanden om ny utredning. Samtliga dessa framställningar

remitterades av Kungl. Maj:t till justitiekanslersämbetet för yttrande.

Där upptogs nu saken av den ordinarie justitiekanslern Alsén. Justitiekanslersämbetet avgav utlåtande 1938 och lämnade då en utförlig redovisning av vad som tidigare förekommit i saken. Vidare inhämtade ämbetet yttranden från Unmans dåvarande förmyndare, revisorn E. Karlsteen och från två av Unmans egna medhjälpare, stadsrevisorn Magnus Billing och revisorn A. Strömberg, samt slutligen från häradshövdingen Ernst Aderlund och auktoriserade revisorn Sven Hagström såsom särskilt tillkallade sakkunniga. Icke i något yttrande gjordes gällande, att ytterligare utredning vore erforderlig. På grundval av sin granskning kom JK till den slutsatsen, att genom de verkställda undersökningarna sådan utredning hade förebragts rörande den Unmanska förmögenhetsförvaltningen, att anledning saknades för ämbetet att vidtaga eller förorda ytterligare åtgärd. I enlighet med JK:s hemställda beslut Kungl. Maj:t år 1938, att framställningarna i ärendet icke skulle föranleda någon vidare åtgärd.

För att vem som helst skulle kunna kontrollera sakmaterialet och slutsatserna lät justitiedepartementet trycka dessa JK:s utredningar. De föreligger i två band om tillhoppa 350 sidor.

Redan några år tidigare hade även riksdagens justitieombudsman fått mottaga anmälningar i Unmansaffären. År 1934 framfördes sålunda klagomål mot Stockholms förmyndarkammare för bristande tillsyn över förmynderskapet för Unman. Denna anmälan utvidgades sedan till att avse åtgärder av Lundquist, Mileikowsky, Varenius m. fl. Genom beslut år 1935 fann dåvarande justitieombudsmannen Gyllenswärd ärendet ej föranleda vidare åtgärd.

Året därpå gjordes en ny anmälan till JO. Detta ärende fick vila i avbidan på justitiekanslersämbetets omfattande utredningsarbete. När detta hade avslu-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

tats, fann också dåvarande justitieombudsmannen Ljunggren år 1938, att de hos honom framförda klagomålen inte föranledde någon vidare åtgärd.

Alla dessa utredningar av olika rättsvårdande organ hade företagits, när jag år 1946 fick mottaga en begäran om ny utredning av Unmansaffären. I det läget kunde man naturligtvis på goda grunder ifrågasätta, om det vore försvarligt att använda arbetskraft och allmänna medel på att verkställa ny granskning av ett ärende, som redan hade prövats i en enastående lång rad utredningar av opartiska instanser. Men det angavs, att nytt material hade framkommit. Och för att det inte skulle finnas någon tvekan om att en medborgares rättsskydd skall upprätthållas till det yttersta, tillmötesgick jag denna begäran. Framställningen överlämnades till justitiekanslersämbetet och handlades av nuvarande riksåklagaren Heuman, som då tjänstgjorde såsom tillförordnad justitiekansler.

Heuman avgav sitt utlåtande år 1947. Eftersom de nya klagomålen särskilt riktade sig mot tidigare undersökningar i saken uppehöll sig utredningsmannen särskilt därvid. Han yttrade härom bl. a.: Påståendet, att JK:s utredning skulle vara felaktig, måste betecknas såsom oriktigt. Påståendet, att denna utredning var ofullständig, måste också bestämt tillbakavisas. Man torde med fog kunna påstå, att exempelvis det oerhört vidlyftiga arbete som nedlagts å vidräkningen, av kriminalpolisen i Stockholm åren 1935 och 1936 samt av Rudewall åren 1936—1937, ligger utanför vad som rimligen kunnat krävas av åklagarmyndigheterna. Den omfattande utredning, som i detta avseende vidtagits, är att betrakta såsom ett led i myndigheternas strävan att oberoende av vad som kan ha ingått i deras skyldigheter icke lämna någon möjlighet oprövad att i görligaste mån erhålla klarhet i om det kunde finnas något fog för Unmans misstankar. Ut-

redningsmannen framhöll vidare, att frågan om hur en person förlorat sin förmögenhet ytterst sällan, kanske aldrig, blivit så noggrant och grundligt utredd som i detta fall. Utredningen utmynnade i en hemställan, att de gjorda yrkandena inte måtte föranleda till någon åtgärd.

På grundval av denna utredning beslöt Kungl. Maj:t på min föredragning år 1947 att icke vidtaga någon ytterligare åtgärd i ärendet.

Sedan fördes Unmansaffären upp till riksdagens prövning. År 1949 väcktes i denna kammare en motion med interpellanten herr Spångberg som huvudmotionär och undertecknad även av bl. a. herr Ståhl. I motionen yrkades, att riksdagen skulle hemställa, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en kommitté med uppgift att företaga en allsidig utredning i Unmansaffären.

Motionen remitterades till kammarens första tillfälliga utskott, vars ordförande var herr Ståhl, alltså en av motionärerna. I sitt utlåtande i ämnet anförde utskottet bl. a., att utskottet under ärendets behandling icke kunnat finna sannolikt, att genom en ny utredning andra omständigheter skulle kunna förebibras än de som genom upprepade tidigare utredningar av olika myndigheter klarlagts. Utskottet tilllade, att det bibringats den uppfattningen, att Unmansaffären — vad anginge myndigheternas befattningstagande med denna — nu vore mogen för avskrivning. Utskottet hemställde därför, att motionen icke måtte föranleda till någon kammarens åtgärd. Utlåtandet var i sak enhälligt; en ledamot i utskottet förklarade sig dock i avgiven reservation anse, att utskottet med hänsyn till stadgandet i § 90 regeringsformen icke hade bort upptaga ärendet till behandling.

Vid kammarens behandling av ärendet bifölls vad utskottet hade hemställt. Kammarens beslut fattades efter uppresning.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att uttala min förvåning över att herr Spångberg nu i sin interpellation utförligt redogjort för sin egen motion men inte med ett ord berört det öde, motionen mötte under den fortsatta riksdagsbehandlingen.

Med denna långa redogörelse har jag velat visa, att myndigheterna icke sparat någon möda att komma till klarhet i denna sak. Det finns inte något som helst fog för de påståenden, som framförts och alltjämt framföres, att myndigheterna av ovidkommande hänsyn skulle dragit sig för att gå till botten i saken. Med stor bestämdhet kan man däremot fastslå, att de rättsvårdande myndigheterna har nedlagt ett mycket stort arbete på att utreda, om något brott har förekommit, utan att något bevis därför hittills har framkommit.

Som bekant pågår det nu en straffprocess mot Unmans tidigare förmyndare Lundquist, mot vilken det ju tidigare framställtts beskyllningar om brott gentemot Unman. Såsom jag tidigare påpekat, är emellertid Lundquist icke åtalad för något förfarande mot Unman. Däremot är han åtalad för en lång rad förmögenhetsbrott mot andra personer, däribland Unmans frånskilda hustru. Dessa åtal har dock inte något sakligt samband med den Unmansaffär, som jag här har behandlat. Bland andra angivelser, som nu inkommit till riksåklagarämbetet rörande Lundquist, förekommer emellertid även ett antal angivelser som avser hans befattning med Unmans egendom, alltså med den egentliga Unmansaffären. Dessa liksom övriga angivelser har av riksåklagarämbetet remitterats till t. f. stadsfiskalen Lennart Eliasson, som har ämbetets förordnande som åklagare i målet mot Lundquist. Med anledning härav har ny undersökning igångsatts i Unmansaffären. Det kan ju tänkas, att något nytt kan framkomma i denna sak, sedan Lundquist nu har blivit ställd under tilltal för andra eko-

nomiska transaktioner. Det är emellertid ännu för tidigt att yttra något bestämt härom.

Herr Spångberg har i sin interpellation frågat, om jag vill föranstalta om en sammanhängande objektiv utredning av Unmansaffären i hela dess vidd. Han menar, att detta borde ske genom en särskild kommitté. Jag anser emellertid inte, att detta skulle vara lämpligt. Enligt min mening finns det inte någon anledning att fråntaga stadsfiskalen Eliasson den utredning i denna sak, som han för närvarande utför enligt riksåklagarämbetets uppdrag.

Innan jag lämnar Unmansaffären vill jag något beröra de påståenden som ofta har framförts, att sådana personer, som tagit sig an Unmans sak, har blivit utsatta för trakasserier och övergrepp från myndigheternas sida bl. a. i form av inspärkning på sinnessjukhus.

Vad som härvid framför allt åsyftas är, såvitt jag förstår, att Unman själv och en av hans medhjälpare, förutvarande överkonstapeln Dahnberg på hösten 1935 blev underkastade läkarundersökning och därefter vårdades på sinnessjukhus under närmare ett halvt år.

Det finns ingenting som visar, att detta varit några övergrepp. Till belysning av förhållandena kan jag meddela, att Unmans sinnesbeskaffenhet har blivit bedömd av åtminstone ett tiotal läkare och att samtliga dessa ansett honom lida av själslig abnormitet. Vad angår Dahnberg hade han vårdats på sinnessjukhus under fyra månader innan han ännu alls börjat syssla med Unmansaffären, och han utskrevs därifrån förbättrad men inte frisk.

De handlingar, som upprättats rörande Unmans och Dahnbergs intagning och vård på sjukhuset, är enligt vanliga regler hemliga. Det är två betydelsefulla intressen, som motiverar att den sortens handlingar inte skall vara offentliga. Dels visar den medi-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

cinska erfarenheten, att det för den sjuke själv — även efter hans tillfrisknande — är skadligt att läsa vad som antecknats om hans själstillstånd. Och dels innehåller dessa handlingar nästan alltid upplysningar om intima personliga förhållanden. Både för den sjuke själv och för hans anhöriga skulle det vara till stort men om sådana upplysningar offentliggjordes.

För att få ett slut på de ovederhäftiga beskyllningar om olaga inspärning som gång på gång utslungas, skulle jag i och för sig gärna vilja häva hemligstämpeln på handlingarna rörande Unmans och Dahnbergs sinnesbeskaffenhet. Envar skulle då kunna se, att talet om övergrepp är oriktigt. Jag har emellertid ansett, att man inte kan prisge de intressen, som sekretessbestämmelserna avser att skydda, och blottställa dessa människors privatliv inför offentligheten därför att obestyrkta beskyllningar framställes.

Jag vill tillägga, att handlingarna rörande Unman och Dahnberg har prövats i särskild ordning vid åtminstone två tillfällen. I den stora undersökning av Unmansaffären, som verkställdes av justitiekanslersämbetet 1936—1937, granskades handlingarna och lämnades utan erinran av nuvarande justitieombudsmannen Rudewall. Vidare företeddes handlingarna för utskottet 1949 vid dess behandling av herr Spångbergs m. fl. motion. Utskottet anförde i sitt utlåtande, att handlingarna är av sådan art, att de bestyrker den slutsatsen, att ifrågavarande ingripanden varit påkallade.

Jag övergår härefter till att i korthet beröra den pågående *rättegången mot Lundquist*.

Först vill jag då erinra om att det här är fråga om gärningar, som är föremål för domstols prövning. Det kan därför självfallet icke komma i fråga att här i sak diskutera de olika åtalspunkterna.

Målet mot Lundquist har sin upp-

rinnelse i en anmälan till riksåklagarämbetet den 15 oktober 1951 rörande en fastighetsaffär, vari Lundquist var inblandad. Med anledning härav förordnade riksåklagarämbetet stadsfiskalen Eliasson att verkställa utredning i ärendet.

Efter ytterligare anmälningar står Lundquist för närvarande under åtal för 23 olika, som brottsliga betecknade gärningar. Ytterligare några åtal kan väntas. Mestadels är det fråga om grovt bedrägeri eller trolöshetsbrott men även om ocker, mened och falsk angivelse m. m. Huvudparten av gärningarna ligger mellan åren 1936 och 1946.

För att icke alltför mycket taga kammarens tid i anspråk skall jag här icke lämna någon närmare redogörelse för alla de affärer som rullats upp i målet. Jag anser mig emellertid böra något beröra en av dem, nämligen den s. k. Borlänge-affären; jag gör det därför att man riktat häftig kritik mot myndigheternas handläggning av de anmälningar, som inkommit mot Lundquist i denna sak.

Affären rör vissa mycket komplicerade affärstransaktioner beträffande en biograf i Borlänge. Denna hade förhyrts av direktören Helmer Tessen år 1938. Påföljande år blev det rättegång mellan Tessen och biograffastighetens ägare angående hyresrätten till biografen. Rättegången fördes genom alla tre instanserna och slutade år 1941 med seger för Tessen. I det målet var Lundquist rättegångsombud för Tessen. År 1943 blev det rättegång vid Göteborgs rådhusrätt om biografen mellan Lundquist och hans förutvarande klient Tessen. Efter ingripande av borgmästare Fant lät Lundquist emellertid nedlägga processen. Jag skall senare återkomma till de närmare omständigheterna härvid. Slutligen gav affären upphov till en rättegång, som började år 1948 vid Södra Roslags domsagas häradsrätt, mellan fru Maud Arnell — dotter till Tessens tidigare medarbetare

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

direktören Hugo Carlsson — samt Tessen. I sin dom i målet den 5 juli 1948 uttalade häradsrätten bl. a. att Lundquist i visst hänseende förfarit svikligt. Målet fördes vidare till Svea hovrätt. Hovrättens dom, meddelad i juni 1949, innehåller inte något motsvarande uttalande om Lundquist. Hovrätten ingick över huvud taget inte i bedömning av Lundquists förfarande utan avgjorde målet på andra skäl.

Första gången som Lundquists befattning med Borlänge-affären föranledde någon anmälan mot honom var, såvitt jag vet, 1947. Hugo Carlssons hustru, Hulda Carlsson, inkom då till Kungl. Maj:t med vissa klagomål mot Lundquist; bl. a. lade hon Lundquist till last, att han på ett ohederligt sätt kommit över en andel i Borlänge-biografen som tillhört familjen Carlsson. Vidare påstod hon att Lundquist gjort sig skyldig till tjänstefel.

Ärendet remitterades till justitiekanslersämbetet, där det handlades av tjänsteföräntande justitiekanslern Erik Hagbergh. Han meddelade beslut i ärendet den 5 mars 1948 eller alltså före häradsrättens dom i målet mellan Maud Arnell och Tessen. JK fann därvid, att påståendet om att Lundquist förfarit felaktigt i sin tjänst saknade laga grund. Inte heller fann JK, att Lundquist i annat hänseende gjort sig skyldig till förfarande som kunde föranleda ansvar. JK gjorde emellertid en del uttalanden om Lundquists åtgöranden i affären. Uttalandena måste anses innefatta ett i sak mycket allvarligt klander mot Lundquist. Bl. a. yttrade JK att han inte kunde underlåta den reflexionen, att Lundquist i sitt handlande icke med omsorg vinnlagt sig om att undvika metoder som kunde framstå som mindre lämpliga.

Avskrift av JK:s beslut tillställdes Stockholms magistrat.

Det har i den offentliga debatten gjorts gällande, att JK endast prövat frågan om påstått tjänstefel, och man

har funnit det anmärkningsvärt, att JK inte översände Hulda Carlssons framställning till vederbörande polis- eller åklagarmyndighet för utredning. Med anledning härav vill jag framhålla, att JK vid sin handläggning av ärendet även gått in på frågan, om Lundquist gjort sig skyldig till allmänt brott. Detta framgår av JK:s beslut i ärendet. Förhållandet är helt enkelt det, att JK på det material, som då fanns tillgängligt, kom till den slutsatsen att någon brottslighet icke kunde påvisas.

Även hos JO har anmälningar förekommit mot Lundquist för dennes befattning med Borlänge-affären. Den första anmälningen gjordes i november 1948 av Hugo Carlsson. Detta ärende avgjordes av JO:s dåvarande ställföreträdare Romanus, som fann klagomålen såsom icke avseende befattningshavares förfarande i tjänsten icke föranleda någon åtgärd.

Hugo Carlsson återkom till JO med sina klagomål och anhöll att Lundquist måtte ställas under åtal. Justitieombudsmannen Rudewall meddelade med anledning härav följande beslut: Då klagomålen ej avse något Lundquists förfarande i tjänsten och således ej falla inom området för justitieombudsmannens ämbetsbefogenheter, lämnar jag klagomålen utan åtgärd.

Det har nu i den offentliga debatten anmärkts mot att JO — vars befogenheter enligt grundlag är begränsade till ingripanden mot ämbets- och tjänstemän för förbrytelser i tjänsten — icke vidarebefordrade anmälningarna till behörig polis- eller åklagarmyndighet.

Det tillkommer självfallet icke mig att uttala något omdöme om justitieombudsmannens handläggning av detta ärende. Hans ämbetsförvaltning står under riksdagens tillsyn allenast. Det må emellertid tillåtas mig att framhålla, att JO:s ståndpunktstagande står i överensstämmelse med en mer än sekelgammal praxis, mot vilken riksdagen mig veterligen aldrig reagerat. Påståen-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

den om att någon särskild hänsyn därigenom skulle ha visats Lundquist saknar därför varje fog.

Som jag nyss antydde har Borlängeaffären även föranlett vissa interna åtgärder mot Lundquist inom magistraten. Jag är därmed framme vid det avsnitt, som jag för min del tillmäter den största betydelsen i hela denna allvarliga sak, nämligen frågan i vad mån Lundquists överordnade och kolleger känt till hans påtalade förehavanden och huruvida de vidtagit alla de åtgärder, som varit möjliga och som skäligen kunnat fordras av dem, för att komma till rätta med förhållandena.

I den offentliga debatten har man frågat, hur det kan komma sig att denne domare under årtionden kunnat bedriva en brottslig verksamhet utan att detta föranlett inskridande från magistratens sida.

Som jag tidigare framhållit kan man inte, innan domstolen fällt sin dom, uttala något omdöme om huruvida Lundquist förfarit brottsligt eller icke. Det må emellertid förhålla sig hur det vill med den saken, så mycket har dock framkommit, att man kan fastslå, att han under en följd av år vid sidan av sin tjänst bedrivit en omfattande affärsverksamhet och — vad värre är — en affärsverksamhet, vari förekommit sådana åtgärder som skenavtal och bulvanförhållanden och som sålunda varit av en art som uppenbarligen icke anstår en domare. Redan häri ligger enligt min mening något mycket allvarligt.

Låt oss nu se vad som förekommit inom magistraten.

F. d. borgmästaren Gunnar Fant, som avgick från sitt ämbete den 13 augusti 1949, har på min begäran avgivit en redogörelse för vad han känt till och företagit i denna sak. Fant uppger, att han i november 1943 fick del av protokollet i målet vid Göteborgs rådhusrätt mellan Lundquist och Tessen. Härom säger Fant att han blev bestört vid ge-

nomläsningen av protokollet. Det hela verkade nämligen »skumt». Fant kallade upp Lundquist på sitt ämbetsrum och förklarade att det inte var värdigt en rådman vid rådhusrätten att föra en sådan process. Efter några invändningar och sedan Fant upprepat sitt påstående svarade Lundquist: Då skall jag nedlägga processen. Fant framhöll därefter att det inte var förenligt med en domares ställning att syssla med privatjuridiska uppdrag och att Lundquist nu hade att välja mellan två alternativ: antingen att stanna kvar i rådhusrätten och då helt nedlägga denna privata verksamhet eller också ta avsked från sitt domarämbete. Lundquist förklarade att han valde det förra alternativet och avgav på Fants begäran en högtidlig försäkran, att han för framtiden skulle helt upphöra med sin privatjuridiska verksamhet. Fant tillägger, att han sedermera tyvärr saknade möjlighet att kontrollera om Lundquist höll sitt löfte.

I mars 1948 hade magistraten att till Kungl. Maj:t avgiva anmälan rörande förordnande av ordförande å rådhusets trettonde avdelning. Befattningen uppehölls på tillfälligt förordnande av Lundquist, som för övrigt under tiden mars 1945—december 1947 varit av överståthållarämbetet förordnad som ordförande på en av rådhusrättens avdelningar. Vid den tidpunkt, som nu åsyftas — mars 1948 — hade magistraten erhållit del av JK:s skrivelse till Lundquist i det av Hulda Carlsson anhängiggjorda ärendet, vilken skrivelse såsom jag förut nämnt innehöll ett klandrande uttalande om Lundquists metoder. Om vad som förekom i magistraten vid ordförandefrågans behandling har Fant i sin redogörelse anfört följande:

»Jag meddelade magistraten, att jag, när jag saknade förtroende för Lundquist, komme att för min del motsätta mig att fortsatt ordförandeförordnande meddelades Lundquist. Lundquist förklarade i följd härav att han återkallade sin framställning om fortsatt ordföran-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

deförordnande. I samband därmed förnyade Lundquist vid magistratens plenum sin till mig i november 1943 givna utfästelse att icke åtaga sig några som helst privata uppdrag, varjämte han ålades att omedelbart avveckla de uppdrag han eventuellt innehade och tillsådes att taga sig tjänstledighet för sådan avveckling. Han förklarade emellertid att han icke behövde någon tjänstledighet enär, som han uttryckte sig, sådana uppdrag hade självdött.» Så långt herr Fant.

Under återstoden av år 1948 och början av år 1949 erhöll Lundquist endast sporadiska och kortvariga förordnanden som ordförande. Från och med den 1 juni 1949 och till och med den 28 mars 1951, då Lundquist erhöll tjänstledighet för sjukdom, har Lundquist däremot innehaft i stort sett fortlöpande, månad för månad förnyade förordnanden av magistraten att vara ordförande på avdelning.

Jag vill här inskjuta den upplysningen, att tillfälliga förordnanden — under ledighet för ordinarie ordföranden eller vakans — meddelas av magistraten. Förordnande som ordinarie ordförande meddelas däremot numera av Kungl. Maj:t.

Under senare halvåret 1950 blev befattningen som ordförande å rådhusrättens tolfte avdelning ledig. Magistraten hemställde enligt beslut den 16 december 1950 och den 10 februari 1951 hos Kungl. Maj:t att Lundquist måtte förordnas som ordförande på avdelningen för fem år.

Ärendet gick därefter till Svea hovrätt för yttrande. Enligt vad hovrättens president uppgivit för mig, var han inte beredd att utan vidare tillstyrka framställningen utan lät verkställa en mycket ingående undersökning av Lundquists förhållanden. Innan hovrätten hann taga ställning till ärendet, inkom emellertid återkallelse från Lundquist. Då hade redan förundersökning rörande brottsligt förfarande in-

letts mot honom. Frågan om förordnande för Lundquist att vara ordförande var därmed förfallen.

På min begäran har nuvarande borgmästaren Bång även avgivit ett yttrande om sin befattning med saken. Bång säger, att han vid ett par tillfällen under senare år frågat Lundquist, om han alltjämt drev affärer. Därvid hade Lundquist bestämt förklarat, att han icke längre drev någon affärsverksamhet, därvid han dock tillagt, att han givetvis måste driva så mycken verksamhet som var erforderlig för att bevara sin förmögenhet. Bång meddelade vidare, att han i mars 1951 fick kännedom om en affärsvist, i vilken Lundquist befann sig, nämligen den s. k. affären Melin, som bildar en av åtalpunkterna i den nu pågående rättegången. Bång ansåg då lämpligt söka förmå Lundquist att frivilligt draga sig tillbaka som domare tills vidare. Därför tillrådde Bång Lundquist att taga tjänstledighet, och Lundquist gick med därpå. Sedan dess har Lundquist, som jag förut nämnt, icke varit i tjänst i rådhusrätten.

Även efter dessa upplysningar om vad som förekommit i magistraten kvarstår dock oklarhet på vissa punkter. Man kan sålunda fråga sig, hur mycket man inom magistraten känt till av Lundquists omfattande och egenartade affärsverksamhet, och om icke denna verksamhet måste ha inverkat på Lundquists förmåga att på ett tillfredsställande sätt sköta sina ämbetsgöromål. Man undrar också, om det inte — beroende på hur stor kännedom magistraten kan ha haft om Lundquists förhållanden — skäligen kunnat fordras att magistraten vidtagit mera energiska och vittgående åtgärder för att komma till rätta med förhållandena.

Vid bedömning av magistratens handläggning av fallet Lundquist bör man dock hålla i minnet, att varje åtgärd eller underlåtenhet måste ses i belysning av den kännedom, som magistra-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ten vid den tiden ägt om Lundquists förehavanden. Det är endast alltför lätt att nu vara efterklok när så mycket, som tidigare varit dolt, har bragts i dagen.

Man måste vidare besinna, att med de bestämmelser, som gällt i fråga om rådmäns verksamhet utom tjänsten, det helt visst mött stora svårigheter för magistraten att komma till rätta med Lundquist, vilken liksom andra domare icke kunnat avsättas annat än efter laga rannsakan och dom. De begränsningar, som gällt och alltjämt gäller i fråga om rätten att inneha uppdrag eller driva privat rörelse, tar nämligen icke sikte på en verksamhet av den art, som Lundquist utövat. Jag skall strax återkomma till detta problem.

Även om man beaktar de svårigheter som sålunda kan ha mött för magistraten, anser jag dock med hänsyn till denna frågas stora betydelse att man icke kan låta bero vid de erhållna upplysningarna utan att frågan bör ytterligare klarläggas. En särskild omständighet, som synes så anmärkningsvärd att den också bör närmare undersökas, är magistratens åtgärd att även efter JK:s uttalanden om Lundquists betende i Borlänge-affären meddela Lundquist fortlöpande ordförandeförordnanden samt att hos Kungl. Maj:t föreslå honom till ordinarie ordförande på avdelning. Med anledning härav har regeringen uppdragit åt justitiekanslersämbetet att verkställa utredning i angivna hänseenden.

Det är naturligtvis av största vikt, att man för framtiden i möjligaste mån söker förhindra ett upprepande av det skedda — att en domare vid sidan av sin tjänst driver en omfattande och därtill tvivelaktig affärsverksamhet. De bestämmelser, som gäller i fråga om domares privatsysslor, tar sikte på sådan verksamhet som innehav av tjänstebefattning eller därmed jämförligt uppdrag samt på uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för bo-

lag och andra sammanslutningar med ekonomiskt syfte. I vissa fall stadgas ett absolut förbud för domare att inneha dylika befattningar, och i övriga fall krävs det tillstånd härför av Kungl. Maj:t eller hovrätten. Under senare år har Kungl. Maj:t på min föredragning hållit en restriktiv praxis vid denna tillståndsgivning. De gällande bestämmelserna omfattar däremot inte privata affärer, som drives i domarens egen regi. Och det är för sådana affärstransaktioner, som Lundquist är åtalad. På denna punkt föreligger onekligen en lucka i bestämmelserna, som jag finner det angeläget att om möjligt täppa till. Jag är emellertid medveten om att man härvid möter besvärliga avvägningsproblem. Man kan ju inte förbjuda en domare att förvalta sin egen förmögenhet, så länge denna förvaltning inte kräver mera omfattande åtgärder och inte bedrives på något olämpligt sätt. Det är naturligtvis mycket vanskligt att här draga en klar gräns mellan vad som skall vara tillåtet och vad som bör förbjudas. Jag kan emellertid säga, att spörsmålet om möjligheterna att skärpa bestämmelserna för närvarande är föremål för utredning inom Kungl. Maj:ts kansli.

Fallet Lundquist ger mig till sist anledning till några reflexioner av mera principiell natur. För att domstolarna rätt skall kunna fullgöra sina maktpåliggande uppgifter och deras verksamhet omfattas av allmänhetens förtroende, är det av den allra största betydelse, att endast personer, som besitter icke blott erfarenhet och skicklighet utan även de högsta moraliska kvalifikationer, fungerar som domare. Ur denna — men också blott ur denna — synpunkt kunde det te sig önskvärt, att möjlighet funnes att i administrativ väg avlägsna en domare, som visat sig icke fylla måttet. För närvarande kan ju, som jag förut nämnt, en domare avsättas endast genom domstols dom, sedan han befunnits skyldig till brott.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Man måste emellertid besinna, att principen om domstolarnas oavhängighet är en hörnsten i vårt samhällsskick. En ordning, som gör det möjligt att i administrativ väg entlediga en misshaglig domare, skulle öppna möjlighet för maktmissbruk och skulle strida mot själva grundvalarna för rättssystemet i ett lagbundet, demokratiskt samhälle. Det är i diktaturstater som något sådant är möjligt.

Om vi alltså ovillkorligen måste hålla fast vid principen att en domare endast efter laga rannsakan och dom kan avlägnas från sin befattning, så måste vi å andra sidan ha klart för oss, att den situation någon gång kan inträffa, att en domare visar sig olämplig utan att det likväl är möjligt att avlägsna honom ur tjänsten. Denna olägenhet får uppfattas som det pris man nödgas betala för förmånen att äga en självständig och fristående domarkår.

Efter denna genomgång av de »affärer», som interpellationerna åsyftar, skall jag mera direkt lämna svar på de framställda frågorna. Vad herrar Johansson i Stockholm och Spångberg frågat torde dock redan vara besvarat med de redogörelser jag har lämnat. Likaså har jag redan behandlat den första av herr Svenssons frågor, vilken angår åtgärder för att förhindra att domare ägnar sig åt olämplig affärsutövning och liknande verksamhet.

Herr Svensson har därefter frågat, om jag anser att ytterligare garantier behöver skapas för att ämbetsmän inom rättsväsendets område skall stå helt fria gent emot påtryckningar från högt uppsatta personer inom förvaltningen. Beträffande denna fråga vill jag först erinra om vad jag i början av mitt svar framhöll beträffande de rättsvärdande organens organisation. En oinskränkt självständighet måste gälla för domstolarna. Att det skulle förekomma några påtryckningar på domstolar har jag inte hört talas om, och inte heller eljest har jag funnit något behov att införa

några ytterligare garantier för att säkerställa deras oberoende. I fråga om förvaltningen gäller i princip ett över- och underordningsförhållande, och till förvaltningen hör, som jag nämnt, polis- och åklagarmyndigheterna. Vad herr Svensson åsyftar är väl emellertid inte detta utan den föreställningen, att det bland tjänstemän skulle råda sådan vördnad och undfallenhet för högt uppsatta personer, att dessas vinkar och anvisningar följes även av tjänstemän som inte står i något direkt lydndsforhållande till dem. Detta tror jag inte alls är riktigt. Servilitet är sannerligen icke något utmärkande för svenska tjänstemän vare sig inom rättsväsendet eller på annat håll. Sådant kan naturligtvis finnas hos enstaka individer på grund av deras personliga egenskaper, men i allmänhet är det nog i stället så, att en tjänsteman, som har fått en befattning att förvalta, är karl för sin hatt och bevarar sin självständighet även om någon utomstående kommer med påpekanden och önskingar, denne må vara hur högt uppsatt som helst. Detta är gammal tradition i vårt land. Och jag vill gärna hålla med herr Svensson att det är en värdefull tradition, som bör upprätthållas. Ty en tjänsteman måste känna frihet att handla och eget ansvar för att kunna göra sitt bästa.

En tredje fråga av herr Svensson är, vilka ytterligare åtgärder som enligt min mening kan vidtagas för att motverka en alltför lång tidsutdräkt vid brottsutredningar. Jag vill hänvisa till att denna fråga nyligen har behandlats av riksåklagarämbetet, som i skrivelse den 24 april 1953 till överståthållarämbetet hemställt om dess medverkan för att få till stånd erforderlig utökning av kriminalpolisen i Stockholm, där svårigheterna är särskilt framträdande. Det har nämligen visat sig, att den genomsnittliga tiden för brottsutredningar i Stockholm är alltför lång. Enligt en undersökning har på senare tid den

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

genomsnittliga utredningstiden för grövre och mera invecklade brottmål uppgått till 8—9 månader, yartill kommer 1 à 2 månader för åtalsprövning. När man till detta lägger den tid som åtgår för domstolsbehandlingen, inser man att påföljden kommer alldeles för långt efter brottet. Riksåklagaren framhåller i sin skrivelse, att långt utdragna förundersökningar lätt hos målsägande och andra väcker misstanken att utredningsorganen av ovidkommande skäl inte är angelägna att nå resultat. Betecknande är — säger riksåklagaren vidare — att i åtskilliga av de rättsaffärer, som väckt sådan uppmärksamhet under de senaste åren, det ytterst lär vara det faktum att förundersökningen dragit ut på tiden som framkallat misstron mot myndigheterna. Riksåklagaren framhåller att en otillfredsställande behandling av åtalsärenden till avsevärd del är att tillskriva personalbrist inom kriminalpolisen och att ur rättsvårdens synpunkt ett sådant sakernas tillstånd icke är försvarligt.

Även tidigare har framställning i samma syfte gjorts av riksåklagarämbetet och polismyndigheterna, och vissa åtgärder har också nyligen vidtagits för att åstadkomma en utbyggnad av kriminalpolisen i Stockholm.

Jag vill erinra om att polisverksamheten är en kommunal uppgift och att de åtgärder som kan påkallas i anledning av riksåklagarens framställning ankommer på Stockholms stad. Regeringen har alltså icke befogenhet att direkt taga ställning till denna fråga, men regeringen kan naturligtvis icke underlåta att uppmärksamt följa hithörande förhållanden. Jag vill hänvisa till vad som härom anfördes av inrikesministern i ett interpellationssvar till herr Nyberg vid förra årets riksdag. Jag delar också de allmänna synpunkter, som riksåklagaren anlagt på denna fråga.

I den mån herr Svenssons fråga hänfö sig till domstolsstadiet, vill jag er-

inra om att Kungl. Maj:t i dagarna på min hemställen framlagt en proposition om ändring i rättegångsbalken. Den har till syfte att undanröja de olägenheter, som kan uppkomma i synnerligen vidlyftiga mål av de nuvarande stränga reglerna om att huvudförhandlingen måste tas om från början, ifall det blivit uppskov mer än en helt kort tid. I övrigt faller hithörande frågor under den utredning om en översyn av nya rättegångsbalken, som enligt mina direktiv bedrivs av 1951 års rättegångskommitté.

Herr Svensson frågar vidare, om jag anser att något ytterligare kan och bör göras för att offentlighetsprincipen skall bli tillämplad inom rättsväsendet i all den utsträckning, som hänsyn till privatlivets helgd och verkligt vitala allmänna intressen medger. I interpellationen anføres på denna punkt, att utvecklingen under senaste tid måhända kan aktualisera en översyn av sekretesslagen utöver den utredning, som för närvarande pågår angående polisens tystnadsplikt m. m.

Beträffande denna fråga kan jag till fullo instämma i herr Svenssons uttalande, att offentlighetsgrundsatsen är ett av de förnämsta värnen mot godtycke och mannamån i förvaltning och rättsväsende. Vi kan också berömma oss av att ha uppmärksammat denna fråga i långt högre grad än andra länder, och vi har på detta område förnämliga traditioner att försvara. Då det gäller rättsväsendet, har offentlighetskravet sedan urminnes tider tillgodosetts genom att allmänheten ägt tillträde till domstolsförhandlingarna. Undantag från denna regel förekommer endast i mycket begränsad omfattning, t. ex. för att skydda unga lagöverträdare för en skadlig uppmärksamhet eller för att åstadkomma ett rättsskydd gentemot utpressning, vilket ju inte vore möjligt, om rättegången mot utpressaren skulle medföra just den skandalisering som denne ho-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

tat med. I fråga om offentligheten vid domstolarna torde det inte finnas något att anmärka mot gällande ordning.

Betydligt vanskligare och mer invecklade problem möter man däremot, då det gäller utlämnande av handlingar eller meddelande av upplysningar på förundersökningsstadiet. Polisens och åklagarens utredning i brottmål, förundersökningen, är nämligen — bl. a. med hänsyn till att den misstänkte kan vara oskyldig — i princip hemlig, till dess åtal beslutats. Om åtal inte följer, torde förundersökningen principiellt förbli hemlig även i fortsättningen, om ett utlämnande är menligt för den som varit misstänkt eller för annan enskild person. Tillämpningen av dessa principregler är dock i praktiken mycket vansklilig, och de torde vara underkastade åtskilliga modifikationer av olika orsaker. Inom inrikesdepartementet pågår på detta område en utredning med överståthållaren Hagander såsom utredningsman. Liksom herr Svensson har jag kommit till den uppfattningen, att en översyn av sekretesslagens bestämmelser är behövlig; utvecklingen efter tillkomsten av denna lag har medfört nya frågeställningar på flera områden, och lagen är i många hänseenden svårtillgänglig. Men det är efter noggranna överväganden och av praktiska skäl, som denna översyn har upptagits på det sättet, att en utredning först har igångsatts beträffande bestämmelserna om polis- och åklagarmyndigheternas handlingar samt handlingar rörande utlänningskontrollen jämte därmed sammanhängande problem om tystnadsplikt. Detta är ju, när det gäller publiciteten genom pressen, mycket centrala områden, och utredningen skulle icke ha främjats av att den redan från början fått vidsträcktare innebörd. Tvärtom hade man riskerat, att utredningen skulle dragit mycket långt ut på tiden, om utredningsmannen haft att ta ställning till en mängd problem rörande vitt skilda slag av

handlingar, såsom läkarintyg, kyrkoböcker, självdeklarationer, statistik, upphandlingsprotokoll o. s. v. Det har syntts mera ändamålsenligt att på detta sätt taga upp ett centralt område till utredning och att därefter utvidga översynen av lagen till andra förvaltningsområden.

I interpellationen har till sist begärts en redovisning av regeringens syn på de omdiskuterade förhållandena inom svenskt rättsväsende. Svaret på en så vidsträckt fråga ligger egentligen i alla de ansträngningar av olika slag, som regeringen gjort och gör på hithörande område, för att vidmakthålla och förbättra rättsvården. Åtskilligt av den grundsyn på problemen, som härvid är ledande, torde ha framgått av vad jag redan har sagt. Jag skall nu försöka sammanfatta detta i några huvudpunkter.

När det hävdas i diskussionen, att det skulle föreligga klara missförhållanden, som ingen vill rätta till och som endast slätas över och döljes genom mörkläggnings av olika slag, så är detta uppenbart en verklighetsförfalskning. Ty vad visar i stället en överblick över vad som hänt i uppmärksammade fall? Jo, en ständig beredvillighet från regeringens och från andra samhällsorgans sida att undersöka och utreda påståenden om att något inte skulle stå rätt till. Stora ansträngningar görs, och kvalificerade arbetskrafter sättes in för att sådant inte skall lämnas ouppklarat, för att den som har handlat brottsligt skall åtalas i laga ordning och för att var och en som verkligen vill förstå skall kunna sätta sig in i vad som har skett.

Hur var det i Kejneaffären? Först gjordes Wahlbäcks utredning, så Fries' utredning, Kejnekommisionens utredning, J. K:s utredning, Enhörnings utredning. Är det detta som kallas att tysta ned och släta över? Hur var det i Haijbyaffären? Där kommer en person med Haijby's föregående och med

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

hans abnorma sinnesbeskaffenhet och påstår att en rad olagligheter skulle ha begåtts emot honom. Och vad gör man? Gör man processen kort med anklagelserna och lägger klagomålen i papperskorgen? Såsom man säkert skulle ha gjort i många andra länder. Nej, man gör en omfattande och samvetsgrann undersökning av hans påståenden. Och hur var det med alla Unmansutredningarna? Kammarens ledamöter känner dem redan; jag skall nu inte räkna upp dem alla. Och nu uppdrages åt en åklagare att på nytt gå igenom frågan.

Låt mig alltså än en gång konstatera: Här har icke varit tal om att mörklägga och undandölja fel och misstag, som blivit begångna, här har tvärtom de mest noggranna undersökningar verkställtts även när man givit sig in på områden där svårigheterna varit uppenbara.

Det är en självklar sak, att det inom rättsvården, liksom i varje annan mänsklig verksamhet, finns mänskliga brister och begås fel och misstag, någon enstaka gång t. o. m. brottsliga gärningar. Bland de tusentals människor, som ägnar sig åt rättsväsendet, finns det naturligtvis också en och annan som är olämplig för sin uppgift. Det är i och för sig en mycket allvarlig sak, att en domare har ägnat sig åt affärsverksamhet på ett sådant sätt, att han står under åtal för en lång serie brott. Han har samma rätt som alla andra att få sin sak opartiskt prövad av laga domstol, och jag tar här inte någon ståndpunkt till åtalet. Men så mycket är under alla förhållanden klart, att här har förekommit en affärsverksamhet, som icke kan få bedrivas av en domare, och det är mycket beklagligt att detta kunnat fortgå så länge och inte har blivit hejdat långt tidigare.

Samtidigt måste man dock säga sig, att det uppseende denna sak har väckt är ett hälsotecken. En domare som be-

ter sig på detta sätt är ett undantag, och ett undantag som icke godtages. Liksom ej heller annat, som visar sig vara otillfredsställande eller orätt, får godtagas.

Det är nyttigt, ja nödvändigt, att allt som sker inom rättsvården är underkastat en ständig, vaken kritik från pressens och allmänhetens sida. Därför bör anmärkningar komma fram och fel påtalas. Och då det finns anledning misstänka, att en sådan anmärkning kan vara riktig, bör det redas ut, hur det förhåller sig, och rättelse vidtagas. Men man bör akta sig för att tro, att den som anklagar alltid har rätt. Det hör tvärtom till de fundamentala principerna för ett rättssamhälle, att en anklagelse om brottslig gärning inte får hållas för sann, innan det finns övertygande bevisning och laga dom. Den rättsgrundsatsen gäller för alla medborgare, även för tjänstemän och deras åtgärder i tjänsten.

Det är ett allvarligt missförhållande då lösa och ogrundade anklagelser föres fram som om de vore säkra fakta. I detta hänseende har vissa tidningsorgan icke visat ett ansvar som svarar mot pressens stora frihet utan i stället spekulerat i sensation. Direkt otillständigt är det, när på folkmöten och i pressen lösa beskyllningar utan stöd av fakta vidhållas gentemot grundliga och objektiva utredningar. Därifrån är steget inte långt till sjukliga föreställningar om sammansvärjningar och konspirationer för att hindra den enskilde att få sin rätt.

Man måste göra klart för sig, att detta tal om att höga jurister håller samman för att mörklägga och undandölja fel och misstag, som blivit begångna, detta vårdslösa tal om s. k. rättsröta, det är den rena demagogien. Jag misstror visst inte alla som för sådant tal på läpparna. Det finns säkert bland dem goda medborgare och uppriktiga idealister. Men de låter sig ryc-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

kas med av propagandafraaser. Det är inte på det sättet rätten värnas.

Man bör också akta sig för att lägga enstaka fall av brottslighet eller olämplighet till grund för generella omdömen om missförhållanden inom rättsväsendet. En sådan framställning ger en alldeles falsk bild av verkligheten. Det är lyckligtvis blott i undantagsfall, som någon rättens tjänare själv brutit mot rättens bud. När så sker skall det med kraft beivras i laga ordning. Men rättsväsendet består av stora grupper — av poliser och åklagare, läkare och fängvårdsmän, advokater och domare — som utför ett samvetsgrant, pliktstroget och ofta mödosamt arbete i rättsvårdens tjänst. Det är detta arbete som sammanhåller vårt urgamla rättssamhälle. Rätten värnas av alla dem som gör sin plikt.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):
Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation. I inledningen till densamma har jag framhållit, att vårt land sedan gammalt har kunnat berömma sig av att vara en rättsstat, att vår rättsordning företer en obruten utveckling från äldsta tid och till våra dagar, som torde ha få motstycken, och att vårt lands medborgare har vant sig vid att sätta sin lit till skickliga domare och obestiekliga och skickliga tjänstemän. Justitieministern säger detsamma på flera ställen, bland annat i interpellationssvarets slutord, och jag vill gärna förena mig med honom och understryka, att vi inte bör uppfatta den nuvarande situationen på det sättet, att det nu skulle förefinnas ett allmänt fördärv på det område vi nu diskuterar. Jag kan också hålla med om att själva oron i och för sig, på samma gång som den säkerligen är en mycket stor realitet, också är ett hälsotecken. Det är som statsrådet säger ett sundhetstecken, när blotta misstankar om

rättsövergrepp vållar oro, och det är ett samhällsintresse av största vikt att rättelse åstadkommes.

Sedan interpellationen framställdes har jag fått mottaga en mängd brev och framställningar av olika slag. De flesta av dessa kan inte användas i en sådan framställning, som jag nu står inför, men jag vill säga att allt det jag har erfarit från allmänhetens sida sedan interpellationen framställdes har givit mig personligen ett starkt intryck av att det råder mycket stor oro bland den svenska allmänheten för övergrepp på rättsvårdens område.

Jag noterar också med tillfredsställelse vad justitieministern säger om att kontrollen över regering och förvaltning ytterst ligger hos allmänheten själv och utövas på grundval av allmänna handlingar, offentliga under fri kritikrätt, och att denna fria insyn är en grundpelare i vår demokrati.

Utifrån denna gemensamma uppfattning tänker jag statsrådet är införstådd med att jag också kommer att tala fritt, och om det därvid skulle komma med någon felaktig uppgift, får den väl rättas till under debattens gång. Likt andra ombud för Sveriges folk är jag givetvis hänvisad till att föra fram uppgifter och meningar, som ligger utanför den personliga erfarenhetens område, och som följaktligen inte alltid kan stödjas på personliga iakttagelser och erfarenheter. Jag skall i fortsättningen beröra dels några av de punkter där oklarhet ännu råder, dels orsakerna till den föreliggande oron bland allmänheten, samt säga något om utredningsmetoderna och påtryckningsmentaliteten ävensom nämna något om positiva åtgärder. Jag börjar alltså med att antyda ett par av de punkter, där oklarhet råder.

Justitieministern har i sin framställning på s. 7 meddelat, att man inte kunnat vinna någon klarhet om hur en del papper försvann ur akten angående branden vid Krukmakargatan. Även

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

om kommissionen säger att man inte kan finna något skäl till vad som skedde eller uppställa någon teori om hur det skedde, så är det väl ändå svårt att komma ifrån den allmänna slutsatsen, att det hela måste ha skett i ett bestämt syfte — vilket detta än var — och det måste ju väcka oro att dessa saker inte har kunnat klarläggas.

Angående själva branden vid Kruk-makargatan säger statsrådet på s. 11: »De framställda beskyllningarna och insinuationerna om grova brott, som givits stor publicitet, hade alltså visat sig sakna grund.» Det står visserligen i kommissionens betänkande på s. 158 att »intet motsäger den av polisen framlagda teorien, att branden förorsakats av olyckshändelse». Men det finns heller ingenting som bekräftar det. Kommissionen har räknat med fyra olika alternativ. Branden kan ha anlagts i syfte att åtkomma försäkringssumman, branden kan ha anlagts i syfte att bringa Willy om livet, branden kan ha anlagts i syfte att dölja en föregående våldshandling mot Willy, branden kan ha uppkommit genom olyckshändelse. Så i verkligheten är det efter vad jag förstår på det sättet, att kommissionen varken kunnat vederlägga eller bekräfta något av dessa alternativ. Det är en sådan där ouppklarad punkt, som naturligtvis oroar många.

Beträffande den mot pastor Kejne anordnade »knivfällan» råder det väl inte längre någon oklarhet, men å andra sidan måste det ju sägas, att den klarhet man fått knappast avlägsnar allmänhetens oro.

Om pastor Kejnes kvicksilverförgiftning har nu meddelats, att det inte finns orsak att misstänka något brott. Men åtskilligt av vad som sagts och gjorts i sammanhanget, inte minst professor Kristensons hypotes och intyg, har väckt berättigad oro och uppmärksamhet.

Beträffande telefonavlyssningen är det väl ändå riktigt, att kriminalkom-

missarie Victor Hagelberg inför Göteborgs rådhusrätt den 1 november 1952 på domarens fråga, om vittnet kände till huruvida svensk polis illegalt någon gång har avlyssnat telefoner, svarade ja. Därefter avskärmades målet för insyn från allmänhetens sida, varmed saken är ställd på framtiden. Här är alltså ingen klarhet.

Statsrådet framhåller, att även om man inte kan lasta myndigheterna för direkta felaktigheter när det gällt att reda ut pastor Kejnes förhållanden, så har utredningsarbetet inte alltid bedrivits med den energi som önskvärt varit, och det tror jag är ett rätt milt omdöme.

I fråga om direktör Haijby's intagande på sinnessjukhus säger statsrådet på s. 16, att medicinska skäl har funnits, »oavsett om därjämte obehöriga hänsyn hade medverkat eller ej till intagningarna». Jag tycker för min del inte att man kan avfärda saken på det sättet, ty vad som intresserar från rättsvårdssynpunkt är ju om obehöriga hänsyn har spelat in, oavsett de medicinska skälen. Jag skulle alltså vilja helt och hållet vända på problemet.

Till anklagelser av mindre allvarlig beskaffenhet räknar justitieministern uppköpet av restupplagan av Haijby's bok. JK anför att några olagliga åtgärder av myndighet inte förekommit i sammanhanget. Jag skall inte fördjupa mig i det. Begreppet »restupplaga» förefaller dock inte särskilt adekvat.

Beträffande anledningen till att Haijby inte tidigare har blivit åtalad säger statsrådet: »Det är numera icke möjligt att klarlägga, vilka överväganden som då kan ha förekommit. Det kan ha hävdats, att så länge kung Gustaf V levde något åtal inte lagligen fick äga rum utan hans tillstånd. Det bör också erinras om att de utbetalade medlen härörde från Gustaf V:s privata förmögenhet och att statsmyndigheterna följaktligen inte hade någon kontroll över deras användning.»

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Jag tycker nog att när justitieministern talar inför Sveriges riksdag är det av mindre intresse vad i sammanhanget mer eller mindre anonyma personer kan ha ansett eller hävdad. Vad man vill veta är statsrådets uppfattning om hur man enligt svensk lag borde ha handlat. Hela detta kapitel är djupt förnedrande både för monarkien och för den svenska nationen. Vad som hör privatlivet till må lämnas orört, men vad som har med svensk rättsordning att göra bör klarläggas utan hänseende till person. Och den frågan står ju alltid kvar, om inte regeringen hade kunnat förordna om åtal omedelbart efter Gustaf V:s bortgång.

Angående Haijby's vistelse i Tyskland står det klart och koncist på s. 16: »Haijby's häktning och fängelsevistelse i Tyskland kunde klarläggas.» Det förefaller nästan som om det vore lättare att klarlägga vad som hände i det nazistiska Tyskland än vad som hänt här hemma i Sverige i vissa fall. Detta bara som en liten bukett av sådana här problem, som naturligtvis ligger och oroar.

Statsrådet har hänvisat till att vissa åtgärder inte kunnat påtalas därför att de är preskriberade. Tyvärr finns det inte någon preskriptionstid, efter vilken skadeverkningarna av gjorda missgrepp upphör. Ur rättsvårdens synpunkt kan det dock i många fall vara av intresse att varje fråga så långt möjligt klarlägges, även om detta inte kan leda till laga åtgärder. På s. 15 säger också statsrådet, att »det kunde finnas anledning för regeringen att vidtaga andra åtgärder än åtal» i fråga om Haijbykomplexet. Och detta var, såvitt jag kan läsa ur svaret, en av orsakerna till att justitiekanslern förordnades att göra utredning.

På s. 20—21 säger statsrådet att »några sådana grova övergrepp, som Haijby påstod, inte kunnat bevisas.» Därefter heter det: »En annan sak är däremot om andra åtgärder som vidtagits mot

Haijby är fria från anmärkning. Här-om kan det råda delade meningar.» Men statsrådets mening får vi inte veta. Han säger: »Det ankommer inte på mig att uttala något klander och inte heller att uppträda till försvar för åtgärder som vidtagits innan den nuvarande regeringen fick kännedom om saken.»

Jag skall lämna frågan öppen, om man på detta sätt har anledning att klippa av perspektivet när man sysslar med en fråga som sträcker sig bakåt och säkerligen också åtskilligt framåt i tiden. Men har man den utgångspunkten, tycker jag för min del, att förtroendeuttalandet för förre överståthållaren Nothin kunde ha varit ogjort, eftersom åtskilliga av hans åtgärder ligger långt före den nuvarande regeringens tillkomst.

På s. 19 säger justitieministern att den som förmedlat pengar till en utpressare har inte därigenom gjort sig delaktig i brottet. Detta är formellt riktigt, men saken måste väl ändå bedömas annorlunda, om överbringaren av dessa pengar har att i sin tjänst beivra utpressning. Här tycks det likväl ha varit så, att ett flertal högt uppsatta och juridiskt skolade personer har medverkat, bland dem kriminalpolisintendenten i Stockholm, som för övrigt förekommer i många sådana här sammanhang.

Beträffande utredningsmetoderna skulle jag vilja göra några allmänna reflexioner. Det är klart att det från allmänhetens sida är svårt att skilja mellan förbrytelse i tjänsten och brott begångna i egenskap av enskild person. Den distinktionen har spelat en stor roll i utredningarna. Det är naturligtvis också nödvändigt att så skett, även om jag för egen del sätter i fråga, om man inte härvidlag i vissa fall gått för långt. Särskilt när det gäller en domare som Lundquist måste, om man anar eller befarar att han som enskild brutit mot lagen, saken klarläggas även med

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

hänsyn till hans ställning i tjänsten. Ty ställningen i tjänsten kan inte gärna undgå att beröras av ett privatliv som rör sig utanför lagens gränser — alltsammans hypotetiskt, eftersom Lundquist ännu inte är dömd.

Vidare förefaller det mig tydligt att det s. k. remissförfarande, som oavsett de modifikationer statsrådet söker påvisa — jag har visst observerat dem — dock fullkomligt dominerat Lundquistutredningarna, vilket nog inte varit särskilt effektivt i det fallet.

Beträffande den s. k. JK-boken, som statsrådet också talade om, har det påtalats att man på flera avgörande ställen inte kan skilja på vad som är Lundquists uppgifter och vad som är JO:s uppgifter eller vad som är bevisning och vad denna bevisning innebär. Med all reservation vill jag säga att det finns åtskilligt som tyder på att man arbetar utifrån förutsättningen att Lundquist talade sanning, och det är en mycket förklarlig uppfattning när det gäller en domare, även om den inte kan vara försvarlig som arbetshypotes i en utredning. Den har kanske inte heller varit det, men det är tydligt att det förtroende som hyses till en domare, så länge han är officiellt ograverad, kunnat vara ägnat att vilseleda.

Jag skall inte fördjupa mig i Unmanutredningarna, det finns en särskild interpellation om den saken. Bara ett par anmärkningar. På s. 24 säger statsrådet, förmodligen efter JK-boken, om revisor Norman: »Denne avgav då år 1936 det utlåtandet, att de gjorda undersökningarna och revisionerna varit fullständiga.» Initierade personer, bl. a. revisor H. Carlström, påstår att detta är en missuppfattning av JK-ämbetet. Norman har icke kunnat göra och ej heller sagt sig ha gjort någon fullständig och anmärkningsfri revision.

I varje fall tycker jag det bör nämnas, att vid sidan av de revisorer, som justitieministern åberopar, finns andra,

nämligen Carlström, Ljunggren och Elfborg, som har en annan uppfattning. Jag vill också påpeka det tämligen självklara förhållandet, att då det gäller förmögenhetsförvaltning av det slag som det här var fråga om, så måste det vara svårt att avslöja trolöshet mot huvudman. Handlar man med fastigheter och inteckningar kan ju ofantligt mycket göras bakom en felfri kassa-redovisning. Här fordras en realprövning av alla affärstransaktioner, och en sådan är naturligtvis mycket svår att åstadkomma. Det hade uppenbarligen behövts en mycket ingående polisutredning på ett tidigare stadium. Just nu ligger Unmanutredningen i lä för andra Lundquistproblem, och det är ju möjligt att nya uppslagsändar därigenom kan komma fram. Jag skall därför inte fördjupa mig i detta problem, utan överlåter åt en annan ledamot i kammaren att säga mera, om han har lust.

Beträffande Dahnbergs och Unmans intagning på sinnessjukhus säger sig statsrådet gärna vilja häva hemligstämpeln, men att detta inte går med hänsyn till dessa människors privatliv. Jag skulle vilja erinra om att såväl Dahnberg som hans hustru är döda, enligt upplysningar jag fått, och det är möjligt att släktingarna inte skulle ha någonting emot att hemligstämpeln hävdes. Jag vet inte om statsrådet har undersökt den saken.

I detta sammanhang vill jag utan att själv uttala någon mening om saken citera följande ur ett intyg av Eric Nilshagen från ett samtal med doktor Wiesel: »Undertecknad framställde följande fråga till doktor Wiesel: 'Men om det skulle visa sig att den av Unman och Dahnberg gjorda utredningen i stort sett är riktig och att deras anmälan varit befogad, få de även då anses för tokiga?' Doktor Wiesel svarade: 'Det blir en annan sak. Då kunna de omedelbart friskskrivas.'» Ja, detta är bara ett exempel på hur kon-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

troversieellt materialet är och hur svårt det är att komma till botten.

Vad beträffar förhållandena vid magistraten i Stockholm kan jag i allt väsentligt instämma i vad justitieministern säger. I varje fall delar jag hans förvåning över att Lundquist har kunnat fortsätta så länge att vara domare. Efter att tagit del av handlingarna i ett mål i Göteborgs rådhusrätt säger sig borgmästare Fant ha blivit bestört. Lundquist fick lägga ned processen och avge en högtidlig försäkran att uteslutande ägna sig åt sin juridiska verksamhet. Herr Fant säger, att han sedan saknade möjligheter att kontrollera om Lundquist höll sitt löfte. Detta är mycket förvånande, då det enligt uppgift även i fortsättningen var en av många kända sak inom rådhusrätten att Lundquist på sitt tjänsterum i mycket stor utsträckning sysslade med affärer. Nog kan utredningar vara svåra, men *den* utredningen, nämligen huruvida Lundquist i fortsättningen sysslade med affärer, kan inte rimligen ha varit så svår att göra.

Efter borgmästarskiftet, sedan alltså Fant avgått, tycks Lundquist ha släppts fram mer än tidigare. Han fick förordnande som ordförande och invaldes även i den s. k. »lilla magistraten», som omhänderhar den administrativa skötseln av rådhusrätten. Det uppges också att det under 1949 förekom att även fru Lundquist fick förordnande av magistraten såsom ledamot i rådhusrätten vid olika tillfällen, oaktat hon samtidigt var verksam på advokatbyrå — att samtidigt förena domartjänst och advokatsyssla är i princip icke tillåtligt. Det finns alltså mycket material, säkerligen mycket mera än vad som här antytts både i inreppellationssvaret och i mina kommentarer, som gör att allmänheten måste vara både orolig och förvånad över att detta förfarande har kunnat äga rum under så lång tid.

Jag vill vidare säga några ord om påtryckningsmentaliteten. Jag vill instäm-

ma i statsrådets allmänna uttalande att »servilitet är sannerligen icke något utmärkande för svenska tjänstemän, varken inom rättsväsendet eller på annat håll». Lika litet som vi har någon allmän rättsröta har vi några allmänt utbredda missförhållanden av detta slag, och det vore ju verkligen sorgligt om det skulle vara på det sättet. Det värde som ligger i en självständig förvaltning är emellertid så stort, att även enstaka fall och spirande tendenser i allra högsta grad är värda att uppmärksammas, men jag får säga att dylika tendenser saknas tyvärr inte.

På sidan 3 säger statsrådet: »Att t. ex. regeringen skulle försöka påverka en domstol att döma på visst sätt är fullkomligt uteslutet.» På s. 44—45 heter det: »Att det skulle förekomma några påtryckningar på domstolar har jag inte hört talas om.»

Särskilt detta senare uttalande, att justitieministern inte hört talas om en sådan eventualitet, tycker jag är egendomligt, då rådmann Cervin i Göteborg har skrivit flera artiklar i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning om kvarstadsmålet angående de norska båtarna i Göteborgs hamn under kriget. Jag talade med herr Cervin i går. Enligt vad han upplyste förekom inviter och påtryckningar från regeringshåll, närmast förmedlade av statsrådet Rossander till den då tjänstgörande borgmästaren som i sin tur framförde dem till Cervin. Självfallet kan jag endast återge Cervins version av händelserna. Men så mycket är ju i varje fall ett faktum, att den som följt med debatten på här förevarande område också bör ha hört talas om sådana eventualiteter.

Enligt framställning i Kejnekommisionens betänkande förelåg från fru Svenssons sida ett utpressningshot mot statsrådet Quensel. Jag citerar från sidan 113: »Detta är ett brott, som hör under allmänt åtal och vars beivrande sålunda skall ske oberoende av anmälan från målsäganden, d. v. s. den mot

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

vilken brottet riktar sig. I detta sammanhang må erinras om bestämmelserna i rättegångsbalken angående förundersökning i brottmål. Enligt dessa bestämmelser skall polismyndighet eller åklagare inleda förundersökning så snart anledning förekommer att brott, som hör under allmänt åtal, förövats. Från dessa utgångspunkter skulle det alltså ha ålegat Zetterquist att låta inleda förundersökning mot fru Svensson och detta oberoende av den önskan i motsatt riktning som enligt det föregående funnits hos Quensel.» I den rådplägning som ägde rum i saken deltog statsrådet Zetterberg, statsrådet Quensel samt polisintendenten Zetterquist. Jag skall inte alls göra några kommentarer utan lämnar bara fakta ur utredningen. Men nog har man anledning att vaka över att riktig praxis upprätthålles.

I flera andra sammanhang klandrar kommissionen statsrådet Quensel för hans sätt att ingripa både när det gäller socialvård och när det gäller polisväsendet. Jag skall inte berika protokollet med flera citat; det kan vara onödigt.

Stadsfiskal Eliasson har i en skrivelse till justitieministern för ett par dagar sedan lämnat en hel bukett av påtryckningsfall. Framställningen stödes av en rad bilagor, och stadsfiskalen förklarar sig beredd att vid en eventuell utredning lämna bevis för sina påståenden. Då skrivelsen helt nyligen publicerats i pressen behöver jag inte närmare utveckla saken här. Skrivelsen styrker inte justitieministerns uppfattning att Eliasson är trött, och för egen del fick jag inte heller det intrycket när jag träffade honom några dagar före den tidigare skriftväxling, som gav anledning till statsrådets uttalande.

En företeelse av större omfattning och innebärande en större fara för en sund samhällsutveckling är säkerligen de underhandsdirektiv, som förekommer från regeringens sida till tjänste-

män och statsorgan. Var och en som är förtrogen med svensk politik vet att detta förekommer och att kristidsförvaltningen i hög grad har befordrat denna utveckling. Belägg för saken finns för övrigt i JO:s protokoll över inspektion hos statens handelskommission hösten 1948.

Jag skall här omnämna en annan sak som jag tycker är av den karaktären, att den faller in i sammanhanget. Det gäller en kontrovers emellan armébefälhavaren och överste Meyerhöffer. Den 8 juni 1951 gjordes anmälan till justitiekanslern angående arméchefens, generallöjtnant Ehrensvärds, handlingsätt gentemot Meyerhöffer. Anmälan utvecklades efter hand till att avse dels vissa allvarliga övergrepp mot det grundlagsenliga skydd tryckfrihetsförordningen fastställt, dels att han åsidosatt reglerna angående hållande av förhör med anklagad underordnad ämbetsman, dels att han utan fog tillstyrkt Meyerhöffers överförande på disponibilitetsstat en månad tidigare än denne begärt, dels slutligen att han vid ett tillfälle inför ett regementes samlade officerskår — i anledning av en artikel i en vid regementet utkommande periodisk tidskrift — fällt yttrandet: »Marken är alltid frusen för lata svin.»

Följande fyra saker kan antecknas i fortsättningen:

1. På grund av undvikande, ofullständiga svar har ärendet gått flera gånger mellan JK och överbefälhavaren, som tagit god tid på sig att svara.

2. Trots att ärendet är av utpräglat juridisk art hänsköts det av JK till överbefälhavaren. Han fick handlingarna under tiden 12 februari—6 juni i fjol och dröjde med att svara till den 24 oktober. Svaret kom omedelbart efter en skarp ledarartikel i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, vari man efterlyste ÖB:s remissvar. Detta innehöll i huvudsak att ärendet låg utanför ÖB:s kompetens, vilket man tycker JK kunde ha funderat ut själv.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

3. Varken Ehrensvärd eller överbefälhavaren har av JK fått något föreläggande att svara inom viss tid.

4. Sedan den 24 oktober i fjol ligger JK själv på ärendet, som nu är cirka två år gammalt.

Det finns i detta ärende inslag som inte är trevliga.

Till sist något om positiva åtgärder. På åtskilliga punkter har statsrådet ställt i utsikt åtgärder för att trygga en önskvärd utveckling. Det gäller bl. a. en precisering av reglerna för handlingars offentlighet, domares rätt att syssla med enskilda uppdrag och en utredning av de åtgärder som vidtagits av magistraten i Stockholm.

Jag är tacksam för detta liksom för åtskilligt annat i interpellationssvaret. Jag förmodar också att innan debatten här är slut skall vi ha fått lyssna till deklARATIONER från regeringshåll, riktade mot olämpliga företeelser, inte minst påtryckningsmentaliteten.

För egen del vill jag antyda ett par tre saker som jag tror är av positiv karaktär.

I sin inledande skildring i interpellationen av vår rättsordnings uppbyggnad framhåller statsrådet att förvaltningsorganen enligt regeringsformens § 47 har att förvalta sina sysslor och värv enligt instruktioner, reglementen och föreskrifter samt lyda Konungens bud och befallningar. Man hör dock, säger statsrådet, »lägga märke till, att i vårt land de administrativa myndigheterna intar större självständighet än vad fallet är i nästan alla andra länder». Detta är givetvis riktigt, och jag har ingen annan mening, även om uttalandet på mig verkar en smula oberört av de komplicerade politiska förhållanden, som vi ju alla dag för dag brottas med.

Jag har för min del blivit alltmer övertygad om att man här på det förvaltningsrättsliga området har ett av de verkligt stora och väsentligen olösta problemen beträffande rättssäkerheten i vårt land.

Den svenska statsverksamheten har för närvarande en omfattning och en inriktning som ingen kunde drömma om när vår nuvarande grundlag fick sin utformning. Medborgarnas rätt och ekonomiska intressen påverkas i hög grad av beslut som fattas i administrativ ordning. Den stora kristidsförvaltningen under 1940-talet innebar givetvis en ökning av riskerna. Nya organ skapades på kort tid. De fick stora arbetsuppgifter och mycket stor personal. Fasta traditioner och erkänd praxis saknades, och otränad personal kom i många fall att fatta för enskilda medborgare betydelsefulla avgöranden.

Det är i och för sig förklarligt, om det blev livliga kommunikationer i vertikal linjen ända upp i regeringen med förfrågningar, diskussioner och, såsom förut nämnts, underhandsdirektiv. Att denna kristidsförvaltning i vissa fall influerat även på de gamla ordinarie ämbetsverken är nog otvivelaktigt.

Det kan tilläggas att om en och samma politiska riktning under mycket lång tid innehar regeringsmakten, kan detta i och för sig medverka till att de personliga kommunikationslinjerna inom hela förvaltningsområdet får en fastare karaktär och en rikligare färgning än som är möjligt under andra förhållanden. Detta gäller oavsett vilken politisk riktning som innehar makten.

Statsrådet pekar, såsom jag nyss nämnt, på de administrativa myndigheternas självständighet såsom något för vårt land karakteristiskt. Jag vill erinra om en annan sak som jag tror bör komma med i bilden. Det är bristen på rättslig kontroll över den svenska förvaltningen. Sverige intar i detta hänseende en undantagsställning i hela Västerlandet. I Danmark och Norge kan varje förvaltningsakt angräpas vid allmän domstol och det rättsliga i en förvaltningsåtgärd bli prövat. Samma är förhållandet i både England och USA. I Västtyskland har man efter kri-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

get gått mycket långt och inrättat ett särskilt system av förvaltningsdomstolar, som har till enda uppgift att på begäran av enskilda undersöka rättsenligheten av olika förvaltningsbeslut. I Frankrike har man sedan gammalt en mycket berömd institution, Conseil d'Etat, som fullgör samma uppgifter. Viktigt är att dessa instanser i allmänhet kunna pröva även regeringsavgöranden.

Som observandum skulle jag i detta sammanhang vilja nämna ordet Lifaco, som jag tror är ett skolexempel som man inte skall tappa bort.

Regeringsavgörandena är i vårt land på ett anmärkningsvärt sätt fritagna från kontroll, om man bortser från konstitutionsutskottets granskning, som numera förlorat en väsentlig del av den reella innebörd, som en gång förut sattes.

Man kan naturligtvis aldrig genom någon samhällsanalys klarlägga, huru stor del av allmänhetens oro för vår rättsordning som härflyter ur den ena eller andra källan. Jag är emellertid övertygad om att ett starkt tillflöde till denna oro kommer från det administrativa området. Om ett statsorgan fattat beslut i samförstånd med vederbörande departementschef kan ju ett överklagande av åtgärden hos regeringen inte leda till en förutsättningslös och opartisk prövning.

Att skapa en rättsinstans, som är oberoende av regeringen och står ovanför förvaltningen och till vilken medborgarna kan appellera, är därför enligt min mening en av de stora positiva uppgifter, som bör lösas.

Sedan vill jag säga en annan sak. På s. 37 framhåller statsrådet, att när JO begränsar sig till att syssla med förbrytelser i tjänsten så följer han en mer än sekelgammal praxis, mot vilken riksdagen aldrig reagerat. Jag tror riksdagen har anledning att mot bakgrunden av den senare tidens händelser ta både denna praxis och hela JO-

institutionens utrustning och verksamhet under övervägande. Det är dock orimligt att olagligheter av en tjänsteman begångna utanför tjänsten inte skall föranleda åtgärder ifrån JO:s sida. Det är ju ingen lag som hindrar detta, utan bara just denna praxis.

Jag vill påpeka en tredje sak. Vid förra årets riksdag väcktes en motion med begäran om utredning om bättre förfarande vid administrativa frihetsberövanden. Såväl straffrättsberedningen som riksdagen fann skyndsamma åtgärder vara av nöden. Från regeringens sida har, såvitt jag vet, ännu inget åtgjorts i denna sak. Det torde vara en vitt utbredd uppfattning, att man på detta område behöver ett förbättrat rättsskydd.

Slutligen vill jag nämna att den svenska författningen inrymmer möjligheter för regeringen och i något fall för riksdagen att göra personliga omplaceringar, därest sådant skulle motiveras av psykologiska eller andra förhållanden, som inträder i komplicerade lägen. Jag erinrar som exempel om landshövdingebytet efter Ådalskravallerna. Jag vill inte här göra några uttalanden i personfrågor, men jag tror regeringen har anledning överväga om inte de möjligheter svensk grundlag i detta fall ger kan behöva utnyttjas.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation. Jag uttalar min tillfredsställelse över att justitieministern har önskat få till stånd denna debatt och att han har välkomnat detta tillfälle att få rättsfrågorna diskuterade i riksdagen.

Jag skulle också vilja uttala min tillfredsställelse med att dessa frågor har kunnat hållas över partierna i den diskussion som har pågått, även om man inte från alla håll deltagit lika ivrigt. Skall vi komma till rätta med de felaktigheter som dock finns, är det nog nödvändigt att vi hjälps åt.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Det skulle vara mycket att säga både i Kejnefrågan och om knivfällan och andra ting, liksom i Haijbyaffären, om interneringen på sjukhus och om Unmanaffären. Likväl skall jag hålla mig till den sista frågan, som jag har interPELLERAT i.

När det gäller Unmanaffären skulle jag naturligtvis ha varit mera tillfredsställd, om justitieministern hade delat min uppfattning att en parlamentarisk kommitté borde tillsättas med en ur alla synpunkter tillfredsställande sammansättning. Jag tror att vi till sist kan komma till rätta med dessa ting, om man tillsatte en dylik kommitté med allsidig sammansättning av redbara människor, som sätter som mål att söka vad sant är och ingenting annat. Men jag kanske kan få tolka justitieministerns svar så, att han ändå anser att en sammanhängande objektiv utredning skall komma till stånd.

Däremot är vi inte alldeles eniga om hur de ämbetsmän som försökt reda ut dessa frågor har lyckats. Det skall jag be att få återkomma till sedan. Jag är alldeles överens med justitieministern — det är väl bäst att redovisa i början av ett anförande vad man är överens om, ty vi blir väl inte lika överens under senare delen av mitt anförande — då han säger, att det inte finns någon anledning att fråntaga stadsfiskal Eliasson den utredning i denna sak som han för närvarande utför. Jag sätter ett alldeles särskilt stort värde på att justitieministern så bestämt uttalat, att stadsfiskal Eliasson skall fortsätta med den utredning som han med så stor framgång har påbörjat. Det har ju förekommit vissa ting som har oroat allmänheten. Vissa ämbetsmän i mycket framskjuten ställning har gjort sådana uttalanden som man inte utan vidare kunnat acceptera. Jag vill härtill foga den hemställan att stadsfiskal Eliasson även i fortsättningen får till sitt förfogande den expertis som han önskar och som är nödvändig för att kunna genomföra

den ingående granskning av bland annat Unmanaffären som trots alla påståenden om att den redan är fullständigt utredd för närvarande utgör Eliassons största bekymmer.

Då herr justitieministern uttalar sin förvåning över att jag i min interpellation inte har nämnt något om att en motion, som jag tidigare väckt i detta ämne, avslagits av riksdagen, skall jag utan vidare erkänna denna brist. Jag skulle som förklaring kunna säga, att jag trodde att riksdagen kände till att den avlog motionen och att även justitieministern kände till detta, eftersom han hade sista ordet i denna fråga under debatten på våren 1949. Emellertid är jag naturligtvis villig att medge, att riksdagen avlog motionen liksom jag bekräftar det av herr justitieministern gjorda påpekandet om herr Ståhls underliga reträtt, då han tog avstånd ifrån den motion som han skrivit på. Jag kan också förstå, att riksdagens beslut därvidlag har verkat hämmande på justitieministerns initiativkraft i frågan i dess helhet, ty det är givet att om riksdagen fattat ett visst beslut, är det mycket förklarligt att ett statsråd tar hänsyn till det. Jag vill med justitieministern beklaga detta tillstånd.

När nu Unmanaffären är föremål för en ny utredning sedan flera månader tillbaka, är det väl inte alldeles förmäta att däri se ett erkännande av det berättigade i mina 1948 och 1949 i riksdagen framförda synpunkter i denna fråga. Sedan min motion behandlades 1949 har i detta fall åtskilligt ändrats. Den förmyndare och domare, på vilken det då inte fick falla någon skugga, sitter nu efter en tjugoårig privatpraktiserande verksamhet på de anklagades bänk. Vi kan kanske alla vara eniga om att fallet rådman Lundquist ger anledning att — såsom det gjorts i pressen och här i riksdagen — fråga hur det varit möjligt att denna verksamhet kunnat pågå under alla dessa år och hur rådman Lundquist under denna tid

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

kunnat röna det ena förtroendebeviset efter det andra. Många är naturligtvis förvånade — många uppskakade — häröver och undrar hur i ett rättssamhälle en person under tjugo års tid kunnat inte bara bedriva denna verksamhet utan också i denna varit föremål för misstankar från advokaters och revisorers sida och av dessa vid upprepade tillfällen blivit anmäld och samtidigt skyddas utav överordnade rättsvårdande myndigheter. Justitieministern säger visserligen i sitt svar att överordnade myndigheter inte har skyddat rådman Lundquist. Det är möjligt att de inte har avsett att göra det — jag kan inte läsa i människors hjärtan och njurar — men ett är alldeles säkert, nämligen det praktiska resultat av hans verksamhet som nu föreligger. De som har anklagat rådman Lundquist under denna tid och försvarat Unman, då denne berövades sina tillhörigheter, har fått rätt. Såsom den främsta orsaken till detta tråkiga resultat kan därvidlag kanske räknas missstag och missriktat förtroende.

Inför vad som skett drar väl många en lättnadens suck och säger: Äntligen åkte Lundquist fast! Advokat Björn Dahlströms tragiska öde känner vi till. Han som främst genom Lundquists ingripanden berövades sitt levebröd kunde innan han dog se att rätten ändå skulle segra. Unman, konstnären i Nacka, som är huvudmannen i detta drama, har sagt att han verkligen trodde, att han aldrig skulle få se denne man stå eller kanske rättare sagt ligga på bår såsom anklagad inför den rätt, där han själv suttit som domare.

När vi år 1949 sist behandlade denna förmyndarhistoria i riksdagen förklarade utskottet i sitt utlåtande över min motion, att det bibringats den uppfattningen att Unmanaffären såvitt anginge myndigheternas befattning med densamma nu vore mogen för avskrivning. Detta har till och med åberopats vid Stockholms rådhusrätt. Det

som nu försiggår talar emellertid ett annat språk, varför det i dag är ganska meningslöst att vidhålla den gamla, tragglade uppfattningen om att Unmanaffären någon gång har varit mogen för avskrivning. Givetvis är det däremot att beklaga, att riksdagen icke biföll motionen år 1949, ty då hade denna rättsskandal kanske fått en mindre omfattning. Bakom utskottets mening och bakom riksdagens beslut — det tvivlar jag inte på — låg säkert den aktning för domarämbetet och det förtroende för domaren personligen, som skulle vara önskvärt att man kunde ha men som väl har rubbats åtskilligt sedan dess.

Under rättegången refererades Unmanaffären på följande koncentrerade sätt: Unmanaffären är upptakten till den brottsliga verksamhet som åklagaren hävdar att Lundquist gjort sig skyldig till. Men Unmanaffären skymtar hittills endast i periferien i detta mål. I denna affär, som gäller frågan hur den omyndigförklarade konstnären Gustaf Unman blev av med sin förmögenhet, har man ännu inte kommit längre än till förberedande undersökningar. Om det blir möjligt att gå längre är ovisst och i varje fall beroende på om Lundquist blir fälld för de transaktioner som han utförde på 1930-talet. Bliir han inte det, är den stora Unmanaffären preskriberad. Här har vi den egentliga orsaken till att jag i detta läge har framställt min interpellation. Jag talade personligen förra hösten med justitieministern, då jag ämnade interpellera i denna kammare. Han frågade mig då, om jag inte trodde på stockholmspolisen. Jag sade att jag gjorde det, men att det fanns så många frågor som kommit till i denna affär att det kunde vara lämpligt att taga upp den till en ny undersökning. När den nu har kommit upp och man sätter preskriptionen såsom ett eventuellt hinder mot att fullfölja en fullständig utredning i frågan, ansåg jag det vara

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

av stort värde att vi fick tillfälle att i riksdagen diskutera den ställning vi skall intaga till denna affär. Inför valet mellan att verkligen gå till botten med den fräta som rådmän Lundquist utgjort i det svenska rättssamhället — och rensa upp i de bikanaler som runnit till — eller stanna inför en eventuellt inträdande preskription, måste jag säga, att det under alla förhållanden är nödvändigt att gå till botten med dessa frågor, ty förr bringas inte misstroendet mot vårt rättssamhälle ur världen.

Jag skall i detta sammanhang inte gå in på det straffrättsliga området, men inför vad som har inträffat sedan 1939 anser jag mig böra lämna mitt bidrag till rådmän Lundquists meritlista sådan den nu är presenterad vid Stockholms rådhusrätt av stadsfiskal Eliasson.

Det börjar med ett avsnitt som gäller Lundquists mellanhavande med fru Marianne Unman under 1930-talet. Det föreligger därvidlag tre åtal mot Lundquist, nämligen för grovt bedrägeri, anstiftan till osant intygande och falsk angivelse mot fru Unman för utpressning. De övriga åtalspunkterna ser i koncentrat ut på följande sätt: grovt bedrägeri beträffande AB Husbygge, grov förskingring eller grovt bedrägeri mot Walter Melin, grovt bedrägeri mot Hugo Karlsson, grov trolöshet mot viss person, försök till anstiftan av mened, grov trolöshet, mened, medhjälp till osann partsutsaga, falskdeklaration under synnerligen försvårande omständigheter, grovt bedrägeri eller grov trolöshet, grov trolöshet, anstiftan till osant intygande beträffande RÅ, grovt ocker, medverkan till mannamån mot borgenärer, anstiftan av grovt osant intygande och urkundsförfalskning beträffande lagsökningshandlingar, grovt osant intygande beträffande reverser, grov trolöshet under synnerligen försvårande omständigheter, grov förskingring mot ett par syskon, grov för-

skingring av inteckningar på 100 000 kronor, grovt bedrägeri mot en änka och hennes söner, grovt bedrägeri mot en godsägare, och sedan nu det tjugotredje målet, Unmanaffären.

I denna Unmanaffär förhåller det sig så att vi med de siffror och redovisningar som har framlagts kan göra en undersökning av helt annat värde och mera visande på vad som är riktigt än vad som har åstadkommits av justitiekanslern, riksåklagaren och justitieombudsmannen i hans egenskap av tillförordnad justitiekansler.

Lundquist förordnades som alla vet till förmyndare för konstnären Gustaf Unman den 3 mars 1932 — därom är justitieministern och jag alldeles eniga. I en redovisning som sedan lämnades av Lundquist konstaterades en stor förmögenhetsförlust under de senaste åren. Innan Lundquist lämnade denna redovisning hade en annan redovisning gjorts av Unmans förmögenhetsförhållanden, nämligen den 17 september 1929, och däri konstaterades att Unman ägde en förmögenhet av 934 262 kronor 34 öre. Lundquist var enligt förmynderskapslagen skyldig att lämna redogörelse för den omyndige Unmans egendom senast den 3 juni 1932. Rådmän Lundquist har aldrig lämnat någon sådan fullständig redogörelse med förteckning på egendom, tillgångar, fordringar och skulder, men den 2 november 1933, alltså 17 månader sedan redovisning skulle ha skett, förklarar Lundquist i en skrivelse till förmyndarkammaren, att Unman den 3 mars 1932 hade en skuld över tillgångarna på 401 947 kronor 45 öre. Efter att ha haft en förmögenhet år 1929 på 934 262 kronor hade han alltså nu skulder på 401 947 kronor.

Hur detta gick till får vi egentligen aldrig riktigt reda på i justitiekanslerns tryckta undersökning, men Unman misstänkte att hans egendom höll på att avhändas honom. På sid. 7 i justitiekanslersämbetets utredning konstate-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ras det sålunda: »Redan innan Lundquist avlämnat förmyndarräkningen för år 1932 hade Gustaf Unman vänt sig till överförmyndaren, assessor Harald Källander, och till Stockholms förmyndarkammare med klagomål över Lundquists förvaltning av förmynderskapet. Sedan han fått del av förmyndarräkningen, började han göra häftiga angrepp mot Lundquist under påståendet, att denne gjort sig skyldig till oegentligheter mot honom.» Han var sålunda så tidigt misstänksam mot sin förmyndare, som han från början trodde på. Ett brev från Unman till Lundquist visar att under den tid då han var satt på svältstat — då man hade tagit ifrån honom hans telefon och klippt av det elektriska ljuset, då han fick ett bidrag på 70 kronor i månaden och då han själv säger att han endast kunde skaffa sig ett mål mat om dagen — hade Unman hela tiden varit på sin vakt på ett sådant sätt, att det varken kan bli tal om sinnessjukdom — mina damer och herrar! — eller att Unmanaffären skall vara preskriberad. Nog vore det ett underligt rättssamhälle om en människa för en sådan kamp, som Unman här har fört emot sina förmyndare med den ena inlagen efter den andra, om det helt plötsligt under denna tid skulle förklaras att ärendet är preskriberat. Det är inte vettigt om sådant skulle få förekomma. Och kommer det att tolkas på det sättet, får vi säkert en storm av oro och förbittring här i landet. Den ena anmälan efter den andra har ingivits till förmyndarkammaren i Stockholm, till justitieombudsmannen, till justitiekanslern och till justitieministern. Det är sannnerligen inte något vanligt brottmål det här är fråga om, och oavsett om man rent juridiskt skulle komma fram till att detta nu är för gammalt, att det har förfallit, är preskriberat, så får man inte anse detta såsom rätt och riktigt utan i stället se till att Unmanaffären blir utredd i hela sin vidd.

Jag skall ett ögonblick se på Unmans verkliga ekonomiska ställning. Jag vill först med tillfredsställelse konstatera, att såvitt jag har uppfattat justitieministerns uttalande riktigt har han inte vid något tillfälle åberopat preskription såsom hinder, och det vill jag anteckna såsom något mycket värdefullt i denna debatt. Jag hoppas att jag inte tar fel.

Om man då ser på Unmans förmögenhet, finner man att enligt Lundquists kassaredovisning skulle Unman under tiden den 17 september 1929 till den 3 mars 1932 ha gjort av med 1 336 309 kronor 79 öre. Nu vågar jag påstå — och det kan jag leda i bevis — att dessa utredningar har varit fullständigt felaktiga. Man behöver inte se på detta ärende så länge förrän man märker, att värden på flera hundra tusen kronor icke är medtagna. Hade förmyndaren räknat med de värden, som faktiskt kan plockas fram i justitiekanslersämbetets utredning, hade det redan då blivit tillgång utöver skulderna, och därför är det nästan obegripligt att justitiekanslern måste krångla till det på ett sådant sätt, att allmänheten får en uppfattning om att Unman hade skulder utöver tillgångarna.

Tiden medger inte att jag går in på några omfattande ekonomiska detaljer, hur intressanta dessa än är. Men jag vill säga att det finns en rik samling sådana, som visar att Unman hade en förmögenhet på flera hundra tusen kronor när han blev omyndigförklarad och förklarad vara utfattig med en skuld på över 400 000 kronor.

Sedan dess har en stor del av Unmans tillgångar realiserats. Det började redan innan den ekonomiska ställningen var klar. Innan redovisningen hade börjat, började Lundquist sälja Unmans lösören, konstverk, lampor, mattor o. dyl. Efter den värdering, som har gjorts av det dyrbara möblemang, de dyrbara konstverk o. s. v. som Unman hade, såldes allt detta för några få procent av det verkliga värdet. Jag

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

skall bara ta ett enda exempel. På en exekutiv auktion den 27 juli 1933 försåldes efter utmätning, föranstaltad av förmyndaren Lundquist, en persisk matta till ett pris av 200 kronor. Alla vet att en stor persisk matta är värd en liten förmögenhet. Det kan vara svårt att efteråt säga vad mattan egentligen var värd, men den var i varje fall värd flera tusen kronor. Det framgår av riksåklagare Heumans utredning 1947, att förmyndaren Lundquist inköpte denna matta för 200 kronor. Lundquist säger sig sedan ha sålt mattan men inte bevarat försäljningshandlingarna.

Vi har konstaterat att Unman hade tillgångar utöver skulderna samt nettoinkomster på sina fastigheter, men JK-ämbetet redovisar på sid. 108 i sin utredning en förlust för Unman år 1932 på 10 759 kronor och 33 öre. Denna redovisning är inte riktig. Unman hade ingen förlust under det året. Man behöver inte studera tillgängliga papper så länge för att finna, att Unman för år 1932 påförts utgifter för fastigheterna som egentligen skulle ha påförts honom för år 1931. Dessa utgifter hade inte upptagits som skuld i den utgående staten och har därför kommit att belastas 1932 års rörelse. Om redovisningen gjorts sådan den borde ha gjorts och sådan den med enkelt, metodiskt arbete hade kunnat göras, vilket en kommitté ovillkorligen kunde ha konstaterat, skulle redovisningen ha utvisat att Unman haft både förmögenhet och rätt stora inkomster under år 1932. I stället fick han nu skulder över tillgångarna och en väldig förlust. Om förmyndaren hade lämnat riktiga uppgifter — och detta är själva kärnan i frågan — hade det inte funnits någon anledning till utmätning och realisation av Unmans lösöre och fastigheter. Nu sålde man både fastigheter och lösöre långt under värdet med åberopande av att Unman var konkursmässig. I detta konstgjorda kroniska konkurstillstånd hade

rådman Lundquist hållit konstnären Unman under hela sitt förmyndarskap.

Det är ganska klart att förmyndaren och den omyndige blev naturliga fiender. Det är sannerligen inget bevis på sinnessjukdom, att en människa har reda på sina affärer, så att han kan säga, att han inte kan godkänna en förmyndarredovisning, även om denne förmyndare råkar vara en högt uppsatt ämbetsman. Den omyndige Unman blev tvungen att vända sig till andra personer för att få hjälp med utredningar och protester. Vad skulle ni själva ha gjort, om ni hade varit i Unmans ställe, mina damer och herrar? Hade ni inte handlat på precis samma sätt? Alldeles säkert hade ni gjort det. Det fanns ingen annan möjlighet för Unman att hävda sin rätt än att gå till väga på detta sätt mot förmyndaren.

Något av det värsta som utspelats i detta sammanhang är, att man förklarade, att allting var bra. Därvid har man exempelvis åberopat den berättelse över Lundquists redovisning av Unmans räkenskaper under denna tid, som revisor Norman avgivit. Det märkvärdiga är, att detta åberopande av revisor Norman finner man som en röd tråd hela vägen på ett för mig fullständigt oförklarligt sätt. Det har gjorts av JO i hans egenskap av tillförordnad JK, av JK, av riksåklagaren och naturligtvis av tillfälliga utskottet här i riksdagen. Men vad har Norman sagt? Har Norman verkligen sagt, att allting är bra? Jag ber om ursäkt för att tiden går, men det kan nu inte hjälpas. Jag skall i alla fall be att äntligen få till riksdagens protokoll efter alla debatter, där man har snuddat vid dessa ting, få införa revisor Normans revisionsberättelse. Det kan ju vara nyttigt, att den blir tryckt, så att allmänheten får tillgång till den. Det är kanske nödvändigt att den får det, så att den kan bilda sig en föreställning om tyngden i JK:s, i JO:s, i riksåklagarens o. s. v.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

hävdande av att Norman skulle ha godkänt Lundquists redovisning. Så här säger Norman:

»Undertecknad, som av Förmyndarekammaren i Stockholm erhållit i uppdrag att granska av assessorn F. Lundquist avgivna årsräkningar över förvaltningen av förmynderskap under åren 1932 och 1933 för artisten Gustaf Unman, får härmed meddela följande.

I den ingående ställningen daterad i mars 1932 angivas tillgångarna till Kr. 1 923 841:61 och skulderna till Kr. 2 325 789:06. En mera detaljerad förteckning finnes upprättad i särskild bilaga. Någon ingående granskning av dessa siffror har undertecknad icke verkställt, ej heller har anledningen till den stora ökning i fastigheternas skuldbelastning, som inträffade under år 1931 och de första två månaderna av 1932, blivit föremål för utredning. På grund av svårigheten att helt klarlägga den ingående ställningen samt på grund därav, att årsräkningen och bilagorna endast lämna mycket summariska uppgifter, har någon bokslutmässig granskning över det verkliga driftresultatet för fastigheterna icke verkställts för nämnda år. Granskningen har därför inskränkt sig till en kontroll av kassaredovisningen. Denna föreligger dels i form av kvartalsrapporter från fastighetsförvaltningen, vilken omhänderhåfts av Kommanditbolaget Varenius & Co., dels i form av förmyndarens redovisning för de medel, han från fastighetsförvaltningen uppburit, eller vilka å annat sätt influtit.

Inkomsterna av såväl fastighetsrörelsen som övriga inkomster hava icke varit föremål för någon detaljgranskning.

Enligt årsräkningen med bilagor och verifikationer synes kassarörelsen hava omfattat följande i sammandrag upptagna poster.» Jag skall gå förbi kassaredovisningen och fortsätter: »Såsom framgår av bilagan belöper sig härav på fastigheterna Kr. 193.045:46. Emot dessa utgifter svarar inkomster å Kr.

182.286:13. Fastighetsrörelsen skulle alltså hava givit ett underskott på Kr. 10 795:33. Ehuru någon detaljgranskning beträffande den i bilagan gjorda sammanställningen över fastighetsrörelsen icke verkställts, har det dock konstaterats, att bland 1932 års utgifter kostnader upptagits, vilka rätteligen bort tillhöra år 1931. Detta är bland annat fallet med räntor till ett belopp av minst Kr. 23.000:—. Enär dessa räntor icke upptagits såsom skuld i den ingående ställningen, hava de i samband med utbetalningen under 1932 kommit att belasta detta års rörelse. Den av förmyndaren avlämnade årsräkningen för år 1932 kan till följd härav icke läggas till grund för en tillförlitlig beräkning av det verkliga årsresultatet för fastigheterna eller för förvaltningen i dess helhet. Omnämnas bör slutligen, att ifrågavarande årsräkning icke avlämnades förrän den 1 november 1933.

Under år 1933 synes större omsorg hava ägnats åt redovisningen och av detta års räkenskaper och sammandrag kan en bättre överblick erhållas än för år 1932. Fastighetsförvaltningen har även under år 1933 varit anförtrodd firman Varenius & Co., vilken till förmyndaren lämnat kvartalsrapporter över inkomster och utgifter. I särskild redovisning redogör förmyndaren för av honom omhänderhavda medel. I bilaga till årsräkningen återfinnes ett sammandrag av fastighetsförvaltningens och förmyndarens kassaredovisningar, enligt vilken inkomsterna uppgå till Kr. 226 388:85 samt utgifterna till Kr. 221 941:46. Riktigheten av de redovisade inkomsterna har icke i full utsträckning kunnat kontrolleras. Det för granskning framlagda materialet har icke möjliggjort en fullständig kontroll. Någon närmare undersökning beträffande outhyrda lägenheter samt de hyresavdrag eller rabatter, som varit betingade av bristfäl-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ligheter i fastigheterna, har sålunda icke kunnat verkställas.

Till utgifterna i fastighetsförvaltningens kvartalsredovisningar hava kvitton företetts. Behörigheten av utbetalningarna har dock icke alltid kunnat tillfullo styrkas. Räkningar till de mot utbetalningarna svarande beloppen saknas i stor utsträckning och av kvitton kan icke alltid utläsas, för vilket ändamål utgiften gjorts. I vissa fall, såsom i fråga om reparationer inom fastigheterna, har konstaterats att dessa delvis utförts till priser, som icke stå i riktig proportion till utfört arbete. Närmare utredning härutinnan har verkställts av polisöverkonstapeln T. Dahnberg.

Bland utgifter, som återfinnas i den av förmyndaren lämnade kassaredovisningen, saknas i regel verifikationer till avbetalningar å skulder. Detta kan möjligen förklaras därav, att dylika avbetalningar avskrivits på lånehandlingen, vilka ju icke kan insättas såsom verifikation, förrän lånet blivit tillfullo löst.

Beträffande resultat och ställningen för år 1933 hänvisas till de tablåer, vilka återfinnas i bilagan till årsräkningen. Under rubriken »Vinst- och Förlusträkning för fastigheterna» redovisas resultaten under år 1933 för fastigheterna var för sig. Beträffande räntorna har för detta år ett ur resultatberäkningssynpunkt riktigare förfaringsätt tillämpats, i det att endast på året belöpande räntor medtagits, vare sig de blivit betalda eller icke. 1933 års utgifter för onera och reparationer synas vara för höga för fastigheterna Surbrunn 8 och 10 men däremot låga för Gjutaren mindre 6. Anmärkningsvärd är den stora skillnaden mellan beräknade årshyror och influtna. Utan en ingående kännedom om fastigheternas beskaffenhet kan en tillförlitlig beräkning rörande den framtida avkastningen icke framläggas. Ställningen den 31 december 1933, sådan den framgår av årsräkningen, måste betecknas såsom

synnerligen svag. Skulle fastighetsrörelsen trots detta kunna i fortsättningen drivas för Unmans räkning, synes en sådan omläggning av förvaltningen böra komma till stånd, att firman Varenius & Co. helt skiljes från sitt nuvarande uppdrag. Dessutom bör tillses, att ordnad bokföring upplägges.»

Och nu säger de höga myndigheterna att revisor Norman godkänt redovisningen och tyckt att allting varit bra!

Norman tycker tydligen, att han ändå har lämnat för mycket godkännande på hand, ty dagen efter kommer han med en PM med fem punkter. Jag skall läsa upp även denna, så att vi inte bara får de svaga utan också de starka sidorna redovisade. Det beror förstås på ur vilka synpunkter man ser dessa saker, om man skall kalla dem starka eller svaga. Jag citerar:

»PM

rörande granskning av årsräkningar över förvaltningen av förmynderskapet för artisten Gustaf Unman och över denna granskning avgivet utlåtande. I det av undertecknad avlämnade utlåtandet har i stor utsträckning reservationer måst göras mot de siffror, som av förmyndaren lämnats. Det för granskning framlagda summariska och ofta otillförlitliga materialet har icke medgivit en fullständig och uttömmande utredning. För att en sådan utredning skall kunna utföras fordras

1) att i samband med undersökningen av den ingående ställningen utredning verkställes beträffande de lånetransaktioner, som hänföra sig till 1931 och januari och februari månader 1932,

2) att med anledning av det siffermaterial och verifikationer, som föreligga, helt omarbete redovisningen efter bokföringsmässiga grunder. Därigenom blir det möjligt, att i detalj följa förändringarna i de olika skuldbeloppen,

3) att räkningar och övriga verifikationer införskaffas, där detta är erforderligt och möjligt,

4) att för kontrollen av hyror full-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ständiga hyresförteckningar och kontrakt företes,

5) att med ledning av bokföringen uppgöra en utgående ställning per den 31 december 1933. Denna ställning måste kontrolleras genom direkt hänvändelse till samtliga borgenärer. Utan att direkt förfråga sig hos in-teckningshavare och andra fordringsägare kunna tillförlitliga upplysningar rörande lånens storlek, in-teckningarnas storlek och läge samt räntesatser å förfallna räntor icke erhållas.»

Här har vi alltså den fullständiga redovisningen av revisor Norman. Efter denna redovisning följde andra, som i stort sett bekräftade vad Norman ursprungligen sagt.

Jag skall nu ingå litet på de övergrepp och trakasserier, som jag tidigare påtalat många gånger och som förekommer inte bara i Unmanfallet utan ofta också i samband med andra förmögenhetsfall här i landet.

Justitieministern trodde, att det låg överdrifter i talet om att de som tagit sig an Unmans sak blivit utsatta för trakasserier och övergrepp från myndigheternas sida, och justitieministern nämnde i det sammanhanget också inspärningen på sinnessjukhus. Jag har aldrig haft anledning misstro vad justitieministern sagt, och jag tvivlar inte på att han säger, vad han ur sina synpunkter anser vara rätt och riktigt. Jag vet också hur det går till när sådana här handlingar utskrivs. Det kan ju justitieministern omöjligen göra själv, och det begär ju heller ingen av honom. Men man kan begära, att de människor, som skriver ut handlingarna, gör det på ett hederligt och riktigt sätt, så att regeringen får ett sådant material i händerna, att den kan för riksdagen framlägga riktiga synpunkter på saker och ting.

Jag skall göra det erkännandet, att innan jag började undersöka Unman-affären till dess jag hade sysslat med den någon tid, trodde jag precis som

justitieministern att rättsvården i alla avseenden var rätt och riktig i detta land.

I början — det måste jag erkänna — hade jag starka tvivel på bolagsmålen från Unman, ty jag trodde på våra ämbetsmän och deras utredningar. Men jag tvingade mig att läsa detta material och mycket, mycket annat i detta sammanhang, och då stod det så småningom klart för mig, att det i Unmanfallet öppnade sig en avgrund i vårt rätts-samhälle, som man aldrig trott skulle finnas. Jag skall gärna erkänna, att det är förfärligt svårt också för en vanlig enskild medborgare att kunna tränga in i ärenden där sinnessjukhus kommer in i bilden. Där har man nämligen hemligstämpeln i alla möjliga detaljer. Vi diskuterade hemligstämplingar nyligen i fråga om fallet Haijby — Haijbyfallet var ju hemligstämplat — och man kan ju inte komma så långt i detta avseende därför att hemligstämpeln lägger hinder i vägen. Det gör det också i fråga om sinnessjukhusen, och vi träffar också hemligstämpeln i fråga om fallet Unman.

Nu är jag enig med justitieministern när han säger, att det kan vara berättigat i många fall med hemligstämpeln exempelvis för sinnessjuka. Det är klart att humanitära och andra skäl talar för att man inte prisger en människa, som är sinnessjuk, och vad han företar sig under sin sinnessjukhetid. Det är något som vi alla gemensamt med justitieministern sätter värde på. Men det är alltid farligt med en hemligstämpel, som kan leda till missbruk och rättslöshet. Herr Svensson i Ljungskile nämnde att han fått många brev. Jag tillhör också dem som fått många brev och telefonpåringningar i anledning av denna affär. Senast i dag fick jag ett brev från en akademiker i vilket han skriver bland annat: »Det misstroende mot tillämpningen av sinnessjuklagen, som kan iakttagas, synes icke kunna elimineras, om icke möjligheten av en verk-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

lig rättsprövning här som på andra områden, där frihetsberövande ifrågasättes, hålles öppen.» I Unmanfallet och dess många förgreningar är denna reflexion fullt berättigad. Vi kommer här in på händelser där man kan ställa många frågor. Jag blev bekant och mångårig bekant med kriminalöverkonstapel Dahnberg, och jag kan således ge ett personligt intryck från den tid vi lärde känna varandra. Jag måste säga att en mera hederlig, mera rättsskaffens människa än Dahnberg är det över huvud taget svårt att få fatt på. Däremot hade han naturligtvis temperament, det skall jag erkänna. Ja, jag förstår att hans temperament kunde medföra att han slog näven i bordet och sade ifrån, att det gick ej an att man försnillade pengar på det där sättet. Men kan detta förväxlas med sinnessjukdom? Kriminalöverkonstapel Dahnberg ingav år 1935 till polismästaren i Stockholm en skrivelse, som ledde till att han snart nog hamnade på sinnessjukhus. Jag skall nu inte gå in på någon detaljerad redogörelse för detta sinnessjukintyg, det har jag förresten inte tillgängligt. Jag har emellertid hört det berättas av Dahnberg — Dahnberg är numera död — och andra; det är många som avlidit under denna tjugofemårsperiod och som känt bättre till denna sak än jag gör och mycket bättre än vad justitieministern, JK, JO och RÅ offentligen redovisat att de känner till. Det är ganska underligt att Unman och Dahnberg samtidigt, den 18 november 1935, blivit förklarade vara i »trängande behov av sinnessjukhusvård» och de blev också intagna på sinnessjukhus samtidigt. Jag skall hoppa över tiden för sinnessjukhusvistelsen och bara konstatera, att båda utskrevs samtidigt den 5 maj 1936. Det är ganska egendomligt att två i en förmyndaraffär intresserade blir sinnessjukförklarade på samma dag och intagna på sinnessjukhus — i en tid som denna, då det råder brist på platser på sinnessjukhusen —

för att sedan bli friskskrivna på samma dag. Det är självklart att människor som träffar på sådana egendomligheter funderar och frågar sig hur sådant kan gå till. Nu blev de enligt myndigheterna aldrig riktigt friska, det har justitieministern sagt; de blev aldrig friskförklarade. Unman är väl inte friskförklarad ännu, och Dahnberg fick ju dö sinnessjukförklarad. Och varför? Jo, därför att de som bestämde trodde på Lundquists redovisning och inte på dem som förklarade att det fanns något att anmärka på i redovisningen. De förfalskade Normans av mig upplästa redogörelse. Och man tog inte hänsyn till de undersökningar revisor Carlström och revisor Elfborg och många andra välkända och meriterade sakkunniga på detta område verkställt. Så får vi läsa i JK-utredningen, att Dahnberg och Unman är sinnessjuka, och samma upprepning läser vi hela vägen. På samma sätt som den felaktiga framställningen av Normans redogörelse går som en röd tråd genom olika utlåtanden, så går påståendet om Unmans och Dahnbergs sinnessjukdom igen. Myndigheterna talar om dessa såsom sinnessjuka, och det generar dem inte att samtidigt säga, att man ej skall blotta för andra hur det är när människor råkar i sådana tråkigheter.

Men de som umgicks med dessa människor kunde ju inte finna någon sinnessjukdom hos dem. Vissa läkare förklarade dem dock, som jag redan har sagt, vara i trängande behov av sinnessjukvård, och advokat Hemming-Sjöberg har senast i år i ett anförande vid Stockholms rådhusrätt slungat ut något om Unman som sinnessjuk. Sådant tillåtes!

Jag var med en gång om ett fall, då Dahnberg kom in på sinnessjukhus, och jag skall berätta det för kammaren. Jag skildrade det redan för några år sedan, men det var en natt, då inte så många ledamöter var närvarande. Det är fel att säga att det inte var någon

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

som var intresserad, ty det var det många som var, men det fanns naturligtvis många som inte var så intresserade som nu. Jag redogjorde då för hur Dahnberg hade kommit upp till mig här på riksdagen och berättat om Unmanaffären. Han hade därvid frågat mig och en riksdagskollega ur ett annat parti — jag skall nu avslöja vem denne är, ty han är numera kollega till statsrådet Zetterberg: det är statsrådet Hjalmar Nilson — hur han skulle förfara i saken. Dahnberg visste att han hade rätt — han visste att myndigheterna hade gått oriktiga vägar. Han hade med sig ett utdrag ur en utredning, som revisor Carlström hade gjort, och detta utdrag hade undertecknats också av en juris doktor Carlkvist. Herr Nilson och jag gjorde en jämförelse mellan detta utdrag och utredningen. Vi fann att utdraget var riktigt och skrev på att vi hade funnit det i överensstämmelse med den redovisning, som revisor Carlström avgivit. Vi uppmanade Dahnberg att lämna skrivelsen till justitiekanslern eller justitieombudsmannen. Han lämnade den till justitiekanslern och efter några dagar kom han tillbaka och undrade, hur det hela skulle avlöpa. Han var van vid att åka in på sinnessjukhus, när han ingav någon sådan här redovisning! Herr Nilson och jag hade emellertid garanterat honom att det var alldeles omöjligt att han kunde komma in på sinnessjukhus genom att lämna in det ifrågavarande utdraget ur revisor Carlströms utredning, som ju också vi två riksdagsmän hade skrivit på.

Efter någon dag fick jag en telefonpäringning från ett sinnessjukhus. Det var Dahnberg som ringde. Man hade forslat honom till sinnessjukhus på grund av att han lämnat in det av mig och Hjalmar Nilson bestyrkta utdraget ur utredningen.

Vad skulle jag göra? Det fanns då en gammal hedersman i kammaren, Mosesson från Lidingö. Jag hade lärt

känna honom i konstitutionsutskottet under vårt gemensamma arbete där, och jag litade på honom. Han var med i sinnessjuknämnden och jag tänkte: Han kan nog göra någonting, så att detta spektakel inte får fortsätta utan Dahnberg kommer ut.

Mosesson uppmanade mig att ringa till ordföranden i sinnessjuknämnden, hovrättsrådet Bergendal och det gjorde jag. »Han är en mycket god och bra människa och han kommer att möta dig med all den förstäelse som man kan begära», sade Mosesson till mig. Jag blev därför ganska förvånad, när jag fick kontakt med honom. Han svarade inte bara undvikande utan han var ganska upprörd och kom närmast till det resultatet, att hela frågan om Unmanaffären måste avskrivas.

Ja, så kunde en ordförande i sinnessjuknämnden betrakta denna fråga. Att förfara som Dahnberg gjort var tillräckligt för att han skulle sättas in på sinnessjukhus. Jag fann ju det hela fruktansvärt och otroligt. Jag vände mig till läkaren på sinnessjukhuset — det var dåvarande docenten Rylander. (Jag redovisar namnen för att de herrar, som kommer att syssla med detta, skall ha tillfälle att kontrollera, huruvida uppgifterna är riktiga eller inte.) Han sade att han egentligen inte kunde ge något svar, då Dahnberg inte varit på sinnessjukhuset så länge, men under den tid han varit intagen hade docent Rylander inte funnit någonting som kunde tyda på sinnessjukdom hos honom.

Man blir ju inte precis glad åt sådant här. Det är klart att jag bad Dahnberg om ursäkt för att jag rätt honom att gå till justitiekanslern. Men han sade: »Jag är van vid detta. Jag förstod hur det skulle gå, men du har varit så pass intresserad för hela denna sak, att jag ville följa det råd du gav.»

Sedan har jag talat med några läkare om detta. Detta ärende har inte legat till så, att jag kunnat titta bakom

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

hemligstämpeln. I så fall skulle jag kanske inte anse mig kunna berätta något härom. Ty detta skulle då kunna användas emot mig och det skulle kunna sägas, att jag avslöjat något som var hemligstämpelat och det vill jag inte.

En av läkarna, det var doktor Rylander, hade inte funnit något fel på Dahnberg. Eu annan trodde att Dahnberg kunde lida av någon fix idé, eftersom han misstänkte en sådan hedersman som Lundquist för något oegentligt; han byggde sitt antagande på detta. Den tredje ansåg att Dahnberg hade en mycket hög intelligensnivå. Han hade, säger han, »ett starkt rättsmedvetande, som dock kan leda till felbedömningar och förorsaka misstänksamhet och fixa idéer.» Från den fjärde har jag faktiskt ett läkarintyg. Det finns nämligen intaget i den av justitiekanslern gjorda utredningen. Det är så pass intressant att jag skall be att också få det taget till riksdagens protokoll — det är ganska kort. Det kan tilläggas att det var Lundquist som påfordrat undersökningen.

Läkaren säger i detta intyg till kriminalpolisen i Stockholm: »Jag har i går och i dag haft tillfälle undersöka polisöverkonstapel Torsten Dahnbergs sinnesbeskaffenhet. Jag hade förra året undersökt herr Dahnberg och då funnit anledning utfärda vårdattest för hans omedelbara intagande på sinnessjukhus. För närvarande anser jag att resultatet av min undersökning av herr Dahnberg ej motiverar vidtagande av sådana åtgärder som man vidtog förra året. Däremot anser jag att herr Dahnberg ej är psykiskt frisk utan visar bilden av den välkände kverulanten. Han har starka tendenser till rättshaveri och ådagalägger en oerhört stark moralisk indignation i arbetet», — märk väl! — »ovanligt och olämpligt hos den som har hand om revisioner...» Det är alltså ovanligt och olämpligt att en revisor ådagalägger stark moralisk indignation i arbetet, då

han finner skäl därtill! Läkaren fortsätter: »...vilket tar sig uttryck i att så gott som hela hans intresse sedan många månader koncentrerat sig på att söka påvisa bristfällig skötsel från förmyndarens sida av en viss myndlings medel, ett omfattande arbete som han enligt uppgift till mig ej mottagit mer än 100 kronor i honorar för.»

Alltså: att han ådagalagt en stark indignation i arbetet på en revisionsundersökning och att han inte mottagit mer än 100 kronor i honorar, detta var ett bevis på sinnessjukdom!

Jag tror det finns hederliga människor i det här landet, jag har träffat många. Jag tror att de flesta är hederliga. Däremot befarar jag att man med den beskrivning som den senaste läkaren avgivit skulle kunna sätta in många många tusen personer på sinnessjukhus. Ty det finns faktiskt hederligt folk som arbetar ideellt och till och med utan betalning. — Under dessa förhållanden är det sannerligen inte gott för en lekman att skilja på en frisk och en sinnessjuk. Men nog är det många som har funderat och kommer att fundera på lämpligheten av att läkarintyg baseras på revisionstekniska grunder.

Det är för övrigt så mycket man inte förstår i denna affär. Nyligen lämnade Lundquists nuvarande advokat en skrivelse till justitieombudsmannen, vari advokaten hemställde om åtgärder mot stadsfiskal Eliasson från JO:s sida — jag citerar: »emedan Lundquist sedan anhållandet varit utsatt för latent livsfara på grund av risk för blodproppskomplikation.» Detta skriver advokaten. Inte läkaren! Nå, på den kroken nappade inte justitieombudsmannen.

Nyligen har riksåklagaren i en skrivelse till justitieministern redogjort för ett samtal med stadsfiskal Eliasson, vari han betonade det höga anseende, som advokaterna har fått. Jag ämnar inte bestrida detta. Tvärtom, jag tror att många advokater, domare och åkla-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

gare har gott anseende. Men när läkare skriver sjukintyg på revisionstekniska indicier och advokater skriver medicinska utlåtanden för åtgärder mot anställande av rådman Lundquist, håller det på att bli åtskilligt egendomligt att fundera på i denna rikt nyanserade rättsskandal.

Jag skall gå tillbaka till tiden då Dahnberg fördes in på sinnessjukhuset, vilket gav anledning till åtskilliga skrivelser i tidningarna. Även advokat Dalström hade blivit inblandad i tidningspolemiken och hade själv skrivit ett par artiklar. En dag blev han uppringd av en anförvant från rådhuset — han hade vid den tiden fortfarande rätt att vid rådhusrätten vara ombud och hade alltså ännu inte blivit fråntagen sitt levebröd — som meddelade att han hade hört att om advokaten inte slutade att skriva i tidningarna, skulle han bli avstängd från rätten att uppträda vid Stockholms rådhusrätt. Detta är ju något alldeles ofattbart. Men advokaten, som också var temperamentsfull, lät hälsa, att han var synnerligen tacksam om han fick sköta sitt arbete på egen hand.

Nu skall vi inte ta upp hela denna tragiska utveckling. Det utvecklade sig på så sätt, att höga vederbörande försökte få advokaten förklarad sinnessjuk. Det var den första åtgärden. Men då han fick friskbetyg på god psykisk hälsa dömdes han till fängelse av Stockholms rådhusrätt. Domen ändrades i högre rätt till böter, och han fick tillsammans med några andra ersätta Lundquist med 5 000 kronor i skadestånd. Han blev vidare avstängd från rätten att i Stockholms rådhusrätt föra andras talan.

I sin sista skrivelse i Unmanaffären mot bland andra Lundquist anförde Dalström en rad sådana exempel på brott, som han hade framfört tidigare. Skrivelsen utarbetade han i april månad i föl strax före sin död. Men då

hade han ändå fått bevitna att rådman Lundquist satt på de anklagades bänk.

Det har ofta framförts av högre myndigheter, att de som försvarat Unman inte har kunnat åberopa att Lundquist gjort sig skyldig till brott mot Unman. Ja, skall vi kunna slippa det talet i framtiden månnro? Vi har här i dag hört justitieministern förklara att som brott kan man inte beteckna något förrän dom har fällts. Dessförinnan kan man inte konstatera brottslig handling. Men hur är det då över huvud taget möjligt, om justitieministern har rätt i denna sin uppfattning — och jag kan dela justitieministerns uppfattning på den punkten — att man samtidigt kräver att det skall redovisas brott? Varför kommer JO med det, varför kommer JK med det, varför åberopar RÅ dylikt när man från högsta myndighet har fastslagit, att brott icke kan konstateras förrän dom har fallit?

Nu saknas det ju inte inlagor, där man trots denna tolkning, i förtvivlan över att allting skjutes åt sidan, såsom brott betecknar olika företeelser, t. ex. när någon har gjort av med pengar på ett otillbörligt sätt, när kvitton har bränts upp så att vederbörande inte kan redovisa kvitton för betalda utgifter o. s. v.

Jag har mig bekant genom en avskrift — jag brukar nämligen få avskrifter av en del handlingar, och jag har för övrigt rätt mycket avskrifter av sådana handlingar, som har hamnat på olika ämbetsverk och på departement — att så sent som den 9 maj anmälde ombudsman Cornell hos Kungl. Maj:t rådman Lundquist för 20 brott mot Unman, 20 angivna brott som hade begåtts under förmyndartiden. Kan man begära mera? Kan man göra mera än vad Unmansidan därvidlag har gjort? Jag skall inte redogöra för dem, men jag vill säga att jag hoppas att de blir föremål för utredning. Det är stadsfiskal Eliasson som nu hål-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ler på med denna, och jag hoppas att han får ta hand även om detta.

Nu har det också sagts, det har framför allt Lundquist framhållit, att Unman var så svår att ha att göra med att Lundquist blev så rasande på sin myndling, som han dock betraktade som sinnessjuk, att han underlät att fullfölja en ekonomisk plan, som han hade lagt upp för en sanering av Unmans affärer.

Sedan dess har Unman bytt förmyndare. Nu har han den förmyndare som har suttit under den längsta tiden, nämligen förre stadsrevisorn Billing, som blev förmyndare för Unman år 1940. Låt mig till att börja med presentera Billing!

Billing var under åren 1909 till 1921 stadsbokhållare i Stockholm. Från år 1921 till år 1943 var han chef för stadens revisionskontor med 65 personer under sig. Han är expert på revisions- och bokföringsfrågor. Han har under de tolv år han har suttit som förmyndare för Unman, visat att det går mycket gott att leva på avkastningen av den kvarlämnade förmögenhet som Unman hade sedan Lundquist hade realiserat så ofantligt mycket av hans tillgångar till vedervärdigt låga priser.

Jag låter Billing tala i en intervju, som har varit införd i Afton-Tidningen. Han säger: »Unman var en förmögen man, när Folke Lundquist 1932 blev hans förmyndare. För revisionsexperter är det helt enkelt omöjligt att förstå pratet om att Unmans ekonomiska ställning skulle ha varit närmast konkursmässig. En person, som äger 4—6 fastigheter med en sammanlagd avkastning på omkring 100 000 kronor per år, kan inte vara på obestånd, om affärerna sköts riktigt! — Det finns inte minsta tvivel om att Unman under såväl Lundquists som Hemming-Sjöbergs förmyndartid var en rik man.» Billing fortsätter: »När jag 1940 övertog förmyndarskapet hade Unman blivit av med alla fastigheterna utom två, Surbrunn

8 och 10. Tian var visserligen redan såld till byggmästare Gillberg, men denne övertog inte fastigheten förrän efter ett par år. Jag såg genast att Unman, trots de svåra åderlåtningarna under 1930-talet, alltjämt borde kunna leva relativt tryggt på avkastningen från Surbrunn 8, och det har han också gjort under alla de år jag varit hans förmyndare.»

Och så säger denne gamle stadsrevisor Billing att han har tänkt dra sig tillbaka då han snart fyller 75 år, men, fortsätter han, »jag lovar att stanna kvar till dess Lundquistprocessen är slutförd, och under tiden ska väl Unman och jag försöka ena oss om en efterträdare. Rådman Lundquist krävde en gång i ett brev till mig, att Unmans förmyndare måste vara en man, som kan slå näven i bordet mot myndlingen och kväva all uppstudighet. Någon gång», säger Billing, »har jag väl också slagit näven i bordet — men det har inte varit mot min myndling!»

Av det rättsfall som nu är redovisat kan man få en liten inblick i hur en människa kan gå till väga. Om vi tar rättsfallet som det har refererats i målet mellan fru Unman och rådman Lundquist efter åtal utav stadsfiskal Eliasson, så blottas det vissa metoder som absolut inte kunnat upptäckas vid de utredningar som justitieombudsmanen, justitiekanslern och riksåklagaren har begagnat sig utav. De kan över huvud taget icke upptäckas genom att man sitter och gräver i de där papperen som finns i Unmanaffären, utan man måste gå ut på spår efter någonting annat, någonting som inte finns angivet i papperen.

I processen mellan fru Unman och rådman Lundquist gällde det, som vi kanske vet, en inteckning i fastigheten Surbrunn 10, som finns bland Unmans tillgångar under den Lundquistska förmyndarförvaltningen. Detta rättsfall har i tidningarna refererats ungefär så här, att förmyndaren först lyckades

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

vinna fru Unmans förtroende och att fru Unman till sist fann det alldeles naturligt att Lundquist var hennes vän och att han ville hjälpa henne. Sedan formulerade Lundquist ett intyg, som fru Unman skrev på, att affärerna hade gått bra. Med det intyget lurade Lundquist både justitiekanslern och riksåklagare Heuman. Det förstärker man av de offentliga utredningar som de har publicerat.

För mig föll det sig ungefär som om det där under vissa omständigheter skulle ha blivit det perfekta brottet, som inte under några förhållanden skulle ha kunnat upptäckas, om exempelvis ett dödsfall hade inträffat, om någon av dessa kontrahenter, fru Unman eller Lundquist, hade avlidit innan saken hade avslöjats inför Stockholms rådhusrätt.

I fru Unman-Lundquistaffären har vi den Lundquist-Unmanska rättsskandalen som i ett litet nötskal. Det finns där bevis för hur man har lämnat Lundquist ett för stort förtroende, detta även sedan man har insett att det fanns något skumt i hans handläggande av vissa ting. Och de befordringar han fick är någonting som för mig är alldeles obegripligt.

Förmyndaren var en skicklig jurist. Han var bokföringskunnig och han var kanske över huvud taget den mest kunnige av alla som hållit på med saken. Han lyckades dupera folk och han lyckades vinna förtroende hos höga vederbörande. Där har vi orsaken till att JK:s utredning bland annat hänvisar till något som man också måste sätta många frågetecken för, nämligen hur Lundquist har tänkt sig vissa situationer och hur han har handlat sedan flera år tillbaka. Men det finns någon som påstår att Lundquist i stor utsträckning har haft sitt finger med i denna utredning — jag har avskrift av ett på ed avgivet intyg om den saken.

Jag kommer nu till slutet av vad jag tänkte säga i denna fråga. Jag ber om

ursäkt för att jag har hållit på länge. Då jag för fem år sedan senast yttrade mig om saken här i riksdagen, sade jag visserligen att jag kanske inte skulle ta något mer initiativ i Unmanfrågan, men jag tillade att jag inte lovade bestämt att ej återkomma.

Jag har här velat ge en så fullig redovisning som tiden tillåtit över det resultat jag under mitt arbete har kommit till. Jag överlämnar det nu till granskning och bedömande, och jag hoppas att det skall nagelfaras ordentligt, så att det klart bevisas vad som har varit anledningen till det ena och det andra missgreppet.

I min interpellation har jag framhållit att justitieministern borde tillsätta en kommitté för utredning av hela Unmanaffären. Stadsfiskal Eliasson kan kanske under sin utredning träffa på fall som han anser att han bör gå förbi. Jag är givetvis glad, om så inte kommer att ske — jag bara befarar att det kan bli förhållandet. Om ingenting blir preskriberat, är jag därför gärna med om att vänta med tillsättandet av en utredningskommitté tills vi har fått se resultatet av stadsfiskal Eliassons och domstolens arbete samt domstolen har avkunnat sin dom.

Det är inte bara det straffrättsliga som härvidlag skall utredas. Jag tror att man också måste lyfta på hemligstämpeln i sådana akter, där en insyn varit behövlig och där den inte skulle ha kunnat skada någon utan tvärtom rent av skulle ha gagnat vissa personer. Jag menar att det skall undersökas och kartläggas vilka vägar som har begagnats för att föra människor till fängelser och sinnessjukhus, från den första vägen som förde Unman och Dahnberg till sinnessjukhuset och som tog levebrödet från advokat Dalström, Kata Dalströms son, till den sista som förde tidningen Arbetarens ansvarige utgivare Sastamoinen till fängelset och ålade tidningen Arbetaren att betala skadestånd till rådman Lundquist.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Jag tror att jag har hela svenska folket bakom mig, då jag med tillfredsställelse konstaterar vad som nu sker inför Stockholms rådhusrätt. Om det får fullföljas, kan justitieministern skriva sig till ära att ha setat under en tid, när behövliga avslöjanden gjordes, och då vill jag också vara med om att understryka vad justitieministern anförde i slutet av sitt interpellationssvar. Jag tror att man ute i landet är mycket glad över att stadsfiskal Eliasson, den enkla åklagaren, har lyckats få fram ett sådant material att den straffrättsliga sidan kan redas upp, och han har säkerligen skapat sig stort förtroende härigenom. Men klaras inte allting upp, måste det tillsättas en kommitté som även Unmansidan godkänner. Det är ingen svårighet, mina herrar, att skaffa personer som både kan och är villiga att göra en riktig utredning tillsammans med andra som i dag står på Lundquists sida. Det är nödvändigt för förtroendet till vårt rättsväsende att det skapas klarhet. Av det material, som då kan komma fram, kan man kanske få anvisning på hur större rättssäkerhet skall kunna åstadkommas.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k): Herr talman! Även jag ber att få tacka statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret. Min interpellation, som var den första, inlämnades i februari, så det har dröjt ett tag innan svaret kommit. Men ingen av interpellanterna kan ju klaga på svarets längd.

Trots de 53 sidorna kan jag dock inte instämma med justitieministern i att min interpellation helt har blivit besvarad genom utredningen. Jag frågade, varför inga ingripanden tidigare kommit till stånd mot rådmann Folke Lundquist och om man kunde vänta en utredning om vilka obehöriga intressen, som därvidlag kan ha spelat in. Jag framhöll vidare att det närmast

förefaller ofattbart, att rådmann Lundquists egen bror, statsåklagare Martin Lundquist, kvarstått som chefsåklagare till strax före rättegångens början och icke efter alla dessa anmälningar fått minsta lilla misstanke om att det inte stod rätt till med broderns snabbt växande förmögenhet, som nu lär innefatta ett tjugotal hyreshus med ett taxeringsvärde av sju miljoner och annan förmögenhet på två miljoner kronor.

I statsrådets femtiotresidiga svar finns inte ett ord till svar på min fråga, inte ett ord om statsåklagare Martin Lundquists roll och inte någon förklaring till att man dröjt så länge med hans förflyttning som till januari i år.

Det uteblivna svaret är så mycket mera anmärkningsvärt, som det just i dagarna genom kontroverserna mellan åklagarna och riksåklagaren blivit allmänt känt att stadsfiskal Glas redan hösten 1951 begärt, att det redan då aktuella Lundquistmålet skulle handläggas av riksåklagarämbetet. Motiveringen var, att stadsfiskalen ansåg åklagarmyndigheten i Stockholm jävig enligt allmänna grunder, bland annat därför att åtalet gällde en domare i den domstol, där Stockholms åklagare dagligen utför sina åtal, samt därför att rådmann Lundquist var bror till statsåklagare Martin Lundquist och därför att rådmann Lundquist, alltjämt enligt stadsfiskal Glas, kunde vara sammankopplad med andra personer på ett sätt som kunde ställa mycket svårforcerade hinder i vägen för åklagaren. Utvecklingen har visat, att dessa farhågor var väl befogade.

Riksåklagaren tog inte hand om detta viktiga mål utan överlämnade det åt en tillförordnad åklagare. Denne har med stöd av andra åklagare sett sig tvungen att inför offentligheten angripa riksåklagarämbetet, därför att han inte fått någon hjälp beträffande åtalet mot rådmann Lundquist utan tvärtom mött alla möjliga hinder. Nu är hela den högre

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

juristvärlden engagerad i ett föga uppbyggligt slagsmål.

När justitieministern nyss talade om att det var demagogi att tala om att myndigheter rest stenar i vägen för åtalens fullföljande, råkade denna förebråelse drabba den som sköter utredningen i målet och samtliga åklagare, ty de har framfört mycket viktiga anklagelser i denna riktning. Då svaret uteblivit, riktar jag en direkt fråga till herr justitieministern: Hur kunde det förgå avsevärt mer än ett år från den tid, då dessa uppseendeväckande jävsanmärkningar framstälts, till statsåklagaren Martin Lundquists förflyttning?

Däremot noterar jag, att justitieministern funnit särskilt anmärkningsvärt och värt en närmare undersökning, att magistraten i Stockholm ännu efter JK:s uttalanden om rådmann Folke Lundquists förfarande i bl. a. Borlängeaffären meddelat honom fortlöpande förordnanden och att magistraten två gånger, senast i februari månad 1951, hos regeringen föreslagit att Lundquist skulle förordnas som ordförande i en avdelning i rådhusrätten. Detta har magistraten gjort, trots att borgmästare Fant år 1942 måste ingripa på grund av att Lundquist sysslade med transaktioner, som han fann mycket skumma och icke värdiga en domare. Allmänheten frågar sig på goda grunder, hur femton domare i Stockholm trots detta kunnat förordna Lundquist till en viktig chefsbefattning inom domarkåren.

Det har i pressen inte saknats antydningar om att det inte bara varit fråga om missriktad kollegialitet utan att rådmann Lundquist även skulle ha vissa påtryckningsmedel mot sina kolleger. Det är ett framsteg att justitieministern lovat en undersökning av hela denna affär. Men efter vad som tidigare förekommit torde den icke väcka något förtroende, om den överlåtes åt justitiekanslersämbetet. Utövarna av justitiekanslerns, justitieombudsmannens

och riksåklagarens ämbeten har magasinerat så mycket prestige och tagit ansvar för så många tidigare omdömen i denna affär, att förtroendekrisen i mycket hög grad gäller just dem. Undersökningen av magistratens åtgärder och rekommendationer bör anförtros åt krafter, som inte tidigare varit engagerade, och bör gälla även den fråga jag först anförde, nämligen frågan om de uteblivna åtgärderna beträffande statsåklagare Martin Lundquist.

Främsta orsaken till förtroendekrisen är det långa dröjsmålet med de rättsliga åtgärderna mot rådmann Lundquist. Sedan närmare tjugo år har det duggat anmärkningar mot den mannen. Men justitiekanslern, justitieombudsmannen, åklagarmyndigheterna och polisen har aldrig funnit något brottsligt. Jag har till och med upplevt här i kammaren att en utskottsordförande — herr Ståhl — yrkar avslag på sin egen motion i Unmanaffären bland annat med den motiveringen att fyra justitieministrar, tre justitiekanslerer och förmyndarkammaren då redan företagit så grundliga utredningar att det inte funnes mer att utreda. Till all denna magasinerade prestige staplade så herr Ståhl sin egen, och sedan har det fortsatt genom instanserna. För bara några veckor sedan framträdde justitiekansler Alsén och hänvisade till herr Ståhls utskottsutlåtande av år 1949. För jämnt ett år sedan har Sveriges statsminister i ett brev lugnat en frågande svensk medborgare i Enskede, under hänvisning till samma utskottsutlåtande, med att saken vore mogen för avskrivning och icke utgjorde något som helst underlag för klander mot myndigheterna. Brevet ter sig ju något underligt när det jämförs med vad som sedermera uppenbarats. Saken var icke mogen för avskrivning. Det visar de 23 åtal som nu har rests bland annat för grovt bedrägeri, massor av fall av grov trolöshet, mened, förfalskning, osann partsutsaga, falsk angivelse och grovt

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ocker och allt det andra som uppräknats av herr Spångberg. De flesta av dessa brott har enligt herr justitieministern begåtts under åren 1936—1946. En utövare av domarämbetet är huvudpersonen i den största bedrägeriprocess som förekommit i modern tid och hans metoder synes ha varit desamma ända från början. Om man ingripit tidigare och inte väntat med att tillgripa åtgärder tills det blev underlag för alla dessa 23 åtal, skulle det kanske inte ha blivit så att denna affär skulle kosta svenska staten cirka en miljon kronor förutom 2 000 kronor i månaden som rådmann Lundquist alltjämt åtnjuter såsom domare. Det kanske också skulle ha medfört en mindre allvarlig skamfilning av myndigheternas prestige.

Om rådmann Lundquist hade kunnat hejda sig själv och nöjt sig med låt oss säga tio till femton stenhus och en miljon kronor, hade han säkert alltjämt innehaft domares värdighet. Det är tydligt att han på grund av de första framgångarna överskattade sin skicklighet och sitt grepp över myndigheter och instanser till den grad, att han till slut drev rena utmattningskriget med nya skumma affärer, varigenom alla dessa åtal blev nödvändiga.

I dag förklarar justitieministern ånyo, att långa rader av utredningar verkställts på områden, där svårigheterna varit uppenbara, samt att ingen affär blivit så utredd som Unman-affären. Men redan det faktum, att man måste göra en ny utredning, visar att det måste vara något fel på de gamla utredningarna. När regeringens främste talesman i ett brev förklarade, att de gamla anklagelserna mot Lundquist varit obestyrkta, hade polisutredningen redan pågått i tre månader och största delen av materialet för de 23 åtalen hade hunnit samlas. När justitieministern den 21 maj 1949 förklarade sig icke kunna stå till svars för något så ofruktbart som en ny undersökning i saken, hade redan sex

år förflutit sedan borgmästare Fant första gången ingrep i Borlänge-affären, därför att Lundquist enligt hans mening bedrivit skumma affärer som icke anstode en domare. Hela denna tid försäkrade samtliga innehavare av justitiekanslers- och justitieombudsmannaämbetena samt den nuvarande riksåklagaren och justitieministern, att allt var grundligt undersökt och att intet spår fanns av brottsligt förfarande. I dag måste väl samme justitieminister träda fram och konstatera att det »under lång tid förekommit en affärsverksamhet som inte anstår en domare, och att det är mycket beklagligt att den har kunnat fortgå så länge och icke hejdats långt tidigare».

Där har vi kärnpunkten. Det är där justitieministern brustit i sitt svar. Det är inte bara magistraten i Stockholm som gått ihop med Lundquist utan också innehavarna av de höga ämbeten som jag nyss räknat upp plus ett riksdagsutskott, som behandlat saken, och justitieministern själv. Justitieministern försöker bortförklara detta med att de första anmälningarna gällde Unman-affären och att Lundquist inte är åtalad för något brott mot Unman. Detta beror — och det har herr Spångberg utförligt bevisat — på att det ännu är oklart om eventuella brott mot Unman är preskriberade, och inte på att det torde saknas underlag för åtal. Samtidigt ser vi emellertid hur justitieministern förklarar att i fallet Haijby kunde åtal anställas, ty Haijby hade hela tiden begått brott av samma slag. Kan detsamma inte gälla även för rådmann Lundquist?

När man ser på alla dessa utredningar, märker man, att de oftast består av hänvisningar till det föregående. Grunden bildas av dåvarande tillförordnade justitiekanslerns — den nuvarande justitieombudsmannen — första undersökning, som kommit i ett betänkligt ljus efter processen. Jag kan helt instämma med Gävle Dagblad, som jag

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

tycker på ett bra sätt sammanfattar vad allmänheten menar sig ha funnit: Det står nu klart för alla, att Unmanaffären verkligen var en kriminalaffär, att justitiekanslerns utredning icke innehöll sanningen, icke var tillräckligt grundlig och icke gjord med anlitande av den sakkunskap som behövs för att sprida klarhet över förmyndarens transaktioner. — Det har tidigare framhållits att en mängd rekvisita saknades för en verklig undersökning och att JK tydligen godtagit Lundquists förklaringar över hela linjen, bland annat när det gällde värderingen av de fastigheter, som enligt anmälningarna vräktes bort till underpris. Det räcker med att erinra om den episod under rättegången, då en fastighetsspekulant, som genom en snabb kupp hade kommit över en fastighet som Lundquist genom bulvaner tänkte köpa, berättade hur förbluffad han blev, när den utbjöds till ett pris, som endast motsvarade tomtens värde, och hur han sedan tjänat halvannan miljon på affären.

Om man på ett tidigt stadium sökt gå på djupet med denna affär och dem som sedan anmälades i raskt tempo, skulle man snart ha funnit, att samma metod har gått igen i samtliga fall. Först har rådmannen tack vare sin ämbetsvärdighet och pondus vunnit offrens förtroende. Sedan har han fått dem att för formens skull skriva på något papper, vilket han sedan hänsynslöst utnyttjat till sin egen fördel samtidigt som offren hotats med åtal för utpressning och andra farliga saker, om de sökt rättelse genom polis-anmälan eller process.

Justitieombudsmannen har lämnat anmälningarna utan åtgärd, bara med en hänvisning till att det inte rörde befattningshavares förhållande i tjänsten. Allmänheten frågar sig då varför inte JO har hänvisat vederbörande till rätt myndighet. Justitieministern svarar i dag, att det är sekelgammal tradition att inte göra det. Jag tycker att

en sådan sekelgammal tradition bör brytas. Justitieombudsmannen är riksdagens ämbetsman, och riksdagen bör kräva av honom att han ger upplysningar om rätt adress, om en klagande hänvänt sig till fel instans.

Hänvisningarna till de många utredningarna faller i värde då det i dag är uppenbart att de inte håller måttet. Justitieministern har inte nämnt det allvarliga indicium som blivit honom bekant genom en särskild inläga, nämligen att advokatfiskalen Brimberg under edlig förpliktelse intygat, att rådmann Lundquist till honom fällt orden: »Dom kan ju inte komma åt mig, ty jag har ju själv gjort och skrivit den Rudewallska utredningen.» Det som utgör grunden för det hela skulle sålunda rådmann Lundquist skrivit själv.

Vad som nu behövs är en utredning som görs av andra krafter av frågan vilka obehöriga hänsyn som spelat in, hur mycket som beror på missriktad kollegialitet, omsorg om domarämbetets värdighet, vilken skulle skadas om en domare dömdes som förbrytare, eller uppfattningen att bedrägerierna var gjorda med så stor juridisk skicklighet, att de var svåråtkomliga. Det bör vidare undersökas i vilken mån direkta ekonomiska intressen spelat in. Det är nämligen tydligt att flera jurister varit direkt engagerade i Lundquists affärer och att han i andra fall hade ett sådant grepp om vissa kolleger, att de icke vågade företaga något emot honom.

I sitt svar till herr Svensson i Ljungskile vänder sig justitieministern mot uppfattningen, att det bland ämbets- och tjänstemän skulle finnas en så servil värnads för högt uppsatta personer, att man gärna lyder deras vinkar. Det är inte sant, säger justitieministern. De är karlar för sin hatt och lyder inga påtryckningar, även om de som skulle ge vinkarna skulle vara hur högt uppsatta personer som helst. Har inte justitieministern i det fallet skrivit ut allt för vittgående intyg in blanco?

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Jag vill bara i förbigående för att göra en nödvändig rättelse nämna den detalj som justitieministern i en förklaring till pressen funnit mycket upprörande. Det var inte åklagaren Eliasson utan det var riksåklagaren, som visade sig fästa mycket stort avseende vid personer som hade inflytande hos regeringen och som brukade vara bjudna till justitieministern på middag. I detta sammanhang tänker jag främst på Haijbyaffären. Servilitet är icke något utmärkande för svenska tjänstemän, säger justitieministern. Men är det inte just en servilitet över alla gränser som kommer till uttryck i Haijbyaffären, en servilitet inför kungahuset, som avhållit höga ämbetsmän från lagliga åtgärder, som de bort företaga, och lett till mycket vittgående ingrepp mot en svensk medborgares personliga frihet, ingrepp som inte har stöd i lagen? Sensations- och skandalmakarna i denna affär kan vi helt lämna å sido. Det är svenska ämbetsmäns uraktlåtenhet att tillgripa åtgärder och deras beredvillighet att tillgripa andra, rättsstridiga åtgärder för att bli av med en misshaglig person, som är det centrala i Haijbyaffären.

Haijby är dömd för utpressning. Han har tidigare, innan han blev en bemärkt person, blivit dömd för stöld och dråp. Men utpressningsbrottet har ägt rum för länge sedan. Han var utpressare också när hovet med en av Stockholms polischefer som mellanhand betalade ut de understöd han begärde. Jag kan säga detsamma i fallet Haijby som i fallet Lundquist. Om Haijby inte haft så stora anspråk utan nöjt sig med en mindre summa, om hans pensionat och kaféer gått lite bättre, då hade han säkert inte varit straffad för utpressning i dag utan kanske i stället alltjämt varit en god umgängesbroder till en av Stockholms polischefer. Än i dag hänger väl av Haijby skänkta konstverk i denne polischefs rum.

Man förvånar sig inte över att sven-

ska folkets förtroende till de styrande blivit skadat när två statsråd, riksmarskalken, som lett utredningen av vår nya brottsbalk och är ledamot av Svenska Akademien, samt framstående hovmän och polischefer håller sammanträden i själva statsrådsberedningen för att bestämma huruvida en utpressare skall åtalas eller inte.

Vad de rättsliga åtgärderna mot Haijby's person beträffar går det inte, herr justitieminister, att vifta bort dem med att säga, att det är så länge sedan och att det är så mycket som är oklart. Vissa fakta i denna affär är mycket klart dokumenterade.

Justitieministern sade i dag, att han inte kunde säga någonting om de överväganden som tidigare ägt rum. Inte behöver justitieministern stå och gissa något i det avseendet, ty samtliga inblandade är, såvitt jag vet, kvar i livet. Hur skulle det vara att fråga den hittills från offentliga förhör skonade förre överståthållaren Nothin? Han torde kanske kunna lämna svar på en del av de frågor, som herr justitieministern i dag grubblar över.

Det förhåller sig heller inte riktigt på det sättet att Haijby av fri vilja for till Tyskland. Om man får välja mellan att tagas in på sinnessjukhus och att resa till Tyskland, är väl den fria viljan satt på undantag. Justitieministern säger att det fanns medicinska grunder för Haijby's intagande på sinnessjukhus, men om jag inte minns fel, var det rätt svårt att övertyga chefsläkaren på Beckomberga om den saken.

Just genom hemlighetsmakeriet, genom serviliteten, har man gjort skandalen större. Man skulle skydda kungahuset för skandal, och så gav man skandalen en omfattning som den kanske aldrig skulle ha fått om inte dessa övergrepp hade ägt rum.

Justitieministerns var innehåller också ett avsnitt av principiell karaktär. Han betonar särskilt domarnas självständiga ställning i förhållande till re-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

geringen och att de endast kan avsättas efter dom och rannsakan. Han anser detta vara utmärkande för en demokratisk rättsstat.

I en motion till 1945 års riksdag tog jag upp detta principiella resonemang i samband med ett förslag om omläggning av justitieombudsmannainstitutionen. Jag påvisade där, att denna dualism i statskicket lett till att den juridiska makten blivit egenmäktig på sitt område, och jag ansåg för min del att den dömande maktens okontrollerade självtillräcklighet är farlig för ett demokratiskt samhällskick.

Den historiska erfarenheten visar, att denna domarämbetets ställning alls icke gagnat demokratien, utan den svartaste reaktion. Jag kan nämna ett exempel bland många, hur domstolarnas och de höga ämbetsmännens självtillräcklighet och reaktionära åtgärder var en av grundorsakerna till Weimardemokratiens sönderfall och nazismens seger. Jag finner det också absurt, att den folkvalda riksdagen inte ens skall ha rätt att diskutera domslut och rättskandaler som upprör hela svenska folket.

Utvecklingen i världen har också gått dithän, att den folkvalda lagstiftande makten fått större möjligheter att ingripa mot sådan självtillräcklighet. Här i landet har vi dock bara JO-institutionen, och den har genom åren urartat till att bli ett passerställe för jurister som senare skall bli justitieråd. Jag anförde den gången som ett talande exempel att alla de väsentliga saker som senare blev föremål för Sandlerkommissionens utredning var av olika personer anmälda till dåvarande justitieombudsmannen, som icke hade något annat svar att ge än det vanliga: »kan till ingen åtgärd föranleda». Samma år upptog JO-berättelsen till riksdagen huvudsakligen frågan, huruvida fem flickor i Köping som festat av sina avdankade fästmän och kommit i klammeri med polisen varit berusade eller

inte. Det var JO-ämbetets stora insats det året.

Det har blivit så, att JO praktiskt taget aldrig ingriper mot domare eller andra myndighetspersoner, om det inte är hundra procentig säkerhet för att det skall bli dom. Justitieministern försvarar de grundsatser, enligt vilka domare bara kan avlägsnas genom dom och rannsakan, men han medger att det någon gång kan inträffa att domare visar sig olämpliga utan att det är möjligt att avlägsna dem ur tjänsten. Det är, säger justitieministern, det pris vi måste betala för att äga en fristående och självständig domarkår.

Den logik och den övertygande argumentering, som man väntar att finna hos Sveriges justitieminister, måste ha somnat rätt djupt då den satsen formulerades. Han säger att bestämmelser som tvingar oss att behålla moraliskt mindervärdiga domare skulle vara det pris vi måste betala för att kunna glädja oss åt en självständig och värdig domarkår. Sådan är argumenteringen.

Visar inte fallet Lundquist och de andra fallen tvärtom, att vi bör skaffa oss möjligheter att i tid avlägsna olämpliga domare och ämbetsmän? Justitieministerns hela resonemang är rotat i en abstrakt föreställningsvärld. Vi har många gånger i denna kammare protesterat mot föreställningen, att en domare bara genom sitt ämbete blir en personifikation av lagens majestät, som står högt över våra klasstrider och mänskliga svagheter. Rådman Lundquist har åtminstone gjort sitt för att riva ner den föreställningen. Domarkåren och andra högre ämbetsmän är människor som vi andra. De rekryteras från ett tunt socialt skikt och delar detta skikts fördomar. De kan lika litet som andra undgå att påverkas av sin föreställningsvärld vid sina domslut. Det aktuella fallet visar, att durkdrivna kriminella element kan framträda lika bra i domarkåren som i andra kårer och befolkningsskikt. Då kan de göra

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

större skada än andra på grund av sin juridiska skicklighet och det förtroende som deras domarpondus väcker.

Officiellt råder i Sverige likhet inför lagen. För vår del vet vi att detta är en illusion i ett klassamhälle. När vi stöder det allmänna kravet på en upprensning, som bör gå rätt djupt, har vi dock begränsade förhoppningar om att man kan få någon avgörande ändring genom personbyten. De rättskandaler vi diskuterar i dag tillhör en mycket lång serie. Jag har tidigare i kammaren hävdat, att de värsta av dem är den Enbomska provokationsaffären och de rätts- och polis-skandaler under kriget som delvis är utredda av Sandlerkommissionen. Men allt detta står inte under debatt i dag.

Lundquist- och Haijbyaffärerna har väckt så stort uppseende, därför att de visar hur det i verkligheten står till med likheten inför lagen. När en domare under närmare ett par årtionden är anmäld som misstänkt för grova förbrytelser men rättsliga åtgärder fördröjs i årtal, finner sig allmänheten ha anledning att misstänka missriktad kåranda, kameraderi och två slags rättvisa.

Då uppstår en allvarlig förtroendekris. Det allvarliga med Lundquistaffären och de andra affärerna är, att det tydligen finns två sorters rättvisa i landet, en kall, mekanisk och summarisk rättvisa för vanligt folk, för småbovarna utan ämbetsvärdighet och förmögenhet. De har alltid haft litet svårt att få uppskov för sjukdom eller möjlighet att försvåra utredningarna. De har aldrig poserat i vinröd pyjamas, ljusblå morgonrock och röd filt. När det gäller de högt uppsatta däremot visar sig lagarna vara mycket invecklade och svåra att sätta i kraft. Utredningarna blir allt längre och mindre genomskinliga, och till slut travas sådana berg av juridisk prestige och statsmannaprestige av en affär att det nästan behövs en jordbävning att komma åt den rättsröta, som uppstått.

Den ofelbarhetsdogm, som en gång

skapades kring påven i Rom, har man sökt överföra på kungahus, ämbetsmän och domstolar. »Denna process får helt enkelt inte äga rum», uppger rådmann Junker ha sagt om den första Haijbyska skilsmässoprocessen. Man hittar alla möjliga hinder, och sådant folk får inte misstänkas. Häreomdagen såg vi i förbigående sagt i pressen, att numera en biskop också hör till dem som »inte ens får misstänkas».

»Vi tål inte en skandal till», uppger riksåklagaren ha sagt i telefon till stadsfiskal Robert. Det visar att höga vederbörande känner förtroendekrisens vidd. Frågan är om vederbörande tål verkningarna av nya överslätningar i de skandaler, som redan finns.

Med det anförda har jag visat på några punkter, där jag inte kan vara belåten och tillfredsställd med den utredning, som justitieministern låtit verkställa, och det svar han givit.

Jag vill sluta med att säga, att omsorgen om prestigen, som lagts i dagen av så många, kan bli farlig för dem som driver den för långt. De, som för att hålla liv i gamla ofelbarhetsdogmer, släktar över och bortförklarar och hänvisar till redan urholkade utredningar och tvekar inför en grundlig upprensning i rättsrötan, de riskerar att förlora sin prestige, om det finns någon kvar att förlora.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! I anledning av vad de tre interpellanterna har anfört skall jag be att få göra ett par uttalanden. Jag tänker inte göra några allmänna deklarationer — i mitt interpellationssvar har jag redan talat om hur jag i stora drag ser på de problem som vi här har diskuterat — utan jag tänker ta upp några av de konkreta spörsmål, som här har förts fram av interpellanterna, och redovisa min syn på dem.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Jag skall då börja med några av de frågor, som väcktes av herr Svensson i Ljungskile. Jag vill först helt allmänt säga att jag tycker det är nödvändigt, att man preciserar vad det är fråga om. Jag har i mitt interpellationssvar vänt mig mot de försåtliga och allmänt hållna beskyllningarna och insinuationerna, och det är inte utan att jag på ett par punkter tyckte mig finna något av sådana insinuationer också i herr Svenssons anförande efter mitt interpellationssvar. Jag skall därför just i precisionssyfte be att få ta upp dem.

Det går enligt min mening inte an, att man bara helt allmänt säger att detta är oklart, utan den som påstår det måste också själv försöka ge skäl för att man trots detta liksom insveper förhållandena i en mystisk dager. Annars bidrar man just till den föreställning om rättsröta, som det här gäller att försöka komma till någon klarhet om.

Herr Svensson talade först om den försvunna handlingen och sade, att här är en sådan där oklar punkt. Det var ju så, att pastor Kejne och hans medhjälpare, konstapel Resar, hade sagt att en handling, en polisakt, som de hade lånat och som de tidigare hade sett på, inte hade haft samma innehåll som de trodde sig minnas att den förr hade haft. Det var detta som assessor Fries utredde, och Fries kom, som jag nämnde i mitt svar, till den slutsatsen, att det var troligt, om också inte säkert, att något hade kommit bort ur denna polisakt. Nu säger herr Svensson i Ljungskile, att detta väl måste ha skett i något bestämt syfte. Om jag förstod honom rätt var det detta som han nu fann vara misstänkt. Om detta skulle jag vilja säga, att Kejne och Resar själva har sagt att dessa handlingar, som de ansåg vara borta, inte innehöll någon upplysning som på något sätt varit komprometterande för någon. Fastän assessor Fries inte kunnat komma till klarhet om hur det förhöll sig med detta, säger han till slut att det är ett anmärkningsvärt för-

hållande, att någon skulle ha haft intresse av att ta bort dessa uppgifter, som alltså inte kunde lända någon till skada om de fanns kvar.

Saken har också behandlats i Kejnekommisionens utredning. Kommissionen har också försökt att få reda på om det fanns någon anledning att ta bort denna handling och vart den tagit vägen, men den har inte heller kommit längre än att säga, att det finns en mängd olika möjligheter. Den sista möjlighet som diskuterats är, att handlingen på något sätt har kommit till en daglig tidning. Kejnekommisionen redovisar nämligen att ett tryckeribitråde har sagt, att han under sitt arbete skulle ha iakttagit polisrapporter med ett innehåll, som kunde tyda på att det rörde sig om ifrågasvarande handling. Även detta är bara en hypotes, men jag nämner den därför att vad som förekommer i det ärendet visserligen är ovisst men inte ger anledning till några insinuationer.

Så var det en annan punkt, beträffande vilken herr Svensson i Ljungskile också sade, att det förelåg oklarhet, tydligen med den innebörden, att här var något mystiskt och kanske något skumt. Det gällde branden vid Krukmakargatan och kommissionens slutsats. Härom har jag sagt i mitt interpellationssvar, att kommissionen undersökt frågan om branden mycket ingående och som sin slutsats förklarat, att åtskilliga vägande omständigheter kan anföras mot alla de teorier, som går ut på att elden var anlagd, samt att intet motsäger polisens teori om att branden orsakats av en olyckshändelse. Detta är, för att vara en utredning skriven av en jurist, ett mycket kraftigt uttalande, och det var med verklig förvåning jag hörde herr Svensson säga: Ja, ingenting har motsagt, att det var en olyckshändelse, men det finns ingenting som bevisar, att det var en olyckshändelse. Om herr talmanen tillåter mig, vill jag säga, att detta nästan påminner mig om Strix-historien, där busen säger: »Du påstår, att du har

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

två vittnen, som har sett, att det var jag, som gav dig smockan. Jag kan ta fram tio vittnen, som inte har sett det.»

Den tredje oklara punkten, säger herr Svensson, är den tydliga eviga frågan om olaga telefonavlyssning. Det nya som skulle ha framkommit här var, om jag förstod honom rätt, ett uttalande av byrådirektör Hagelberg i statens kriminaltekniska anstalt. Han uttalade sig ju i den pågående processen mot pastor Kejne och sade, att han hade känt till någonting om telefonavlyssning. Jag har frågat åklagaren i målet, om han skulle kunna ge mig någon upplysning om detta, som jag skulle kunna delge riksdagen, ifall frågan kom upp, och han har givit mig en promemoria. Av denna framgår, att byrådirektör Hagelberg hade omnämnt, att telefonavlyssning skulle ha förekommit i två olika sammanhang. Det ena var, att han hade erinrat om hur han under kriget, när telefonavlyssning var tillåten i mycket större utsträckning än nu för att avslöja spioner, hade haft reda på att kamrater till honom — han är ju i polistjänst — hade sysslat med denna avlyssning. Det är det ena uttalandet han har gjort. Det andra uttalandet består däri, att han hade hört, hurusom ibland, när han lyssnade i telefonen, ljudet däri hade försvagats. I anledning av det påståendet har en tekniker hos telegrafverket nyligen besiktigt hans apparat och efter en utredning som sin slutsats förklarat, att ingenting har framkommit, som ger stöd för teorien om obehörig avlyssning. Denne tekniker hos telegrafverket har sagt, att man på olika sätt kan förklara, hur det med kopplingsorgan och reläkombinationer kan bli vissa ljudfenomen av detta slag i en abonnents hörtelefon.

Helt allmänt skulle jag vilja framhålla, att de olika misstankar om olaga telefonavlyssning som framkommit har, när man undersökt dem — och det har man gjort oerhört ingående gång på gång — visat sig ha sin grund just i en av de

två orsaker, som jag här har redovisat. Därför passar det alldeles utmärkt som ett exempel på hur de här ryktena kommer till. Antingen är det så, att någon har hört någonting eller själv varit med om någonting från den avlyssning, som lagligen ägde rum under kriget, eller också har man hört knäppningar eller andra mystiska ljud i telefonen. Slutligen har det verkligen också förekommit en tredje variant, nämligen att någon har sagt sig ha hört någonting av en annan person, och när polisen har försökt efterforska denna andra person har man antingen inte velat tala om vem det var, eller också har det, när man kommit fram till den personen, visat sig, att han inte alls sagt så.

Jag tycker inte att man, efter alla dessa utredningar som har förevarit, gång på gång på så oerhört svaga grunder skall komma fram med samma obestyrkta men allvarliga beskyllning.

I Haijbyaffären uttryckte herr Svensson en undran om min åsikt rörande varför man inte tidigare åtalade Haijby. Jag måste svara på samma sätt som jag gjorde i mitt interpellationssvar, att man inte vet vilka överväganden som skedde på den tiden. Justitiekanslersämbetet har försökt att utreda denna sak, men det har inte lyckats. Man vet inte hur mycket de, som på den tiden tog befattning med denna fråga, visste om själva saken. Man vet inte vilka bevisvärigheter som de kan ha trots förelåg, och man vet inte i vad mån de legala hinder, som jag nämnde om i mitt svar, kan ha inverkat på deras bedömning.

Vidare sade herr Svensson att den frågan står kvar, om den nuvarande regeringen skulle ha förordnat om åtal omedelbart efter Gustaf V:s död. På den frågan vill jag, utom vad jag redan förut har sagt, till svar erinra om att den gamle kungen avled på senhösten 1950. Ungefär vid samma tid eller kanske tidigare hade Haijby an-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

mält sin sak hos Kejnekommissionen. Sedan dröjde det inte längre än till april följande år förrän regeringen tillsatte en utredning genom justitiekanslersämbetet. Först när den var klar hade man en sådan överblick över vad som verkligen förekommit, att man kunde vidta de åtalsåtgärder som jag har nämnt om. Det är klart att man kanske tidigare kunde ha försökt att väcka åtal, men man valde den vägen att man först undersökte den klagande medborgarens påstående, att han inte hade behandlats rätt, och när det sedan under den utredningen kom fram allvarliga misstankar om att han i stället hade gjort sig skyldig till grova brott, skred man till åtal, och därvid var — som jag nämnde i mitt interpellationssvar — både statsministern och jag verksamma för att man från hovförvaltningens sida skulle lämna medverkan och upplysningar, vilket också skedde.

I fråga om Haijby sade herr Svensson också — och det var tydligen avsett som en rolig poäng — att det enligt mitt svar hade visat sig lättare att klarlägga vad som hände i Nazityskland än i Sverige. Ja, det var verkligen på det viset. I de frågor, som jag nu har talat om och som rörde hur man från svenska befattningshavares sida hade bedömt saken, var man hänvisad till att utan möjlighet till vittnesförhör fråga dem som fanns kvar om deras uppfattningar, och det visade sig, som ju alltid är fallet när man frågar människor om saker och ting vilka ligger långt tillbaka i tiden, att uppgifterna gick isär. Man kunde inte få en säker bild av vad som verkligen förekommit. Men när det gällde Haijbys fängelsevistelse i Tyskland lyckades justitiekanslersämbetet genom sina energiska efterforskningar helt enkelt att hitta domen. Så ligger den saken till.

I Unmanaffären har herr Svensson anmärkt på att man åtminstone i hu-

vudsak har tillämpat ett remissförfarande i stället för andra former av utredning. Jag har redan berört den saken i mitt interpellationssvar, och jag skall ytterligare bara erinra om att vad man från början satte i gång med och vad som alltså ligger i botten på Unmanutredningarna var ett försök att verkställa en revision. Detta är väl det riktiga förfaringssättet när det, såsom här, gäller en förmyndares förvaltning av en mycket stor förmögenhet. Sedan har också, såsom jag har redovisat, polis varit inkopplad i saken, utom det att utredningsmännen själva har gjort utförliga undersökningar. Men, säges det, när man då har gjort en revision, har det inte blivit någon fullständig och anmärkningsfri sådan. Detta är också riktigt, men jag har även i mitt svar förklarat, att det inte gick att göra en sådan, helt enkelt därför att Unman under de år då han var myndig hade invecklat sig i mycket omfattande affärer men inte hade haft någon ordentlig bokföring.

Beträffande Unmanutredningarna har också herr Svensson framställt ett par allvarliga men inte närmare preciserade anmärkningar. Han sade, om jag har antecknat hans uttalanden rätt, att man i den tryckta utredningen inte kan skilja mellan Lundquists och JO:s — det skall kanske vara JK:s — uppgifter. På vilka ställen är det man inte kan göra detta? Vidare sade han, att man skulle ha arbetat med utgångspunkt från att Lundquist var oskyldig. Åsytftar han därmed den i allt rättsväsen självklara satsen, att man måste ha bevis för att en person är skyldig för brott, innan man påstår det, så är det klart att det förhåller sig så. Men eftersom detta togs upp som en anmärkning antar jag att herr Svensson menade, att utredningen inte skulle ha gått så till grunden som den borde, utan skulle av obehöriga skäl ha stannat. Jag måste också där fråga herr Svensson i Ljungskile: Av vad

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

i utredningen framgår detta, var finns det belägg för en så allvarlig beskyllning?

Vidare talade herr Svensson om Dahnbergs sinnesbeskaffenhet. Jag har i mitt interpellationssvar berättat att riksdagens tillfälliga utskott fick se på de hemliga handlingarna om denna sinnesundersökning och funnit att dessa handlingar är av sådan art, att de bestyrker slutsatsen att ifrågavarande ingrepp, alltså med sinnessjukbehandling, varit påkallat. När trots detta herr Svensson vill misstänkliggöra denna sinnesundersökning, vill jag säga, att om herr Svensson önskar är jag beredd att ge honom samma förtroende, som riksdagens utskott fått, att läsa handlingarna. Jag har här en sammanfattning av utredningen om Dahnbergs sinnesbeskaffenhet, om herr Svensson vill ta del av den. Sedan han det gjort skall han nog inte vidhålla, att Dahnberg utan skäl förklarades sinnessjuk. Mot att man offentliggör denna handling och alltså publicerar den för allmänheten, har jag redan förklarat att humanitära skäl talar. På det sade herr Svensson i Ljungskile, att Dahnberg avlidit och hans hustru likaså, men till det vill jag säga att han efterlämnar barn.

I mitt interpellationssvar yttrade jag, att jag inte känner till något fall av påtryckning på domstol, och gentemot detta erinrade herr Svensson att det gått rykten om påtryckningar i ett mål vid Göteborgs rådhusrätt. Rådman Cervin har skrivit därom. Detta är riktigt, jag har hört talas därom, men jag känner inte närmare till förhållandena, och i den punkten får jag hänvisa till dem av de närvarande, som kan ha varit med i samlingsregeringen. Det var nämligen under dennas tid som detta ägde rum.

Herr Svensson i Ljungskile sade att det var anmärkningsvärt, att en person inte hade blivit åtalad för utpressning mot dåvarande statsrådet Quensel trots

att Kejnekommisionen gjort något uttalande i den riktningen, att det kunde föreligga ett sådant brott. Jag vill erinra om att Kejnekommisionen hade karaktär av en förberedande undersökning, som inte avsetts att vara slutgiltig och som inte skulle ta ställning till frågan om huruvida brott var begångna eller inte. Men när Kejnekommisionens utredning var färdig, överlämnades den till riksåklagaren just för prövning av frågan om de åtal, som på grundval av kommissionens material borde anställas. Eftersom den ordinarie riksåklagaren hade varit ledare av Kejnekommisionen, förordnades en särskild åklagare att göra denna åtalsprövning. Det var landsfogde Enhörning som jag tidigare nämnt. Han har i en ämbetskrivelse tagit ståndpunkt till de olika åtalspunkterna. Under punkt 5 står det så här: »Undersökning huruvida den person, som i Kejnekommisionens utredning benämnas fru Ingrid Svensson, gjort sig skyldig till utpressning eller utpressningsförsök gentemot statsrådet Quensel. Sedan jag» — d. v. s. tillförordnade riksåklagaren Enhörning — »därvid funnit att tillräckliga skäl inte framkommit för ett åtal för sådant brott, har jag den 30 maj 1952 avfört ärendet från vidare åtgärd.»

I slutet av sitt anförande gick herr Svensson i Ljungskile ifrån justitiedepartementets domäner och in på andra departement. Jag har fattat det så — och det kanske jag kan vara tacksam för — att han anser att rättsröten var mindre inom justitiedepartementet och att han försökte finna en sådan på andra domäner. Därvidlag har jag inte sådan sakkunskap att jag kan yttra mig mera ingående, men kanske jag kan få lämna några uppgifter rörande ting som jag råkar känna till. Herr Svensson i Ljungskile uppehöll sig vid affären Meyerhöffer—Ehrensverd. Härmed förhöll det sig så att överste Meyerhöffer anmält sin chef för JK-ämbetet,

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

och om jag fattade herr Svensson rätt anmärkte han, att det varit så långt dröjsmål hos JK med denna utredning. Jag har erfarit att detta dröjsmål inte är så mystiskt. Man spårar alltid några machinationer, om en sak inte går som man tänkt sig. Det lär förhålla sig så, att klaganden själv gång på gång begärt uppskov eller kommit med nya uppgifter, som krävt utredning, och därför har det tagit lång tid.

Sedan var det ett allmänt uttalande av herr Svensson i Ljungskile om förvaltningsorganens ställning och om brist på rättskontroll där. Han gjorde också en jämförelse med utlandet där förvaltningsorganen, även det högsta, nämligen regeringen, ofta kan granskas av domstolar. Ja, detta sammanhänger med en fundamental skillnad i den svenska administrationens uppbyggnad i förhållande till den utländska, något som jag också berörde i inledningen till interpellationssvaret. Utomlands är organisationen sådan, att de administrativa organen lyder direkt under vederbörande ministerium och tar order omedelbart däriifrån. Det är en fullkomlig pyramid uppbyggd med direkt lydadsförhållande upp till vederbörande minister. Här i Sverige däremot har vi självständiga ämbetsverk, vilket i stort sett inte förekommer utomlands, och dessa ämbetsverk har enligt våra gamla traditioner ett mera domstolsmässigt sätt att arbeta. I stället för att deras beslut prövas av vanliga domstolar, kan man genom ett domstolsliknande förfarande överklaga deras beslut upp till regeringsrätten, som för de mera rättsligt betonade ärendena är högsta instans. Den har också ren domstolskaraktär.

I detta sammanhang kanske jag också får göra den reflexionen, att det är glädjande — när man annars har sagt, att de höga juristerna är så »skumma» och »sammanrotade», att man inte kan ha något förtroende för dem — att man nu vill vända på

steken och sätta dem att kontrollera allt och alla, även landets regering.

Herr Spångberg har här hållit ett långt anförande om Unmansaffären. Vissa av de frågor han berörde har jag redan talat om i mitt svar till herr Svensson i Ljungskile, och i övrigt kan jag inte nu ingå på någon diskussion av alla de detaljer som finns i denna vidlyftiga affär. Som herr Spångberg själv påpekade, har det nu igångsatts ytterligare en utredning — det är stadsfiskal Eliasson som håller på med den — och då är det kanske inte nödvändigt att här uppta kammarens tid med att belysa alla olika detaljer.

I fråga om magistratens förhållande till rådman Lundquist — där herr Spångberg också kommit med kritik — vill jag erinra om vad jag nämnde i interpellationssvaret, nämligen att regeringen har uppdragit åt justitiekanslersämbetet att i den saken verkställa utredning.

Vad slutligen angår herr Johanssons i Stockholm anförande, saknar jag även där anledning att ingå på alla de frågor, som han drog upp. Jag vill emellertid nämna något om det, som herr Johansson först berörde, nämligen chefskapet för åklagarväsendet i Stockholm. Den ordinarie förste stadsfiskalen, alltså chefsåklagaren i Stockholm, är bror till rådmannen Folke Lundquist. Jag vill först framhålla, att jag icke har hört någon anmärkning framställas emot förste stadsfiskalen Lundquist, men det var ju naturligt, att han inte borde fungera, när det kom upp ett mål mot hans broder. Så har heller inte skett. När åtal skulle väckas mot rådman Lundqvist, förordnade RÅ stadsfiskal Eliasson att handlägga den saken. Nu brukar den åklagare, som närmast har ansvaret för ett åtal, ha någon kollega i överordnad ställning, alltså någon högre åklagare, att vända sig till för att diskutera svåra och besvärliga spörsmål.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Samtidigt med att RÅ förordnade statsfiskal Eliasson till åklagare, träffade han det arrangerandet, att Eliasson skulle få vända sig till byråchefen Vinberg i riksåklagarämbetet, om han behövde råd, i stället för att, som han annars fått göra, vända sig till förste stadsfiskalen Lundquist.

När affären sedan svälldes ut allt mera, visade sig detta emellertid vara mindre praktiskt, och den 8 mars 1952 förordnade RÅ därför en äldre stadsfiskal vid namn Glas att i förste stadsfiskalens ställe fullgöra dennes ämbetsgöromål i samband med målet mot rådman Lundquist. Han skulle alltså biträda såsom äldre kollega, men den egentlige åklagaren var stadsfiskal Eliasson. Slutligen vidtogs i början av innevarande år det ändrade arrangerandet, att byråchefen Vinberg i riksåklagarämbetet tillfälligt förordnades till förste stadsfiskal i Stockholm, och att förste stadsfiskalen Lundquist i stället förordnades till byråchef hos RÅ. Sammanfattningsvis vill jag alltså påpeka, att förste stadsfiskalen Lundquist hela tiden har varit avkopplad från målet mot brodern.

Slutligen vill jag begagna tillfället att inlägga en bestämd gensaga mot det otillständiga angrepp, som herr Johanson i Stockholm riktat mot såväl JK och andra oförvitliga ämbetsmän som också mot ledamöter av ett riksdagsutskott.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag vill säga till herr justitieministern, att mig veterligt har jag inte insinuerat någonting. Jag har pekat på en rad punkter som alltjämt är oklara, och justitieministern har sannerligen inte gjort dem klarare med sitt senaste inlägg. Beträffande den försvunna handlingen sade jag att man inte kan komma ifrån den allmänna slutsatsen, att den har tagits bort i ett bestämt syfte — jag kan till-

lägga: om den över huvud taget *har tagits* bort. Det är ju svårt att tänka sig att den försvinner ur en hopbunden akt utan att det ligger något som helst syfte bakom. Det var vad jag sade, och jag tror fortfarande att det är på det sättet.

När det gäller branden vid Krukmakargatan har jag inte gjort någonting annat än givit en fylligare version av Kejnekommissionens redogörelse än den justitieministern gav och som jag tyckte var ganska ensidig.

Vad telefonavlyssningen beträffar konstaterade jag att det pågår en process mot Kejne i Göteborg och att ett vittne i den processen på domarens fråga, om det förekommer illegal telefonavlyssning, svarat ja. Jag har inte sagt någonting annat. Men när justitieministern i sitt interpellationssvar framställde saken som om frågan vore definitivt slutklarerad, så konstaterar jag bara att även här är en oklar punkt. Både justitieministern och jag får vänta tills processen i Göteborg är färdig.

När det sedan gäller Haijbyproblemet står det väl ändå fast, att det är en mystifikation. Justitieministern erkänner själv att man inte kan klara upp en mängd saker i detta sammanhang. Här diskuterar vi allmänhetens oro för den svenska rättsvården. Jag bara konstaterar att dessa ouppklarade förhållanden fortsätter att oroa allmänheten i den mån man inte kan reda ut dem. I vilken utsträckning det sedan hade varit möjligt att komma längre i det fallet har jag inte uttalat mig om och kan inte heller göra det.

Beträffande JK-boken yttrade jag ordagrant: »Beträffande den s. k. JK-boken har det påtalats, att man på flera avgörande ställen inte kan skilja» o. s. v. Det är juridiskt bildade personer, som studerat saken, som har påtalat detta för mig.

(Herr JUSTITIEMINISTERN: Var någonstans?)

Det kan jag inte klara ut i en sex-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

minutersreplik, herr justitieminister, men vi kanske kan återkomma till det.

Att man huvudsakligen använt re-
missförfarande är väl obestridligt, och
att tron på domaren spelat en väsentlig
roll är en uppfattning som jag tillåter
mig att ha. Det är flera som tillåter sig
ha den uppfattningen, och jag tror man
skall vara ganska verklighetsfrämman-
de för att eliminera den saken ur sam-
manhanget.

Justitieministern framställde saken
så att jag skulle ha uttalat någonting
bestämt om huruvida Dahnberg var
sinnessjuk eller inte. Det har jag inte
gjort. Jag har konstaterat de kontro-
versiella synpunkter som finns och
sagt, att det vore önskvärt om man
kunnat göra slut på tvisten på denna
punkt. Den tvisten gör jag inte slut på
om jag läser vissa handlingar. Jag skall
emellertid gärna läsa vad som finns att
tillgå. Men det är ju som justitieminis-
tern säger, att så länge allt inte kan
offentliggöras och så länge det är sam-
mankopplat med en mängd andra sa-
ker — tack, jag har inte användning
för det material, som justitieministern
vill lämna över till mig, medan jag står
här och talar — så lär man inte kunna
få det ur världen. Förrän man lagt pap-
peren på bordet kommer man ingen-
stans — det må vara beklagligt, men
det är så.

Beträffande vad herr Cervin sade om
påtryckningen på domstolarna har jag
inte någonting att tillägga utöver vad
jag redan har sagt.

Herr talman! Det var ett par väsent-
liga saker till som jag skulle velat ta
upp, men jag ber att få komma igen.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k)
kort genmäle: Herr talman! Justitiemi-
nistern protesterade mot vad han kal-
lade mina obefogade angrepp mot JK
och andra ämbetsmän. Protesten skulle
ha verkat något starkare, om justitiemi-
nistern åtminstone med ett ord sökt

visa att mina anmärkningar var obe-
fogade.

Han talade vidare om chefsåklagare
Lundquists förflyttning och sade, att
inga anmärkningar hade framställts
mot Lundquist och att han inte haft
någon som helst befattning med Lund-
quistaffären. Min fråga lydde: Varför
gjorde man inte den förflyttning, som
i sinom tid ägde rum, redan när Stock-
holms åklagare framställde jäv med an-
ledning av åklagare Lundquists posi-
tion? Det var en av de tre punkter som
utgjorde motiveringen för att riksåkla-
garen skulle ta hand om målet. Om
statsåklagare Lundquist inte hade nå-
gonting med målet att göra och om det
inte framställts några anmärkningar var
det väl ganska onödigt att vidtaga en
förflyttning ett och ett kvarts år senare.

Slutligen återupprepade justitieminis-
tern att han inte kan veta varför man
inte åtalade Haijby, och han sade att
det kanske berodde på svårigheten att
få några bevis. Jag har tidigare här i
riksdagen visat, i det mål jag snuddat
vid, att det ibland går att döma folk
utan bevis i detta land efter den fria
bevisprövningen. I fallet Haijby fanns
det gott om bevis. De två övergrepp det
talats om är interneringen på Beckom-
berga och resan till Berlin. Just när
Haijby internerades på Beckomberga,
förklarade polismästare Fontell i Göte-
borg till överläkare Rabe, att man i
Haijby hade den värsta utpressare som
någonsin framträtt i Sverige, så nog
ansåg sig polisen ha bevis redan innan
övergreppen ägde rum.

För övrigt vill jag ånyo upprepa, att
justitieministern väl inte behövde vara
undrande, då han kan fråga alla dem
som haft med dessa saker att göra. Man
får väl inte förutsätta att Sveriges justitieminister är blyg för överståthållare
Nothin.

Chefen för justitiedepartementet, herr
statsrådet ZETTERBERG: Herr talman!
Jag skulle bara vilja säga till herr

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Svensson i Ljungskile, att om inte det han sade var en rad insinuationer, så vet jag inte vad det ordet innebär.

Jag vill också framhålla, att allmänhetens oro är till inte oväsentlig del uppkommen genom obestyrkta ryktens utspridande.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmåle: Herr talman! När jag citerade ur Kejnekommisionens rapport angående ett sammanträde emellan justitieministern och statsrådet Quensel om fru Svenssons utpressningshot, satte jag in detta i en rad exempel på olämpliga påtryckningar och umgänge med folk i oriktiga sammanhang. Är det lämpligt, att polisintendenten sitter i kanslihuset och diskuterar med statsråden vad han skall göra i ett sådant fall? Det är ju detta frågan gällde. Vad man sedan kom till för resultat i själva sakfrågan det har jag inte sysslat med.

Låt mig så till sist ta upp det som jag tycker på visst sätt är det viktigaste. När jag började tala om förvaltningsrätten och önskvärdheten av att skapa trygghet på det området, sade justitieministern en smula ironiskt att jag kanske inte fann tillräckligt mycket rättsröta i justitiedepartementet.

Jag skall tala om för justitieministern, att jag betraktar dessa saker som allvarliga. Det är inte fråga om att slänga käft om vare sig »höga jurister» eller något annat. Jag tror att detta är ett verkligt stort problem, och jag har velat få fram det problemet till diskussion. Vad jag sade var ett allvarligt menat diskussionsinlägg, och det trädde inte på något sätt justitieministern för när. Vi har alltså inte några gäss oplockade vad det kapitlet beträffar.

När det gäller insinuationerna behåller vi väl var och en sin uppfattning.

Herr FAST (s): Herr talman! När jag hörde herr Johansson i Stockholm med sådan värme tala om rättsröten i det svenska demokratiska samhället, tänkte

jag för mig själv: Det är ju inte så underligt, att det finns mänskliga svagheter här i landet — vi brukar också kunna erkänna dessa svagheter — då sådant kan hända även i det land där allting är ofelbart, nämligen i Ryssland. Jag tänkte på historien med de judiska läkarna, som ju inte bara blivit åtalade utan även inspärrade, och som till och med hade erkänt, att de hade begått medicinska mord. Jag tror, att om vi gör en jämförelse ur dessa synpunkter, kan vi vara både glada och stolta åt det svenska rättsväsendet.

För en stund sedan sades av herr Spångberg, att det finns mycket i de affärer vi nu diskuterar som man inte förstår. Det uttalandet är i och för sig riktigt, men jag skulle vilja tillägga, att det nog är mycket farligt att ersätta vad man inte förstår med vad man tror. Tron är nog bra om den kommer i sina rätta sammanhang, men i detta sammanhang kan den föra en ganska mycket på sned. Det är väl inte tal om annat än att vi här i riksdagen är överens om att värden av rättsväsendet är en ytterst angelägen uppgift i det demokratiska samhället. Medborgarna bör kunna känna, att domar, som avkunnas, är grundade på opartiskhet och en levande vilja att utforska sanningen i varje rättsmål, vare sig det är fråga om brott eller civilrättsliga tvister.

Men även åklagar- och polisväsendet måste fungera på ett tillfredsställande sätt. Den åtalade eller anhållne bör känna, att det är endast sanningen som man söker utforska, och att det är blott den verkliga brottslingen man vill nå med ett rättmätigt straff.

Detta måste betyda, att innan rättsmålet är utrett och dom har fallit, är den åtalade ingen brottsling, som utlämnats till allmänhetens ofta både hårda och orättvisa dom. Här skulle det sannerligen inte skada om vår tidningspress ibland visade litet mera aktsamhet än vad som nu kan vara fallet. Här är det inte blott fråga om att visa hän-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

syn till den brottslige eller den förment brottslingen, utan det är också fråga om att visa behörig hänsyn till dennes nära anhöriga.

Utredningen i brottmål måste i stor utsträckning överlämnas till kriminalpolisen, som inte minst i våra storstäder har en mycket stor arbetsbörda att bära. Det gäller inte blott att förse kriminalpolisen med den nödvändiga arbeta skraften, utan det är också fråga om utbildning av dem som skall göra den grundläggande undersökningen i de flesta rättsmålen. Om utredarna inte har den nödvändiga kompetensen för sin uppgift, blir det en viss osäkerhet över rättstillståndet i vårt land, även om åklagarväsendet och domstolarna i övrigt fungerar både opartiskt och perfekt.

En annan angelägen uppgift är, att såväl domstolar som åklagarväsende står helt fria från inflytelser från de politiska makthavarna. Jag har en helt annan mening än den som här i ett annat yttrande har givits till känna. Regeringen har i stället att se till att lagarna står i överensstämmelse med ett väl övervägt demokratiskt rättsmedvetande, som sålunda inte tar hänsyn till stundens ingivelser eller inträffade händelser som i en viss given situation kan vara ägnade att uppröra sinnen och ge allt annat än objektiva utslag.

Regeringsmakten har också en annan uppgift att fylla, nämligen den att, i den mån det ankommer på regeringen, vid utnämningar inom domarkåren, åklagarväsendet och kriminalpolisen se till att mera ansvarsfyllda poster besätts av personer av hög kvalitet, inte minst i fråga om de personliga egenskaperna.

Detta gäller givetvis i ännu högre grad de personer som har att övervaka att domstolarna och åklagarväsendet fungerar både skickligt och med oväld.

Om man är överens om dessa utgångspunkter kan man sedan gå att se efter huruvida det förefinnes sådana brister, som kan vara ägnade att allvar-

ligt rubba förtroendet hos folket till vårt rättsväsende och i så fall undersöka vad som bör åtgöras för återställande av förtroendet. Jag tror att man vid denna bedömning gör klokt uti att göra en så lidelsefri undersökning som den justitieministern har framlagt resultatet av här i kammaren. Det gagnar mycket litet att, såsom i berörda ärende från vissa håll har förekommit, man skjuter långt över målet, vilket sannerligen inte är ägnat att stärka förtroendet för rättsväsendet, utan i stället medverka till att undergräva detta förtroende.

När man tar del av vad som i tal och skrift har förekommit från vissa personer, som fortsätter att tala om korruption inom de högsta kretsarna, fortsätter med anklagelserna för telefonavlyssning trots den klara motbevisningen o. s. v., frågar man sig vad avsikten egentligen är. Kanske det i vissa fall mer är fråga om personlig reklam än om lidelse för vårt rättsväsende.

Det är klart att denna min erinran icke är avsedd att drabba interpellanterna.

Jag är övertygad om att man, trots justitieministerns klarläggande av vissa fakta, kommer att fortsätta anklagelserna som om ingenting hade motbevisats. Icke heller vad jag nu har antytt gäller interpellanterna, det behöver jag väl knappast understryka.

Jag erinrar om att man, när den av regeringen tillsatta s. k. Kejnekommisionens utredning låg på bordet, på vissa håll fortsatte med anklagelserna som om ingenting hade hänt. I stället för att upphöra med dem inledde man en den grövsta smutskastning mot de personer som hade haft det otacksamma uppdraget att göra utredningen och där personvalet hade skett genom att vederbörande partier hade utpekade de personer som borde utses. Denna smutskastning ledde ju fram till ytterligare en undersökning rörande ledamöterna

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

av Kejnekommissionen för mot dem riktade rent orimliga anklagelser.

Tillsättandet av dessa utredningskommissioner var ett avsteg ifrån den rådande praxis, att regeringen skall hålla sig borta ifrån rättsskipningen, men åtgärderna hade ju till syfte att klarlägga huruvida obehörigt inflytande från myndighetspersoner hade ägt rum. Ingenting sådant framkom, även om någon eller några personer hade visat oförstånd i sitt handlande. Men man skall inte glömma bort, att allt mänskligt är behäftat med brister, även där avsikterna med handlandet kanske har varit goda.

Vad som återstår i Kejneaffären är ju nu föremål för en rättslig prövning i vanlig ordning, men ingen skall tro att de som är tilltalade av ett illasinnat ryktessprideri ännu har tröttnat rörande den affären, det har vi erfarenheter av snart sagt varje dag.

Detsamma kan väl sägas om den s. k. Haijbyaffären. Jag skall villigt erkänna, herr talman, att utpressare och grova brottslingar bör skyddas mot godtyckliga tvångsåtgärder, det är inte tu tal om den saken, men har man kunnat påvisa sådana tvångsåtgärder i denna affär?

Det är nog bra med att handlingar i ett mål görs offentliga, men tryckfrihetslagstiftningen har också velat ge ett skydd för personliga förhållanden, framför allt då dessa icke är av brottslig karaktär. Det skyddet skall inte bara gälla för menige man, herr talman, utan också för personer i hög och offentlig ställning.

I intet annat land skulle offentlighetens strålkastarljus ha belyst en dödmans personliga förhållanden så som fallet har varit i vårt land i denna affär. Jag anser att man borde erinra sig att personliga förhållanden, som är att hänföra till icke brottsliga gärningar, oavsett samhällsställningen bör kunna påräkna ett rättsskydd mot dem som finner lust i att skandalisera.

När man har tagit del av vad som har förekommit i vissa tidskrifter frågar man sig verkligen vad avsikten har varit. Jag har frågat mig om det är en agitation för republik man här vill bedriva, och då vill jag säga, herr talman, som gammal anhängare av den republikanska statsidén, att jag tror att man har valt både olämpliga utgångspunkter och en olämplig tidpunkt. Onekligen är, enligt mitt förmenande, den s. k. Lundqvistaffären av det allvarligaste slaget. Här är det fråga om en domare, som på de anklagades bänk har att svara för en rad anklagelser rörande egendoms- och förvaltningsbrott. Men denna affär måste ju ha sin gång inför domstol och lämpar sig föga för regeringssingripanden i de avseenden, där Lundqvist står under åtal. En helt annan sak är om vad som i övrigt redan är känt kan föranleda åtgärder i klarläggande syfte genom ytterligare utredningsåtgärder.

Ingripanden i övrigt i denna affär skulle ju på ett obehörigt och störande sätt försvåra domstolarnas handläggning av dessa brottmål. Innan rättegången avslutats har man för övrigt inte rätt att här göra några bestämda påståenden rörande vare sig arten eller graden av brottslighet. Vad man kan beklaga är de avbrott i domstolsförhandlingarna, som av kända skäl har ägt rum och som gjort det hela något farsartat. Vid utformandet av den nya rättegångsbalken förutsåg man väl knappast att sådana uppskov, som här har kunnat ifrågakomma, kunde uppkomma och upprepas vilket nödvändiggör att hela rättegången kan få tagas upp på nytt, ett förhållande som allmänheten med skäl kan stämpla såsom ganska farsartat.

Jag anser att det har varit ofrånkomligt att, som nu har skett, regeringen lagt fram förslag som möjliggör processens fortsättande även efter det tidsmässiga avbrott ägt rum, som enligt nuvarande ordning skulle tvinga till att

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

vittnen och parter ånyo höres om vad som redan var utklarat. På det sättet skulle man ju aldrig bli färdig med ett så invecklat och omfattande mål. Då lagen har givits undantagskaraktär bör den, enligt mitt förmenande, kunna accepteras utan att därmed grunderna i vår rättegångsordning trädes för nära.

De motsättningar, som har uppkommit och kommit till synes i tidningspressen mellan riksåklagaren och åklagaren i det s. k. Lundquistmålet, vill jag innerligt beklaga, men dessa motsättningar har ju i egentlig mening ingenting att göra med rättssäkerheten i vårt land. Utvecklingen av rättegången mot Lundquist får väl utvisa huruvida den s. k. Unmansaffären kan rullas upp i de avseenden, som avse det förmyndarskap som utövades av rådmann Lundqvist. Innan vi har sett denna utveckling kan vi väl inte göra några uttalanden om huruvida ytterligare utredning i det avseendet kan vara befogad.

Innan jag slutar mitt korta anförande, herr talman — jag tror att det är nödvändigt, att vi i fortsättningen av denna debatt försöker begränsa oss — vill jag ytterligare framhålla betydelsen av att domare, åklagare och befäl vid kriminalpolisen erhåller lämpligast möjliga utbildning och att de personliga egenskaperna högt värdesätts vid tillsättningen av sådana tjänster samt att dessa tjänsters innehavare håller sig borta från sådan verksamhet, som kan vara ägnad att misskreditera dem som domare, åklagare eller brottmålsutredare.

Men även om man på alla håll gör sitt allra bästa för att åstadkomma största möjliga rättssäkerhet, skall vi inte invägga oss i den föreställningen, att vi därmed kan avliva allt det ryktessmideri och förtal, som florerar och som inte har sin grund enbart i en lidelsefull vilja att gagna rättsvården i vårt land. Men för dem som är tillgängliga för upplysningar och tillrättalägganden har justitieministerns interpellations-

svar med efterföljande ytterligare kommentarer enligt mitt förmenande varit både upplysande och klarläggande, och därmed har man kanske kunnat få ut någonting av dagens interpellationsdebatt.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Jag skall be att få framföra några synpunkter för att om möjligt uppnå något som justitieministern säkert är vän av, efter vad jag kan förstå av hans senaste anförande, nämligen en precisering och eventuell komplettering av hans ståndpunkter.

I frågan om polisutredningens opartiskhet har det i ett eller annat av dessa här särskilt berörda fall gjorts gällande och bekräftats av Kejnekommisionens undersökningar, att polisen i Stockholm var mycket dröjande när det gällde att taga upp till verklig utredning herr Kejnes anmälan mot herr Malmberg. Men när man från en homosexuell yngling fick en anmälan mot herr Kejne, blev det en snabb och energisk aktion.

Jag undrar om inte justitieministern för sin del vill medge, att det var en beklaglig motsättning mellan dröjandet i det ena fallet och den snabba handlingen i det andra fallet. Det var ju, herr justitieminister, här inte några obestyrkta rykten, som var orsak till allmänhetens oro. Eftersom justitieministern tycks tro att det mest är obestyrkta rykten som är anledning till oron, skulle jag vilja säga, att det jag här berör verkligheten är en orsak till oro och att det skulle vara värdefullt om justitieministern ville uttala sig lika tydligt om detta som jag har gjort beträffande Lundquists domarställning i belysning av dennes affärstransaktioner. För det andra använde polismyndigheterna här den metod som betecknas som knivfällan, och lagligheten därav är ju för närvarande föremål för prövning i högsta domstolen.

Jag skall tillåta mig — utan att alls

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

diskutera hur gällande lagar och förordningar bör tolkas — att uttrycka den meningen att om Sveriges högsta domstol kommer till den uppfattningen att detta var ett tillrådligt förfaringssätt, som inte står i strid med någon förordning eller praxis, bör justitieministern taga initiativ av någon art för att åstadkomma en ändring av lagar och förordningar eller av praxis. Jag förstår, om justitieministern på denna punkt är något återhållsam med uttalanden, men jag undrar i alla fall om han inte medan han liksom jag avstår från att ingå på vad som ligger under domstols prövning — skulle kunna yttra sig om det som jag här berört.

När justitieministern i sitt interpellationssvar säger att Kejnekommissionen avvisat tanken på att direktiv från högre ort eller andra ovidkommande hänsyn inverkat på utredningen av Kejnes anmälningar, medan man däremot funnit att utredningen inte hade bedrivits med tillräcklig energi, måste jag som en enkel lekman säga att justitieministerns referat förefaller att vara litet otillfredsställande för att vara skrivet av en framstående jurist. Såvitt jag har kunnat finna, säger nämligen Kejnekommissionen ingenting om att det inte hade förekommit några andra ovidkommande hänsyn, utan det står så här i rapporten: »Enligt kommissionens mening finns det alltså intet stöd för att Zetterquists handläggning av Kejnes anmälan mot Malmberg påverkats av direktiv från högre ort eller av en önskan att skydda Quensel eller andra personer från att för dem ofördelaktiga förhållanden av homosexuell natur skulle komma i dagen.»

Det är alltså en alldeles speciell slutsats som man här gör, och den är inte på något sätt så generell som justitieministern påstår, när han säger att det är klarlagt att några ovidkommande hänsyn inte har inverkat. Såvitt jag kan se, uttalar sig inte Kejnekommissionen om den saken.

Jag skulle inte ha berört detta, om det inte varit uttryck för att det finns, såsom herr Waldemar Svensson tidigare framhållit, i justitieministerns anförande en tendens att liksom förklara bort litet mer än tillgängligt material gör berättigat.

I frågan om sådana speciella hänsyn, som inte bör tagas inom ett rättssamhälle, skall jag säga några få ord om det önskvärda skyddet mot att utan tillräckliga skäl bli intagen på sinnessjukhus. Jag talar nu om intagning för *undersökning*, och det är alltså fråga om intagning under begränsad tid men i alla fall om en allvarlig sak.

Det förefaller mig som om man, särskilt i det ena av Haijbyfallen och fallet Sjögren (Svensson), inte hade förfarit på ett betryggande sätt i detta avseende. Det är givetvis av yttersta vikt att inte administrativa frihetsberövanden äger rum utan tillräckliga skäl. Jag ber därför att få understryka såsom en enligt min mening mycket viktig sak att justitieministern verkligen finner anledning att påskynda den utredning om de administrativa frihetsberövandena som riksdagen har begärt.

När herr Svensson i Ljungskile frågade justitieministern, om myndigheterna inte borde, eftersom utpressning står under allmänt åtal, ha inskridit mot Haijby efter det att det konstitutionella hinder, som tidigare eventuellt kan ha ansetts föreligga från konung Gustaf V:s sida, hade bortfallit, svarade justitieministern att det ju ändå inte dröjde så länge — jag tror att det var ett halvt år ungefär — innan man tillsatte utredningen med anledning av Haijbys anmälan. Detta justitieministerns yttrande kan tolkas så, att även om Haijby inte hade gjort någon anmälan, hade regeringen eller de andra rättsvårdande instanserna, enligt vad de meddelat regeringen, för avsikt att sätta i gång med en utredning rörande ett eventuellt åtal mot Haijby för utpressning.

Detta skulle, efter vad jag kan finna,

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

vara en ny upplysning och jag måste säga en värdefull sådan. Man har nämligen tidigare fått det intrycket att om Haijby hade hållit sig lugn och inte själv börjat röra i saken, skulle han kanske inte ha blivit ställd under åtal. Men jag påstår givetvis inte att denna tolkning är riktig, utan jag bara frågar justitieministern om så är fallet.

Nu vill jag, för att inte bli missförstådd, tillägga att om det här och var inom polisväsendet förekommer brister, liksom det gör på alla andra områden inom samhällslivet, kastar detta givetvis inte någon skugga över det svenska polisväsendet i allmänhet. Men jag tror att dess anseende bäst skyddas genom att man, såsom här tidigare skett från olika håll, påtalar olämpliga ting.

Jag vill vidare helt kort säga att åklagarnas opartiskhet givetvis är lika viktig som domarnas. Om åtal inte kommer till stånd i ett fall men däremot i ett annat fall av liknande art, strider detta mot likheten inför lagen lika mycket som om domstolarna inte vore opartiska. I den mån personalbrist har hindrat att alla fall prövats tillräckligt snabbt, bör denna brist naturligtvis avhjälpas. Det är självklart önskvärt att stöd, i främsta rummet av riksåklagaren, lämnas de åklagare, som med mer än vanlig lust att röja upp angriper svåra och betydelsefulla fall. Därom är vi säkert fullständigt överens.

I fråga om domstolarnas självständighet, oväld och anseende vill jag helt avsluta mig till vad justitieministern sagt om att domarnas oavsättlighet härvidlag har grundläggande betydelse. Men oavsättligheten tarvar som ett supplement en tillräckligt effektiv övervakning och kontroll över de fall då domarna gör sig skyldiga till brott och t. o. m. sådana brott som enligt gällande lag föranleder t. ex. avsättning.

Man frågar sig om de institutioner, som finns för närvarande, med tillräcklig effektivitet kan upprätthålla en sådan övervakning.

Justitieministern har ingående berört spörsmålet hur rådman Lundquist så länge kunde hålla på med ett förfaringsätt, som — även om man intet vet om det är brottsligt eller inte — i alla fall är uppenbart olämpligt. Justitiekanslern fann i mars 1948 att brottslighet inte kunde bevisas och gjorde därför efter sin egen utredning ingenting annat än vissa klandrande uttalanden.

Man kan väl ifrågasätta om det inte i alla fall funnits skäl att göra en verkligt ingående polisutredning när det gällde en domare i denna ställning. Skulle gällande lag och författning göra det alldeles självklart att justitiekanslern inte kunnat eller bort gå vidare än han gjorde, vill jag ifrågasätta om inte en viss utvidgning av hans möjligheter till ingripande bör övervägas.

När det gäller justitieombudsmannen kan det ju hänvisas till både en mycket gammal praxis och gällande lagbestämmelser, som gör det naturligt att justitieombudsmannen begränsar sig till att pröva brott i tjänsten. Jag riktar alltså ingen kritik alls mot att justitieombudsmannen har tolkat gällande bestämmelser på det sätt han har gjort och hänvisat till den praxis som uppenbarligen finns. Men jag ifrågasätter om denna praxis är den bästa ur allmän synpunkt. Skulle en ändring av regeringsformens 96 paragraf vara erforderlig för att i någon mån vidga möjligheterna för justitieombudsmannens inskridande, vill jag fråga justitieministern, om man inte bör överväga såväl en grundlagsändring som en ändring av praxis.

Jag är fullt på det klara med att detta är en riksdagsfråga och att justitieministern därför om han vill vara formalistisk kan skicka frågan ifrån sig, men jag tror inte att justitieministern i detta fall skall vara benägen att handla så. Jag avvaktar med lugn att han, liksom vi väl kommer att göra i riksdagen, intresserar sig för detta spörsmål. Jag överlåter åt specialister att bedöma hur

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

långt man kan gå för framtiden när det gäller en utvidgning av förutsättningarna för justitieombudsmannens inskridande. Jag noterar med tillfredsställelse att justitieministern tänker tappa till luckorna i bestämmelserna om domares affärsverksamhet av mindre lämpligt slag.

Jag vill i förbigående nämna ett mindre spørsmål, som dock inte saknar betydelse. Det har upplysts att rådmann Lundquist tills vidare uppstår full lön. Behövs inte eventuellt ett avstängningsinstitut, handhaft av högsta domstolen eller annan lämplig juridisk instans, vilket kan hindra att en domare, som är åtalad för så svåra brott som dessa, år efter år kan fortsätta att åtnjuta full lön? Är det kanske rent av möjligt att rådmannen, i den mån processen inte kräver hans närvaro, under tiden före en ev. fällande dom kan återinträda i tjänsten och fullgöra tjänstgöring? Det skulle väl resa en del allvarliga psykologiska problem.

Jag är angelägen att betona att jag till fullo inser hur svåra dessa spørsmål är. När jag här kommenterar dem är det med vetskap om att man har anledning att avlägsna de svårigheter som kan avlägsnas utan att göra skada på ett sätt som man inte vill. Den avvägningen är säkerligen inte lätt.

Beträffande offentlighetsprincipen är jag glad över att justitieministern vill göra en översyn av sekretesslagens bestämmelser. Även där vågar jag mig på att göra en kanske mycket djärv fråga. Att inte handlingar hemligstämpelas utan tillräcklig grund måste vara en viktig förutsättning för att medborgarnas allmänna kritiker skall kunna bli fullt effektiv. Hemligstämpeln kan beröva medborgarna möjlighet till den insyn, utan vilken kritiken så lätt blir osaklig och får karaktär av mer eller mindre ogrundade rykten. Finns det någon möjlighet att minska riskerna för en otillräckligt grundad hemligstämpel? Ja, jag har frågat mig om

det skulle vara möjligt, herr justitieminister, att skapa ett organ som stickprovsvis gjorde en kontroll varje år över ett visst antal hemligstämplade handlingar. Myndigheterna skulle på det sättet handla under medvetande av att det kanske komme till en kontroll av huruvida hemligstämplingen verkligen var befogad. Jag menar att en kontroll inte bara skulle äga rum efter anmälan — tvärtom — utan prövningen skulle företagas stickprovsvis. Jag har en känsla av att ett sådant kontrollinstitut skulle ha ett hälsosamt inflytande över sådana myndigheter som måhända är benägna att använda hemligstämpelning väl frikostigt. Jag förstår väl att detta inte är annat än ett uppslag som bör provas.

Jag vill hälsa med tillfredsställelse att Svea hovrätt inte hemligstämplade Haijbyprocessen inför hovrätten.

Större anledning till att företräda en från justitieministerns avvikande mening än mina senaste reflexioner har jag, när justitieministern talade om administrationens, inklusive polismyndigheternas och åklagarnas självständighet gentemot påtryckningar mot högt uppsatta inflytelserika personer särskilt i statlig tjänst. Justitieministern tolkar därvid ett yttrande på sidan 45 herr Svenssons i Ljungskile reflexioner. Jag vore tacksam om justitieministern kunde särskilt på denna punkt ge mig ett svar. Justitieministern säger: »Vad herr Svensson åsyftar är emellertid inte detta utan den föreställningen att det bland tjänstemän skulle råda sådan vördnad och undfallenhet för högt uppsatta personer, att deras vinkar och anvisningar följs även av tjänstemän som inte står i något direkt lydnds-förhållande till dem. Detta tror jag inte alls är riktigt.» Herr justitieminister! I stället för att diskutera vad herr Svensson berört, nämligen att det här i vissa fall förekommit fall av servilitet, tar justitieministern detta som om det vore en allmän beskyllning mot de

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

svenska tjänstemännen i största allmänhet och säger: Det är inte så. På så sätt undslipper justitieministern att uttala sig i frågan om det förekommit något olämpligt förfaringsätt inom rättsväsendet i detta avseende. Jag skulle därför vilja fråga herr justitieministern än en gång på det preciserade sätt som justitieministern vill ha det och även måste utsätta sig för när det gäller egna svar: Vad menar justitieministern då om den tjänstaktighet som polisintendent Zetterqvist i vissa fall visat och som berörts t. ex. i Kejnekommisionens rapport och i Hajbyutredningen? Justitieministern är mycket snar att uttala ogillanden av allt möjligt så snart den allmänna debatten innehållit uttalanden som inte varit fullt riktiga. Jag skall inte ta avstånd från att man stämplar lösa rykten såsom otillåtna. Men det vore verkligen betydelsefullt om justitieministern inte bara nöjde sig med att uttrycka ogillanden när det gäller utomstående. När dessa rättsfall diskuteras vill man gärna höra vad justitieministern anser om de problem som herr Svensson reste med, naturligtvis, den exemplifierade bakgrund som dessa rättsfall utgör. Justitieministern kan ju här precisera om det är lämpligt att en polischef förfar på sätt som skett och om det är lämpligt att en polischef fungerar som mellanhand vid utbetalande av utpressningsmedel. Jag måste för att här vara tillräckligt tydlig fråga, om justitieministern prövat vilka möjligheter det kan finnas att till annan tjänst förflytta personer som med hänsyn till inträffade handlingar inte längre har full möjlighet att göra samhället det gagn som de tidigare haft.

Men, herr justitieminister, denna sak om påtryckningarna och om serviliteten — jag är än en gång angelägen att betona att det är fråga om undantagsfall men icke desto mindre viktiga fall — har en annan sida som justitieministern tyvärr förbigår. För att det skall

kunna bli påtryckningar måste det finnas två parter: en som är objekt för påtryckningarna och en som är det handlande subjektet. För att man skall kunna helt undvika en olämplig utveckling krävs inte bara motståndskraft hos den som blir föremål härför, utan det tarvas naturligtvis också att folk som är i stånd att utöva påtryckningar underlåter detta. Ty man kan inte vänta, att det inte annars i något fall skall ha en effekt. Vill man förhindra en ogynnsam utveckling, så är det väl lika viktigt att framhålla, att personer som är högt uppsatta i allmän tjänst bör avhålla sig från sådant som kan anses vara olämpliga påtryckningar på lägre myndigheter, vare sig de är underlydande myndigheter eller inte. Jag måste beklaga att justitieministern inte tar upp denna viktiga fråga utan snarare — enligt vad det förefaller på s. 10 — handlar på motsatt sätt. När Kejnekommisionen sagt att dåvarande statsrådet Quensel hade bort iakttaga större varsamhet i sin kontakt med myndigheterna i vissa socialvårdsärenden — och detta torde vara en uppfattning som kommissionen haft mycket goda skäl för — så säger justitieministern att han saknar anledning att i detta sammanhang diskutera om detta uttalande var berättigat eller inte. Detta måste tolkas som ett halvt avståndstagande från kommissionens uppfattning. Kommissionen har således inskridit mot en olämplig form av påtryckning, och justitieministern säger då — i stället för att medge att det är ett viktigare allmänintresse och ett intresse för svenskt rättsväsende att sådant inte förekommer — att han saknar anledning att uttala sig huruvida detta var berättigat eller inte. Om det bakom detta justitieministerns handlingssätt legat några mycket naturliga känslor i förhållande till förra statsrådet Quensel, då tror jag att justitieministern har gjort herr Quensel en björntjänst.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Jag hade alls inte för avsikt att omnämna Quensels namn i detta sammanhang. Justitieministern har emellertid tvingat fram en önskan om en precisering av justitieministerns inställning till denna viktiga sida av problemet om påtryckning och självständigheten inom rättsväsendet och förvaltningen. Det kan väl nämligen inte gärna finnas mer än en mening om att det är av största betydelse att personer i hög ställning iakttar den största återhållsamhet när det gäller sådant som kan betraktas som påtryckningar i samband med myndigheters handläggning av ärenden när personliga vänner är inblandade.

Får jag sedan övergå till en mera praktisk detaljfråga. När vuxna ommyndigas affärer överlämnas till enskilda förmyndare — som i fallet rådmän Lundquist — kan det tydligen bli en utveckling, som uppenbarligen inte är tillfredsställande. Jag måste därför fråga om man inte kan finna mera betryggande former för förmyndarskapets utövande än att — t. ex. när det gäller en man med stora affärsintressen — överlämna förmyndarskapet till en jurist eller en jurist i domarställning. Det lär tidigare ha varit ganska vanligt att jurister i domarställning fick sådana uppdrag som förmyndare. Jag vill fråga om inte justitieministern skulle kunna få till stånd en sådan praxis, att förmyndarskapet utövades under villkor som ger mera betryggande garantier.

Sedan vill jag bara, herr talman, understryka vad herr Svensson i Ljungskile sade rörande rättssäkerheten och de administrativa avgörandena i ett regleringsbetonat samhälle. Där kommer myndigheternas — särskilt krismyndigheternas — avgörande att innebära ett växande antal beslut med ledning av administrativa förordningar och allmän skälighetsprövning. Det är klart att detta kan ge många av landets medborgare en känsla av minskad rättssäkerhet. Är de missnöjda med ett avgörande från en krismyndighet och

vänder sig till Kungl. Maj:t och klagar så vet de att krismyndigheten ofta har handlat i samförstånd med vederbörande statsråd. Även när den inte gjort det, är det i alla fall i praktiken mycket svårt för ett arbetstyngt statsråd att göra någon verklig prövning. Jag fäster mig för min del mest vid att det inte finns några praktiska möjligheter för departementscheferna att verkligen pröva klagomål mot krismyndigheternas avgörande. I vissa fall kan man kanske gå till de administrativa domstolarna — till regeringsrätten — men inte på långt när i alla fall. Jag vill därför upprepa herr Svenssons i Ljungskile värdjan att man måste pröva möjligheten att inrätta någon appellrätt eller förvaltningsdomstol — med mera vidsträckta befogenheter än regeringsrätten har — efter samma mönster som på vissa håll i utlandet. Jag tror att detta skulle kunna betyda ett ganska stort framsteg här i landet. Om man som justitieministern gör — hans stolthet härvidlag är berättigad — hänvisar till att vi i Sverige kanske i vissa avseenden har mera betryggande former än på andra håll, bör detta inte hindra att man i de fall där utlandet har mera betryggande former försöker lära av andra länders erfarenhet.

Herr talman! Justitieministern, herr Svensson i Ljungskile och alla vi andra är väl överens om vikten av att allmänheten reagerar när missförhållanden påvisats eller befarats. Offentlighetens ljus är verkligen inte bara nyttigt utan ytterst väsentligt. Detta gäller även om överord och överdrifter och i vissa fall helt oriktiga påståenden spridas i den offentliga debatten. Man får lov att i viss mån ta detta såsom ofrånkomliga olägenheter i ett system, som ger den offentliga debattens stora fördelar och ger den trygghet som endast en offentlig debatt, grundad på effektiv insyn, kan ge. Jag är för min del mycket tacksam över att det finns människor — vanliga med-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

borgare — som med envishet inskrider när brott och analoga osunda förhållanden upptäckes. Vi har t. ex. fallet Kejne. Det är här fråga om människor som inte vill släppa taget även om det betyder stora personliga uppoffringar. Skulle i något sådant fall kritik kunna riktas mot ett eller annat yttrande — kanske fällt under en period av svår psykisk press — då bör detta inte få överskugga förtjänsterna av ett ingripande, som sedan visat sig vara berättigat. Det skulle ha glatt mig om justitieministern funnit tillfälle till erkännanden av sådan art när det gäller en verksamhet, som inte är oväsentlig ifall man vill ha största möjliga rättstrygghet här i landet.

Jag tror att denna riksdagsdebatt kan bidra till ett klargörande. Det är inte alltid den anklagande har rätt, säger justitieministern med fullt fog. Herr justitieministerns uttalande framstår visserligen som en smula ensidigt, men kompletterat med vad som framhållits från särskilt herr Svenssons i Ljungskile sida utgör det en mycket värdefull framställning, som bör kunna bidra till att den offentliga debatten härefter inte tystnar kring dessa spörsmål men kommer upp på en så hög nivå som möjligt.

Det är klart, herr talman, att jag är angelägen att säga som justitieministern och herr Svensson, att vårt rättsväsende i stort sett är sunt och att all diskussion om bristerna bör ses mot den bakgrunden för att man inte skall få ett oriktigt perspektiv. Det har påvisats vissa svagheter, och hur skulle någonting annat vara möjligt? Den offentliga debatten och denna riksdagsdebatt som ett led däri kan endast — det vill jag hoppas och tro — ge ökad kraft åt ansträngningarna att avhjälpa svagheter och minska riskerna för ett uppreparande.

Rätten värnas av alla dem som gör sin plikt, säger justitieministern med tanke på de i rättsväsendet arbetande

människorna. Ja, det är sant. Men ett bidrag till rättens värn ger alla de enskilda medborgare, som inte vill vara med om att stryka över sådant som bör beivras, alla de som skapar en opinion, som hjälper till att hålla rättsväsendet friskt och levande, sådant som vi alla över partigränserna vill att det skall vara.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Jag har begärt ordet huvudsakligen för att försöka lämna svar på en serie frågor, som herr Ohlin riktat till mig. Jag vill dock gärna börja med att uttrycka min tillfredsställelse över hans slutord och över att vi kan konstatera att vi här — jag tror väl alla i kammaren över partigränserna — enas i en strävan att hålla rättens värn högt i landet. Det är en av de allra främsta uppgifterna hos det gamla rättssamhälle som vi alla här tjänar.

I fråga om herr Ohlins frågor var — om jag har antecknat rätt — den första den, om jag inte tyckte att det var en beklaglig skillnad i den behandling som herr Kejnes anmälan fick, då den inte handlades med tillräcklig snabbhet, och den behandling som en anmälan mot herr Kejne fick, då den ledde till den bekanta episoden med knivfällan. Härpå vill jag gärna svara: ja. Det är klart att det var beklagligt att det dröjde så länge innan Kejnes anmälan ledde till något resultat hos polisen, men jag vill understryka att det är klarlagt genom Kejnetredningen, att detta inte berodde på några ovidkommande hänsyn. Det har säkert helt enkelt haft sin grund i precis samma förhållande, som så många gånger har vållat misstänksamhet bland dem som är berörda av en rättsfråga — man säger att det dröjer så länge, vad är det nu? — nämligen helt enkelt att kriminalpolisen är otillräcklig, särskilt i Stockholm. Det är ett faktum som jag har all anledning

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

att beklaga. Som jag har påpekat i mitt interpellations svar är det emellertid icke regeringen det kommer an på, utan det är Stockholms stad som skall anslå medel härtill. Kanske jag kan be herr Ohlin att vidarebefordra detta önskemål till ledningen för Stockholms stad?

Att sedan denna Meijerska aktion skedde så snabbt hänger säkerligen ihop med de utredningar, som myndigheterna satte igång. Kejnes anmälan kom ungefär ett år före episoden med knivfällan. Under denna mellantid kom Wahlbäcksutredningen till stånd. Polisen fick alltså sin uppmärksamhet riktad på att detta var saker som det var viktigt att ta itu med raskt, och så förordnades en särskilt energisk stadsfiskal, nämligen Meijer, att ta hand om ärendet för att man skulle få en effektiv åklagare, och han tycks ju också ha gått till verket med stor energi.

Sedan riktade herr Ohlin anmärkning emot avfattningen av mitt svar på en viss punkt. Jag skulle vilja påstå att denna anmärkning är oriktig. Det gäller en punkt i mitt interpellations svar, som berör frågan om några ovidkommande hänsyn hade inverkat på Kejnefallet. Det är nu så, att kommissionen flera gånger har varit inne på denna för kommissionen centrala punkt. Ibland har man yttrat sig litet utförligare, såsom på det ställe herr Ohlin hade fått fatt på och citerade. Ibland har man yttrat sig mera kortfattat. Samtidigt som jag i mitt svar försökt få med så många faktiska uppgifter som möjligt, har jag med rätt ringa resultat försökt komprimera det, och jag har här liksom eljest tagit korta sammanfattande satser. Högt uppe på sidan 285 i kommissionens betänkande har kommissionen innan den går in på andra ting sagt, att den funnit sig böra tillbakavisa tanken på att direktiv från högre ort eller andra ovidkommande hänsyn inverkat. Jag tror att detta är ordagrant vad som

står i svaret, varför det såvitt jag förstår inte finns någon som helst anmärkning att rikta mot mitt referat.

Vad den mycket abstrakta frågan beträffar hur regeringen i ett potentiellt fall skulle ställa sig i fråga om Haijby vill jag erinra om att det var på grund av Haijbys aktioner som regeringen kom att ta ställning till saken. Jag har inte yttrat mig om vad regeringen skulle ha gjort, om Haijby inte hade agerat. Detta hypotetiska fall har över huvud taget inte övervägts i regeringen.

En vittgående och intressant fråga väcktes av herr Ohlin, nämligen huruvida justitieombudsmannen borde beivra också vanliga brott. Justitieombudsmannen är ju riksdagens ombudsman för att kontrollera Kungl. Maj:ts tjänstemän. Det ankommer inte på mig att ta ställning till hans funktioner, men eftersom herr Ohlin ändå var älsvärd att mena, att jag kunde ha en åsikt i saken, vill jag säga att det naturligtvis vore bra om man kunde ha en folktribun som också toge hand om vanliga brott. Detta är emellertid en så ytterst vittutseende fråga, att jag inte tror att man kan våga att på rak arm ta någon bestämd ståndpunkt. Jag vill bara erinra om att det skulle innebära en fullständig omläggning av justitieombudsmannainstitutionen och antagligen betyda tillsättandet av en rad ombudsmän. Men kanske förslaget är så värdefullt att man ändå bör fullfölja det.

Herr Ohlin framkastade vidare tanken på att man skulle ha ett avstängningsinstitut för domare för att undkomma det utan tvivel mycket stötande förhållandet att en domare som står under tilltal för ett grovt brott ändå uppbär sin lön, stötande nämligen om han sedan befinns vara skyldig, om vilket man från början ingenting vet. Vad som är det verkligt bekymmersamma i den nu aktuella saken är emellertid helt enkelt att processen ju har dragit ut så långt på tiden. Hade

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

det varit en kort process, hade detta inte varit något problem. Därför tror jag att man kanske skall betänka sig, innan man gör någonting på den punkten, och min betänksamhet är så mycket större som jag alldeles delar herr Ohlins mening om oavsättligheten som en kardinalpunkt i domarkärens ställning. Jag har sagt det förut men vill gärna upprepa det. Det blir kanske inte så mycket bevänt med oavsättligheten, om man under en lång tid skulle ställas utan lön. Jag tror i alla fall som sagt, att det är ett rent undantagsfall på grund av att processen är så fasligt lång, vilket i sin tur beror på att processen rör en sådan mängd invecklade rättsfrågor.

Herr Ohlin har också framkastat en annan intressant fråga som gällde möjligheterna att kontrollera hemligstämplingen genom att ta stickprov. Det är möjligt att detta skulle kunna göras. Jag är av samma uppfattning som herr Ohlin — det har jag tidigare givit uttryck åt — att den offentliga kontrollen över förvaltningen och regeringen är av ett oskattbart värde i ett demokratiskt samhälle och att under inga förhållanden hemligstämpling bör ske i större utsträckning än som är nödvändigt. För närvarande undersöker JO och JK på parts begäran om hemligstämpling lagligen har ägt rum. Nu var tanken den att kontroll oberoende av sådan hemställan skulle ske, och det är ju tänkbart att detta vore en framkomlig utväg. Vem som skulle göra den, är naturligtvis en sak som behöver bli föremål för utredning. Även här är det fråga om ett spörsmål som man inte på rak arm kan ta ställning till.

I det sammanhanget kan jag kanske få rätta ett uttalande som herr Ohlin gjorde. Åtminstone uppfattade jag det så att han förklarade att Svea hovrätt gjort en gagnelig gärning genom att undanröja den hemligstämpling som regeringen bestämt. Jag förmodar att herr Ohlin har klart för sig distinktio-

nen. Hovrätten har intagit samma ståndpunkt till hemligstämplingen av JK:s utredning som regeringen.

I frågan om tjänstemännens servilitet säger herr Ohlin, att jag velat undslippa herr Svenssons fråga och därför svarat generellt. Det var helt enkelt så att herr Svenssons fråga var generell, och då skall den väl ha ett generellt svar. Herr Svenssons andra fråga lyder ordagrant så här: »Anser herr statsrådet, att ytterligare garantier behöver skapas för att ämbetsmän inom rättsväsendets område skall stå helt fria gentemot påtryckningar från högt uppsatta personer inom förvaltningen?» Det är ju en helt generell fråga. I motiven finns inte heller några särskilda exempel angivna. På denna fråga har jag givit det generella svaret att jag inte tror att sådant förekommer annat än i undantagsfall. Jag tror verkligen att en svensk tjänsteman i regel är karl för sin hatt och inte faller i farstun, om någon hög person kommer — fastän motsatsen naturligtvis i undantagsfall kan inträffa.

I det sammanhanget tog herr Ohlin upp frågan om dåvarande statsrådet Quensels handlingar i några fall. Jag vill till att börja med än en gång understryka att de fall, som det i det här sammanhanget var tal om i kommissionen, inte alls rörde Kejnes polisaffär, utan det var fråga om något helt annat, nämligen socialvårdsfall och liknande. Herr Ohlin använde i det sammanhanget uttrycket »påtryckning» i en synnerligen vidsträckt betydelse. Om ett stadsråd hos en socialvårdsmyndighet skulle understryka ett uppenbart vårdbehov i ett visst konkret fall, är det då verkligen påtryckning och en olämplig sådan? Det är väl inte mera påtryckning än om t.ex. herr Ohlin fått kännedom om ett sådant fall och ringer upp en socialvårdsmyndighet och säger: »Här vore kanske något att göra, titta på den här stackars karln!»

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Slutligen har jag antecknat en fråga till, nämligen om juristernas ställning såsom förmyndare. Det är nog egentligen ett stockholmsproblem. Där har det ju tidigare förekommit en praxis, som jag tycker var mycket olämplig, att tjänstemän vid Stockholms förmyndardarkammare förordnades till förmyndare. Sedan utgjordes överförmyndaren av förmyndardkammaren själv, visserligen inte av de medlemmar som var förmyndare i de enskilda fallen — de var ju jäviga — men av deras kamrater. Den tredje instansen, förmynderskapsdomstolen, hade också nära samband med denna förmyndardkammare. I vanliga fall har man tre instanser: förmyndaren, såsom kontrollorgan över honom överförmyndaren, och över denne förmynderskapsdomstolen. I Stockholm har det genom de säregna och historiskt betingade förhållandena alltså kunnat finnas fall då alla de här tre instanserna i viss mån har sammanfallit. Detta har jag ansett vara ett mycket olämpligt förhållande. Nu har det emellertid så till vida rättats till som ledamöterna i förmyndardkammaren blivit förbjudna att mottaga förmyndarförordnanden, och jag har för inte så länge sedan tillkallat en utredning i syfte att avskaffa den särskilda förmyndardkammaren i Stockholm och inrätta ett speciellt överförmynderi, likadant som i riket för övrigt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Justitieministern älskar små sidomanövrer som t. ex. när han på tal om dröjsmålet med polisutredningen i Stockholm i Kejnefallet för fram personalbristen och får stöd däri för dess avhjälpande. Jag får påpeka för justitieministern att från 1950 till 1953 har kriminalavdelningens personalstyrka här i Stockholm ökat från 306 man till 349. Det kan ju hända att den föregående utvecklingen — även om det inte var någon stagnation — i vissa avseenden inte var fullt tillfredsställande.

I så fall får väl ansvaret därför i någon mån anses ligga hos dem som ordnade det så att polisroteln förestods av borgarrådet Set Persson. Justitieministern vet ju var huvudansvaret för detta är att söka.

Beträffande ansvaret för dröjsmålet skiljer sig justitieministern på ett anmärkningsvärt sätt från Kejnekommisionen. Denna uttalar ju på flera ställen att polisintendenten Zetterquist och i vissa fall även en annan polisman är ansvariga för dröjsmålet och kritiserar detta mycket bestämt gång efter annan. Men när justitieministern diskuterar detta dröjsmål går han förbi denna omständighet.

Beträffande Haijbyfallet säger justitieministern på min fråga om tolkningen av hans föregående yttranden, att jag har berört ett hypotetiskt fall. Herr justitieminister, det var inget hypotetiskt fall! Den Haijbyska utpressningen var känd och var en verklighet; under tiden före igångsättandet av justitietskanslersutredningen var detta inget hypotetiskt fall. Regeringen, eller de andra instanserna och justitieministern, hade där åtskilliga månader på sig att tänka över detta reella, konkreta fall, som alltså icke var hypotetiskt. Men nu säger justitieministern att det ägnades då ingen tanke åt detta fall. Därför får man tyvärr dra den slutsatsen att om herr Haijby hållit sig lugn hade det kanske aldrig blivit någon rättegång mot honom, vilket jag får betrakta som ett otillfredsställande sakernas tillstånd.

I fråga om Svea hovrätt skall jag bara säga att jag uttalade min glädje över att denna inte hemligstämplade sina förhandlingar. Detta innebar detsamma som om hemligstämpeln blivit borttagen från en mycket väsentlig del av kanslerutredningen, men inte från hela.

Justitieministern diskuterade sedan herr Svenssons fråga rörande servilitets- och påtryckningsproblemet och sade med troskyldig min, att herr

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Svensson inte nämnde några särskilda exempel. Tänk att justitieministern har trott att herr Svensson ställde sina frågor i lufttomt rum utan någon förbindelse med de konkreta rättsfallen! Jag tror att justitieministern är nästan ensam i Sverige om att ha tolkat herr Svensson på det sättet. Alla andra har förstått att herr Svensson ställde dessa frågor mot bakgrund av de konkreta erfarenheterna i de här fallen. Därför hade man väntat sig att justitieministern inte skulle svara med en allmän reflexion utan skulle diskutera det av herr Svensson resta principiella spörsmålet mot bakgrund av ett omdöme rörande dessa konkreta fall. Men det vägrar justitieministern fortfarande att göra. Här begär justitieministern precisering av herr Svensson, men när jag ställer en fråga med begäran om precisering rörande justitieministerns ställning till detta viktiga servilitetsproblem i dessa konkreta fall vägrar justitieministern tydligen att svara.

Sedan säger däremot justitieministern, att när det gäller den påtryckande aktiva parten, tolkar jag ordet påtryckning i mycket vidsträckt bemärkelse. Justitieministern anser tydligen, att vad som förekom från herr Quensels sida i fråga om herr Sjögren och intagningen på Beckomberga var någonting, som man inte bör beteckna som påtryckning, och någonting som justitieministern här alltså inte på något sätt vill ta avstånd från. Jag upprepar att jag tror, att justitieministern gör herr Quensel en björntjänst genom att agera på detta sätt. Det gäller ju här en viktig sida av saken, nämligen den påtryckande parten.

Det är mycket, herr talman, i denna debatt, som jag kan glädja mig åt både av vad justitieministern anfört och särskilt av vad herr Svensson i Ljungskile sagt, men på denna punkt måste jag uttrycka ett beklagande — jag är ledsen att behöva göra det — att landets justitieminister inte vill framhålla,

att vi — för att undgå en sådan utveckling med påtryckning och servilitet, som här påtalats — måste ställa krav, inte bara på dem, som blir föremål för påtryckning, utan också på de högt uppsatta ämbetsmän och tjänstemän, som har möjlighet att utöva påtryckning.

Herr GEZELIUS (h): Herr talman! Det torde vara ställt utom diskussion, att det för ett rättssamhälle är av omistligt värde, att lagstiftning och rättskipning blir föremål för en obunden och saklig kritik. Det är också fullt i sin ordning, att en kritisk opinion framkallar reaktioner från medborgarnas sida, ty en av rättssamhällets hörnstenar är ett sunt och vaket allmänt rättsmedvetande, en allmänt omfattad medveten känsla för rättvisa, allas likhet inför lagen och rättssäkerhet, den enskilde medborgarens krav på att få komma till sin rätt och få sin sak prövad med omsorg och oväld.

Denna hörnsten kan rubbas eller försvagas i varje rättssamhälle såväl på lagstiftningens som rättskipningens område. En lag, som för menige man på saklig grund ter sig som omotiverad eller orättvis, eller frånvaron av en lag, som kan ge samhället möjlighet att reagera mot — för det allmänna rättsmedvetandet — förkastliga handlingar, rubbar laglydnaden och tron på rättssystemet, och en rättskipning, som icke synes ge garanti för omsorg och oväld, rubbar å sin sida rättstilliten. Men faran av en hos medborgarna i gemen framkallad känsla av rättsosäkerhet är uppenbar.

Allt det i och för sig till synes självklara jag nu anfört, motiveras närmast av att jag i denna debatt till en början velat fästa kammarens uppmärksamhet på hur oerhört allvarlig den fråga är som vi i dag debatterar. Rättstillit och rättssäkerhet äro nämligen betydande samhällsvärden.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Är kritikrätten och den offentliga belysningen i detta sammanhang av omistligt värde är det med tanke på vad jag nyss sade för mig klart, att den kritik, som begränsar sig till att genom obestyrkta eller diffusa påståenden väcka en allmän misstro mot rättsväsendet, i och för sig kan innebära en fara för rättssamhället. Sitt berättigande får kritiken först då den är positiv, klargör problemställningarna, har täckning i fakta eller kan ge utgångspunkter för åtgärder eller undersökningar, ägnade att skydda rättstilliten utan att skada andra värden på detta område, närmast den enskilde medborgarens berättigade krav på rättssäkerhet.

Just med tanke på denna fara måste jag säga, att den debatt, som interpellanterna här fört, icke tog fasta på att man här i detta forum måste kräva, att man har täckning för sina påståenden. Herr Ohlin sade — och det var väl närmast som en ursäkt för interpellanten Svenssons anförande — att man måste, när man diskuterar detta, där en fri kritik har sin betydelse, överse, även om sådant, som innebär överdrifter och oriktigheter, framföres. Vi skall emellertid komma ihåg att med den ställning vi har som opinionsbildande faktor bör vi icke, som herr Svensson gjorde, säga: Jag kanske tar fel, men då får jag bli rättad, jag åberopar ett intyg, men jag gör det med reservation. Detta får den fria kritiken göra, men jag menade med mina inledningsord här, att för oss är detta en allvarlig och ansvarsfull debatt. En del av det som nu med anknytning till några kända rättsfall har aktualiserats har otvivelaktigt med moral att skaffa, men en annan del berör processuella frågor av komplicerad och allvarlig natur.

Innan jag nu vågar ett försök att i anslutning till herr Svenssons i Ljungskile interpellation, icke till hans anförande i dag, söka klargöra några problemställningar, vill jag göra ett par

reservationer. Jag kan mot bakgrunden av erfarenheter från en relativt lång juridisk verksamhet inte värja mig för tanken, att en del av opinionsbildningen direkt syftar till att undergräva förtroendet för rättskipningen. Som all kverulans bottnar detta i en grundad eller ogrundad uppfattning att man icke blivit rättvist behandlad. Men även om den hos många påtagliga misstron mot rättskipningen skulle till en del välla fram ur så grumliga källor eller i mångt och mycket sakna reell täckning, är det i alla fall angeläget att återställa medborgarnas fulla förtroende för rättssamhällets funktioner.

Den andra reservationen jag gör är den, att det synes åtminstone mig självfallet, att den lagstiftande församlingen lika litet som regeringsmakten får bege sig in på domstolarnas område genom att diskutera den rättsliga bedömningen av ännu icke av domstolar eller myndigheter slutligt avgjorda mål eller ärenden. Jag vill alltså avvisa den tanke, som interpellanten herr Johansson i Stockholm förde fram, när han ville föra in processerna i den lagstiftande församlingen. Jag kan inte heller värja mig för att även herrar Svensson i Ljungskile och Spångberg, drivna av rättspatos, förde över diskussionen angående rättsfallen in i kammaren. Domstolarnas integritet måste respekteras redan av hänsyn till den enskilde medborgarens rättssäkerhet. Respekteras icke spelreglerna mellan samhället och den enskilde — han må i det särskilda fallet vara en aldrig så grov brottsling — har man slagit in på en väg, som också den kan skada grundvalarna för rättssamhället.

Vilka missförhållanden är det nu, som skulle rubba rättstilliten? Jag lyssnade uppmärksamt till interpellanternas anföranden, men jag fick inte någon klar bild av vad som skulle vara orsaken till den stora oron bland allmänheten, och det gjordes inte heller något försök till sammanfattning. Man

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

sysslade mest med detaljfrågor om olika utredningar som verkställt, men något försök att samla hela problemet gjordes inte. Jag får därför försöka att själv komma till klarhet därvidlag.

Vad är det nu som kräves för att återställa rättstilliten? Ja, till en början kan det väl fastslås, att man i den allmänna opinion, som nu känner sig upprörd, icke har uppmärksammat förhållandena på lagstiftningens område, och det finns ju ändock lagar, som är ägnade att undergräva laglydnaden, och administrativa förfaranden som framstår som rent skönmässiga. Det finns vidare områden, där lagen icke räcker till för att straffa gärningar, som för det allmänna rättsmedvetandet framstår såsom förkastliga. Jag tänker då närmast på ett aktuellt fall, som jag med en mycket litet genomtänkt term vill beteckna som intellektuellt förmögenhetsbrott. Den enskildes avtalsfrihet gör t. ex., att det nät som avgränsar den spekulativa affären från det otillåtna området, har grova maskor och stundom luckor. Ett beivrande av brott av denna typ kräver särskilda kvalifikationer hos åklagaren, och de invecklade juridiska spörsmålen gör det stundom svårt för allmänheten att följa de juridiska bedömningarna.

Vidare är det uppenbart, att en lag aldrig kan utformas så, att den täcker alla uppkommande fall, utan det måste ytterst bero på domstolarnas bedömanden hur lagen skall tolkas och tillämpas. Detta gäller i detta aktuella fall särskilt den nya rättegångsbalken, som med sina krav på omedelbarhet och koncentration samt fri bevisprövning ställer stora anspråk inte bara på domstolarna utan även på åklagare och advokater. Där kräves ett samspel mellan dem, under iakttagande av vissa regler, som tillkommit för att garantera bland annat att allt bevismaterial fritt får i ett sammanhang föreläggas rätten av båda parter för bedömande.

Det är på detta rättskipningens område man i första hand torde ha att söka grunden till den hos många förefintliga känslan av eller misstanken om att det inte skulle råda oväld inom rättsområdet. Sin särskilda sprängverkan har detta stoff fått, dels genom generaliseringar i detta fall av för Stockholm och Stockholms rådhusrätt speciella förhållanden, dels och genom synnerligen obetänksamma åtgärder och yttranden av i saken agerande personer samt slutligen genom det speciella sätt, på vilket vissa tidningar engagerar sig i förundersökningar och i pågående rättegångar.

Det kan enligt min mening inte vara riktigt att mot den misstänkte — han må vara hur stor brottsling som helst — föra en rättegång i pressen, där han inte kan försvara sig och där han döms ohörd, och detta även på det moraliska planet, samtidigt som hans sak ligger under prövning av en domstol, som vid en senare tidpunkt skall döma på ett slutligt samlat bevismaterial. Å andra sidan är det uppenbart, att vår fria press fullgjort och säkerligen i framtiden kommer att fylla den väsentliga uppgiften att fästa allmänhetens uppmärksamhet på missgrepp och underlåtenhetssynder av myndigheterna.

I sin interpellation har herr Svenson i Ljungskile med rätta understrukit betydelsen av att domare och ämbetsmän i utövningen av sin tjänst, i sina domslut och avgöranden, står fria från trycket av anvisningar från eller relationer till överordnade eller personer, som innehar nyckelposter inom rättskipning eller förvaltning. Detta är för oss alla i denna kammare en självklar sak. Det borde vara lika klart för den tredje statsmakten, att den i insikt om sin makt och sitt ansvar icke fäller domar under pågående rättegång, och detta många gånger till och med utan att ha täckning för domen.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Det har förekommit fall av följande typ. Åklagaren vill bygga sin ansvarstalan på ett visst beteendemönster hos den misstänkte. Han är medveten om bevisningssvårigheterna. Han kastar ut — om uttrycket tillåtes mig — en långrev med ett flertal ansvarsyrkanden. Han hoppas att den fula fisken skall fastna på någon av krokarna. Då svarandens egna uppgifter vid en fri bevisprövning ingår i beviskedjan måste det vara en åklagarens uppgift att rubba tilltron till den anklagade. Han frestas då söka stöd i en allmän opinion utanför domstolen. Det är åklagaren som leder förundersökningen och som ensam avgör vad som skall meddelas pressen. Frestelsen för åklagaren och kriminalreportern, som också skall göra sin kariär, att föra över rättegången i pressen, är stor och förståelig, men den misstänkte har ingen motsvarande möjlighet. Det skulle enligt min mening strida mot god advokatsed om den offentlige försvararen kastade in sin klient i en rättegång som förs i tidningspalterna.

I ett aktuellt fall dömdes den misstänkte hårt i tidningspressen, men när domstolens avgörande föll blev straffet endast 75 dagsböter. Allmänhetens rättstillit kan obehörigen rubbas om detta får bli mer än ett enstaka fall, och den enskildes rätt skall vi inte tala om. Denna vissa tidningars brist på ansvar gentemot domstolarnas integritet står i kontrast mot att man kunnat iakttaga lojalitet och ansvar hos pressen mot domstolarnas avgöranden. Det bör också i detta sammanhang understrykas, att det icke på allvar ifrågasatts att svenska domstolar skulle döma annat än efter bästa förstånd och samvete.

Vad som däremot aktualiserats är frågan huruvida inte en domares integritet och opartiskhet äventyras genom affärsutövning eller liknande verksamhet som kan medföra intressekollisioner.

Särskilt upprörande framstår fall då en persons ställning såsom domare obehörigen möjliggjort eller främjat moraliskt tvivelaktiga eller olagliga transaktioner.

Utän tvekan kan allt detta ske, och åtgärder bör övervägas på denna punkt. Svårigheter föreligger att komma tillrätta med saken, som justitieministern framhöll i sitt interpellationsvar. Man får inte blunda för dessa svårigheter. Domarens självständighet är i och för sig en borgen för att relationer och dylikt inte påverkar hans ställningstagande. Han måste ha skyddet att inte kunna avsättas utan dom och rannsakan. Domaren måste tillförsäkras ekonomisk frihet så långt möjligt är, och därför är lönesättningen för våra domare en sak, som har betydelse i detta sammanhang.

Vad som gäller domaren har sin motsvarighet i frågan om åklagarna och även den av rätten förordnade offentliga försvararen.

Kanske har det i detta sammanhang sitt intresse att de av Kungl. Maj:t fastställda stadgarna för Sveriges advokatsamfund innehåller följande bestämmelse. »Ledamot äger icke vid sidan av sin advokatrörelse utöva annan verksamhet av den art eller omfattning, att den kan menligt inverka på hans självständighet eller eljest är oförenlig med hans ställning som advokat.»

På en domare eller åklagare har detta sin fulla tillämpning.

Det kan då synas anmärkningsvärt och det har berörts av tidigare talare att magistraten i Stockholm, låt vara icke enhälligt, tillstyrkt att rådmann Lundquist skulle erhålla fem års förordnande såsom ordförande å en avdelning vid rådhusrätten, ehuru magistraten vid tidpunkten för sin tillstyrkan borde ägt kännedom om den vidlyftiga privata verksamhet Lundquist bedrev. Jag noterar med tillfredsställelse att justitieministern i interpellationsvaret upplyst att regeringen uppdragit

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

åt JK att verkställa utredning i nu angivet hänseende.

Vad därefter beträffar åklagarens ställning i rättegången har jag förut berört kravet på dennes självständiga ställning. Även om man utgår från att det inte finns säkra belägg för att någon åklagare i de nu aktuella fallen låtit sig påverkas av överordnades mer eller mindre lämpliga råd och muntliga anvisningar utan tvärtom med berömvärd energi hävdad sig, så är det en föga uppbygglig syn att det förtroendefulla samarbete, som bör råda mellan den högsta åklagarmakten och underordnade åklagare, brister.

Jag kommer sedan till det som vållat en viss oro, nämligen målet mot rådman Lundquist. Jag har en känsla av att man icke till fullo utnyttjat de möjligheter som funnits inom rättegångsbalkens ram för att föra fram målet i snabbare takt. Det är förklarligt att den utdragna handläggningen väckt oro och givit anledning till misstro. En orsak till nämnda missförhållande torde till en del vara att söka däri, att polispersonalen kvantitativt icke räckt till. Detta är en brist som de ansvariga, närmast Stockholms stad, i rättsvårdens intresse bör avhjälpa. Eljest vädjar jag till justitieministern att ingripa på denna punkt, även om det är Stockholms stad som är ansvarig för kostnaderna. Men även kvalitativt och processmässigt synes möjligheterna bättre ha kunnat tillvaratas.

Riksåklagaren har uppgivit, att Eliasson en gång begärt och erhållit förstärkning med några kriminalkonstaplar. Jag antar — och det på goda grunder — att Eliasson dessförinnan på närmare håll försökt få förstärkning men icke lyckats på grund av personalbrist. Emellertid är det anmärkningsvärt med hänsyn till de påstådda brottens natur, att Eliasson först i april i år begärde och erhöll biträde av en auktoriserad revisor.

Ägnad att förhålla rättegången har

säkerligen också varit den omständigheten, att processuella lämplighetsfrågor och anmälningar till olika myndigheter, JO, JK och Advokatsamfundet, sysselsatt åklagare och försvarare. Ingen av dem går fri på denna punkt. Troligen har ovidkommande prestigehänsyn fått påverka.

Det synes också självfallet, att en skärpning av de personliga motsättningarna mellan åklagaren och försvararen sannerligen icke är ägnad att främja rättegångens snabba genomförande. Åklagaren och försvararen måste dock samarbeta på en punkt, nämligen kring den gemensamma uppgiften att bringa saken i samlat skick säkert och snabbt under domstolens prövning.

När man till sist står inför frågan, om här i landet förefinns en allmän rättsröta eller känsla av rättsosäkerhet, bör man till en början erinra sig, att de mål som aktualiserat denna debatt alla är särpräglade och att den kritik som riktats mot rättsväsendet — där den icke varit generaliserande — icke ifrågasatt de svenska domstolarnas oväld. Brister förefinns och felgrepp har förekommit, men att tala om en allmän tendens till bristande rättsvård är farliga överord.

Däremot vill jag kraftigt understryka att frågan om rättstilliten, medborgarnas förtroende för rättsväsendet, är en så betydelsefull sak och misstron och oron redan i och för sig en så allvarlig sak, att allt som kan göras för att skingra misstro och missuppfattningar är motiverat. Därför skulle jag vilja tacka justitieministern för den möda han nedlagt på att skingra åtskilliga missförstånd på detta område. Det ligger dock till sist ett mycket stort ansvar på myndigheterna, pressen, riksdagen och alla medborgare, som vill slå vakt kring rättsvården och rättssäkerheten, att inte stanna vid ett rotande i det som varit eller vid generaliseringar eller dunkla punkter utan i stället ge

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

kritiken en positiv inriktning för undanröjande av bristerna.

En positiv inställning, upplysning och insikt om de stora samhällsvärden det här gäller är förvisso det bästa vapnet mot en opinion som går så långt, att den till skada för rättsordningen och rättsväsendet vill söka bibringa svenska folket den uppfattningen, att vårt svenska rättsväsende är så ruttet, att man kan tala om en allmän rättsröta eller i varje fall att det skulle råda någon rättsosäkerhet som berövat medborgarna i gemen förtroendet för domstolar och myndigheter.

Enligt min mening är sjukdomssymptomen på rättsskipningens område dels på sina håll medvetet eller omedvetet överdimensionerade och dels på sitt sätt så lokaliserade, att de ingrepp på några sjuka punkter justitieministern berört, leder till att patienten återvinner full hälsa.

Häruti instämde herrar *Rubbestad* (bf), *Hjalmarson* (h), *Åqvist* (fp), *Onsjö* (bf), *Nordqvist* i Karlskoga (h), *Östlund* (h), *Svensson* i Stenkyrka (bf), *Hæggbloom* (h), *Hagberg* i Malmö (h) och *Svensson* i Krokstorp (h).

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag tror, liksom herr Ohlin, att dagens debatt har varit i hög grad nyttig, välgörande och klarläggande. Jag skall inte ge mig på någon värdesättning av de inlägg som har gjorts från regeringsbänken. Det inlägg som kammaren nyss hade att avlyssna från herr Gezelius, utgör enligt min mening i och för sig en tillräcklig motivering för den interpellationsdebatt som här har förekommit.

Utän att jag ger mig in på någon värdesättning av justitieministerns inlägg, vågar jag ändå göra det konstaterandet, att de samtliga visar med vilket utomordentligt allvar han har tagit upp dessa problem. Det är naturligt, säger man, att den som bär ansvaret för rättsvärden skall göra så, och det

tycker jag också. Jag tycker det är fullkomligt riktigt att justitieministern gjort sig mödan att försöka tränga in i alla dessa mycket invecklade fall, som — det torde ingen kunnat undgå att märka — i och för sig icke har berört regeringen.

Det har alltså inte riktats anmärkningar mot regeringen, utan det har varit anmärkningar emot myndigheter, enskilda personers utpträdande och domstolars handläggning. Visserligen gjorde herr Johansson i Stockholm små försök att få regeringen inkopplad i dessa affärer, men det gav ju inte så lysande resultat.

Såvitt jag kunnat upptäcka, hade han två kontaktpunkter. Den ena var, att statsministern hade skrivit ett brev till en person i Enskede i vilket han upplyst denne person om att Lundquist icke var åtalad för Unmanaffären utan att han var åtalad för andra ting. Innehållet i detta brev var riktigt återgivet, men det var också riktigt att när detta brev skrevs hade inte någon av de utredningar, som herr Zetterberg här redogjort för, kunnat leda i bevis att Lundquist förfarit brottsligt. Skulle jag utan hänsyn till dessa utredningar, utan hänsyn till den rättsliga prövningen ha uppgett motsatsen?

Den andra punkten var att regeringen 1947 skulle ha prövat om Haijby skulle åtalas för utpressning eller ej. Det var emellertid inte alls den frågan som var föremål för regeringens prövning. Det är lätt att nu, med allt det material som numera är tillgängligt, konstatera huruvida utpressning förelagat eller ej, men det var inte lika lätt 1947. Det behövdes en undersökning, en utredning för att få klarlagt hur härmed förhöll sig.

Det som regeringen hade att ta ställning till 1947 var huruvida den Haijbyiska boken skulle tagas i beslag eller ej. Det var detta problem vi tog ställning till, och det ledde som bekant till att boken icke beslagstogs.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Herr Svensson i Ljungskile kom på litet längre vägar fram till att regeringen kunde inkopplas. Jag vill inte påstå att vägarna var så alldeles spikraka, och det kan ju hända att jag inte har begripit vad herr Svensson i Ljungskile sagt, men han får väl i så fall rätta mig. Han tyckte det var konstigt att det fanns så många oklara punkter. Justitieministern har visat att oklarheten kanske inte var så stor. Han har tagit upp praktiskt taget alla de fall, som herr Svensson i Ljungskile har berört, så jag tror inte det är mycket kvar att bemöta annat än — jag tillåter mig att säga det — insinuationer.

Men, herr Svensson i Ljungskile, är det så konstigt, om det på en eller annan punkt skulle råda oklarhet om vad som faktiskt har hänt när det gäller ting som ligger, såsom i vissa fall, 20 år tillbaka i tiden och där inga minnesanteckningar eller andra handlingar finns? Vi är ju politiker både herr Svensson i Ljungskile och jag, och nog har det förekommit, herr Svensson, att vi på båda håll diskuterat vad som hände, vad den har sagt och vad den har menat med vad han har sagt och under vilka omständigheter han hade sagt det. Och i den politiska kampen gäller det i regel ändå så enkla ting som att tolka offentliga uttalanden av någon, av ett partis ledare eller i de dokument, som redovisar partiets politik. Men det kan föranleda, som inte minst herr Ohlin vet, timslånga anföranden, och ändå är vi inte övertygade när vederbörande slutar, utan vi går upp och säger att det var nog tvärtom.

När detta kan sägas om så enkla ting som uttalanden av oss — ty vi politiska ledare är ju inte så djupsinniga — som finns dokumenterade i riksdagsprotokoll och TT-referat och tidningsuttalanden, hur skall det då vara möjligt att på alla punkter skapa klarhet om förhållanden där det kanske inte finns, som jag nyss sade, ens minnesanteckningar. De huvudagerande kan

vara döda, och om de lever kan man inte med säkerhet lita till deras minne. Vi vet ju sannerligen alltför väl, vilket skröpligt instrument det mänskliga minnet är.

Om den omständigheten, herr talman, att här finns oklara punkter skall tas till intäkt för kampanjen mot rättsväsendet, så kan man föra kampanj mot vad som helst. Det kan ju finnas elever i en skola, som har glömt bort vad de lärde sig i första klassen. Skall det tas till intäkt för ett anfall mot skolväsendet?

Det är orimligt att begära att alla dessa i och för sig invecklade förhållanden skall i efterhand, på det sätt som man tydligen tänker sig, kunna benas upp och analyseras.

Men den andra saken som var intressant i herr Svenssons anförande var att han sade, att en väsentlig anledning till oron i landet är att regeringens beslut inte kan bli föremål för rättslig prövning.

Ja, det må jag säga. Det rättsväsende, som var så väldigt nedsuttet nyss, rymmer alltså inom sig så framstående människor, att det är den omständigheten, att icke domstol prövar regeringens beslut, som skapar oron gentemot rättsväsendet. Ja, det är kanske någon särskild form av logik. Jag kan inte följa den. Ty om de nuvarande domstolarna fungerar på ett sådant sätt att de skapar osäkerhet, så skulle det ju vara ännu värre om de politiska instanserna skulle få sina beslut prövade av domstolar av denna beskaffenhet.

Det är en helt annan sak, den som herr Svensson i Ljungskile tar upp. Hur förhållandet mellan den politiska makten och den dömande makten skall vara, det har ingenting med debatten om missförhållanden i rättsvärden att göra.

Något närmare debattämnet ligger herr Svensson när han talar om de risker som det administrativa förfaringsättet kan vålla för rättssäkerheten. Ty

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

det är klart att det i tider av växande samhällsinflytande, och framför allt i tider av krig och kris, då folkförsörjningsfrågor och andra frågor skall avgöras av statliga instanser, finns risk för att en överbetoning av samhällsintresset kan för medborgaren te sig som ett obehörigt inflytande. Jag kan bara inte förstå det exempel som herr Svensson i Ljungskile tog, när han nämnde ordet Lifaco, ty Lifacoaffären har väl varit rättsligt prövad. Den affären prövades ju först i regeringsrätten, varefter frågan fördes till Stockholms rådhusrätt, hovrätten och högsta domstolen. Jag kan inte förstå att just den affären på något som helst sätt är ett exempel på behovet av en rättslig prövning.

Men även om herr Svensson inte har uttryckt sig så att det är lätt att förstå honom så kommer han in på samma problem som herr Ohlin sedan tog upp. Där vill jag bara säga herr Ohlin, att min uppfattning om behovet av den offentliga kritiken som en motvikt mot riskerna för administrativt godtycke sammanfaller precis med herr Ohlins uppfattning. När jag hörde herr Ohlin tala så vackert trodde jag nästan att han hade hört mitt förstamajtal, ty där sade jag precis samma ord, naturligtvis inte så elegant som vi hörde det nyss från kammarens talarstol, men det var i alla fall samma tanke. Det finns inga delade meningar om att det är en fördel med en så stor offentlig kritik som möjligt, om den är befogad, för att förhindra att enskild persons rätt blir trampad under fötterna. Men herr Ohlin kunde gärna ha tillagt det jag också sade i mitt förstamajtal: Om kritiken blir sådan att man vänjer sig vid att den är överdriftig, då spelar den ingen roll, då har kritiken förlorat sin slagkraft. Det är däri som skillnaden kan ligga. Jag välkomnar kritiken, jag är beredd att ta risken av överdrifter, men vad jag vill lägga till, det är att överdrifterna är en risk för den fria kritiken själv, ty till

slut säger folket: Det där är ingenting att bry sig om. Sedan kommer det kanske allvarliga ting, som man borde ha slagit larm om, och så är vapnet avtrubbat.

När jag har lagt ned så mycken vältalighet på att prisa herr Ohlins förbättrade upplaga av mitt förstamajtal, kunde kanske herr Ohlin också kosta på sig att ge ett erkännande för det tillägg som jag här har tillåtit mig att göra.

Serviliteten har diskuterats mellan justitieministern och herr Ohlin. Jag vill säga herr Ohlin, att om man vill ha ett exempel på vad jag föreställer mig att justitieministern menade med herr Svenssons i Ljungskile insinuationer så var det väl just detta att herr Svensson i sin interpellation kastar fram en allmän fråga. Herr Ohlin vill att den skall uppfattas såsom grundad på en i sak konkret framförd bevisning. Den bevisningen fanns inte i interpellationen, men herr Ohlin begär att herr Zetterberg på denna löst framkastade fråga skall svara som om frågan hade haft en konkret underbyggnad och det hade funnits en konkret bevisning, och han säger att ingen mer än herr Zetterberg kunde vara naiv nog att läsa herr Svenssons i Ljungskile tal som om det inte fanns några baktankar i det, att inte förstå att det fanns konkreta fall som herr Svensson i Ljungskile hade i tankarna när han framförde sin interpellation. Det som herr Ohlin nu skyndar fram att sticka i händerna på herr Svensson i Ljungskile är den Quenselska påtryckningen i fallet Svensson. Jag måste verkligen säga att det är ganska häpnadsväckande.

De anmärkningar, som först riktades mot herr Quensel, avsåg ju ytterligt allvarliga ting. De avsåg anklagelser för att en regeringsledamot hade ingripit på sådant sätt, att rättssäkerheten var i fara. Kommissionen konstaterade emellertid att herr Quensel har endast förfarit ovarsamt när det har gällt kontakt

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

med i första hand socialvårdsmyndigheter.

Jag måste ju säga, att om vi skall behöva ta upp hela denna diskussion igen är det återigen ett exempel på ett vårdslöst handhavande av fakta, d. v. s. att låta allmänheten få den föreställningen, att Quensel har gjort sig skyldig till så allvarliga påtryckningar att det är nödvändigt att nu, år 1953, påtala detta som ett exempel på riskerna för servilitet hos underordnade tjänstemän.

Herr Ohlin tyckte också att det var beklagligt att justitieministern inte gav ett omdöme i fallen Nothin och Zetterqvist. Jag kan mycket väl förstå justitieministerns tveksamhet därvidlag. Jag har själv försökt att på grundval av de utredningar som föreligger, både de delar som har offentliggjorts och de delar som är hemligstämplade, bilda mig en uppfattning om vad som här faktiskt har förevarit. Jag skall gärna säga, att för mig var det avgörande de slutsatser, till vilka utredningsmannen kom och vilka blivit offentliggjorda, nämligen att de anklagelser för påtryckning, som lett till att människor intagits på sinnessjukhus eller utsläppts från sinnessjukhus, är felaktiga.

Om man sedan frågar mig hur jag skall bedöma det handlande som har ägt rum, vill jag säga att det kan vara lätt att ge ett omdöme nu, 1953, när vi vet så mycket mer om olika förhållanden än vad dessa personer visste när de 1938 och 1941 hade att ta ställning. Jag tror att sådan efterklokhet inte tjänar någonting till. Det är tillräckligt för det syftemål, som vi diskuterar här, att konstatera det förhållande som utredningsmannen har kommit till.

I ett offentligt tal framhöll herr Ohlin, att det var nödvändigt att justitieministern visade allvar när han gick att besvara denna interpellation. Han begärde också att statsministern skulle göra ett uttalande för att klarlägga regeringens inställning. I och för sig är det onödigt, ty här har ju justitieministern, tycker

jag, klarlagt regeringens inställning. Men jag skall gärna ändå, för att det inte skall bli någon missuppfattning och eftersom en aktad tidning har påstått att det föreligger meningsskiljaktigheter mellan statsministern och justitieministern på en punkt i handläggningen av dessa affärer, gärna tillmötesgå den Ohlinska propån om en allmän deklARATION.

Jag vill då börja den allmänna deklARATIONEN med att konstatera, att vi är alla inom de demokratiska partierna i motsats till herr Johanssons i Stockholm överens om att domstolarna skall behandla sina angelägenheter utan inblandning från den politiska makten. Det är mycket intressant att se att de demokratiska partiernas talesmän i denna debatt varit ense på denna punkt, och det är lika belysande att herr Johansson i Stockholm har den motsatta uppfattningen, ty i en demokrati skall den politiska makten inte dirigera domstolarna, men det är lika naturligt för diktaturerna att använda domstolarna som instrument för sin politik.

Jag vill också gärna understryka, att det även för mig ter sig som ett hälsoecken att den allmänna opinionen energiskt går till attack när den tror att regering, riksdag eller administrativa myndigheter försöker tillvälla sig inflytande över domstolarna. I Sverige har vi någonting som inte finns i de flesta andra demokratiska länder, nämligen en administration med ett stort mått av självständighet. Vi betraktar det som en värdefull tillgång. Men den är inte absolut nödvändig för en demokrati. Det finns stora demokratier, där administrationen inte är någonting annat än ett verktyg för den politiska maktens innehavare. Det är klart att vi inte kan säga att det inte är någon demokrati, där denna självständighet inte existerar. Men vi anser det värdefullt att vår ämbetsmannavärld och vår tjänstemannakår är självständiga, och

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

vi har försökt slå vakt om denna princip. Därför har vi, trots att samma politiska parti i praktiskt taget 21 år har suttit vid makten, anledning konstatera, att administrationen alljämt är ett självständigt element vid handläggningen av dess ärenden.

Men nu säger man att det är gott och väl med domstolars oavhängighet och tjänstemäns självständighet, men regeringen borde ha möjligheter att ingripa mot dem. I skyddet av denna självständighet, säger man, uppstår det lätt ett kamaraderi och i skyddet av detta kamaraderi kan höga jurister och höga ämbetsmän göra sig skyldiga till handlingar som kränker det allmänna rättsmedvetandet. Om man ser vad debatten i verkligheten gäller, är det just att regeringen inte lägger sig i dessa ting, att den inte försöker skaffa sig inflytande över domstolarna och administrationen.

Men, herr talman, om regeringen nöjde sig med att säga: Det där angår oss inte, domstolar och administration är självständiga, begår de misstag må det vara deras ensak, skulle det vara alldeles felaktigt. Det har heller inte regeringen gjort. Men vi har klart för oss att regeringen i huvudsak har två möjligheter: den ena är att skapa insyn i vad som förevarit, och den andra är att undersöka huruvida missförhållandena beror på gällande lagstiftning, så att man skall ändra de lagar, efter vilka både domstolar och administration skall handlägga sina uppgifter.

Detta är vad regeringen har gjort. När jag såsom polisminister, får man väl säga, år 1945 tillkallade Sandlerkommissionen skedde det därför att det uppstätt allmän oro över att det uppgavs att polisen handlagt flyktingsärenden på ett sätt som var kränkande för det allmänna rättsmedvetandet. Då tillsattes en medborgarkommission av ansedda personer ifrån olika politiska partier. Detsamma skedde när Kejneaffären hade skapat, som vi tyckte, en

allmän osäkerhetskänsla. Anledningen, herr Ohlin, till att Kejnekommissionen tillkallades var just det förhållandet, som herr Ohlin påtalade, att även vi i regeringen tyckte att det verkade som om det gick så fort att handla den ena gången och så långsamt den andra gången. Det finns inga delade meningar mellan justitieministern och mig och herr Ohlin på denna punkt. Kejnekommissionens tillsättande på hösten 1950 är svaret på de propåer, som herr Ohlin kommer med i dagens debatt.

Men det är ändå någonting ganska märkvärdigt att man tillsatte denna kommission. Vi har ju andra metoder att pröva oss fram. Varför tillsatte regeringen en kommission i dessa två fall? Det var därför att i båda fallen regeringsledamöter var mer eller mindre inblandade. I det sista fallet, i fråga om flyktningarna, gjordes det ju gällande, att vad som skett hade företagits på direktiv av socialministern. Då sade vi oss: Ingen av regeringen beroende skall verkställa en undersökning här. Det fordras fullständig insyn av medborgarna. Därför tillsattes denna kommission med landshövding Sandler såsom ordförande.

Detsamma gällde Kejnekommissionen. Vi var ju för vår del övertygade om att de anklagelser som riktades mot statsrådet Quensel inte var riktiga. Men det finns många som tror på dem, sade vi oss i regeringen, och därför bör vi tillsätta en medborgarkommission, som inte kan sägas vara beroende av regeringen. Vi var t. o. m. så försiktiga, att det socialdemokratiska partiets representant inte togs ur riksdagen utan att Landsorganisationens förre ordförande, August Lindberg, sattes in, för att det över huvud taget inte skulle finnas någon möjlighet att insinuera att denna kommission inte kunde handla oberoende av regeringen.

Detta har varit vår metodik. Vi har sålunda icke ansett att vi får springa ifrån ansvaret utan menat att vi måste

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

ta det initiativ som är nödvändigt. Om det vid dessa undersökningar hade framkommit någonting som tytt på att gällande lagstiftning möjliggjorde ett lättsinnigt intagande på sinnessjukhus, att folk utan grund enbart genom administrativt godtycke kunde berövas sin frihet, då hade lagen kommit att ändras. Men ingenting framkom under dessa undersökningar som motiverade en lagändring.

Men nu säger man att insynen likväl inte blev fullständig. Det kan i varje fall inte sägas om vare sig Sandlerkommissionen eller Kejnekommisionen. Varena rad, som Kejnekommisionen velat ha offentliggjord, är offentlig. Den diskussion som uppstod gällde huruvida ett tjugotal sidor skulle tryckas på statens bekostnad. Men den tidning, som anser att sidorna är värda att tryckas, får trycka dem så mycket den vill, ty de är offentliga.

Vi handlade sålunda i enlighet med offentlighetsprincipen, därför att vi anser att den är värdefull. Men vi handlade, herr Ohlin, i strid mot en annan princip som alla också har varit överens om, nämligen att enskild man skall ha rätt att ha en privat intressesfär, där han inte, om han inte begär något brottsligt, skall riskera att få offentlig insyn. Bland statens offentliga utredningar har emellertid tryckts en redogörelse för statsrådet Quensels privatliv som är någonting ganska enastående, och jag måste bekänna att vi nog inte hade handlat på det sättet mot någon annan samhällsmedlem än en kollega till oss.

Det är häri problemet ligger, herr Ohlin. Vi vill slå oss fram till högsta möjliga grad av offentlighet, men alla har vi ju varit överens om att det skall finnas bestämmelser som skyddar människor från att få sitt privatliv offentligen diskuterat, och vi tycker att det är rimligt att dessa bestämmelser respekteras.

För att det inte skall bli ens skym-

ten av ett missförstånd vill jag säga, att vi gjorde någonting som var värre än att vi tillät insyn i statsrådet Quensels privatliv — det tålde nog att granskas; även aftontidningarnas mest moraliska experter skulle säkert inte ha funnit mycket att invända däremot. Men vi gjorde, som sagt, någonting värre: vi släppte loss en mängd okända människors omdömen om herr Quensels privatliv. Det är i verkligheten vad som hände, och jag kan inte försvara det med annat än en hänvisning till att herr Quensel såsom ledamot av Sveriges regering fick ta de risker som är förknipade med innehavet av detta ämbete.

Men tystnade kritiken? Man sade ju att det skulle bli slut på skvallret i det ögonblick insyn möjliggjordes. Vi har här hört herr Ohlin tala om påtryckningar, och kammarens ledamöter kan själva bedöma, om kritiken har tystnat. Vilhelm Moberg fortsätter med sitt resonemang om brand och mordbrand, och herr Svensson i Ljungskile traskar så gott han kan i Vilhelm Mobergs fotspår. Kritiken har visst inte tystnat inför den offentlighet som givits åt saken, utan den fortsätter som om alla dessa utredningar icke hade förevarit.

Men det handlades ju annorlunda i Haijbyaffären, säger man. Ja, vi ansåg oss där kunna ta hänsyn till de bestämmelser om privatlivets helgd, som skulle ha gällt även i fallet Quensel, om han inte tillhört Sveriges regering. Den avvägningsfråga, som fanns i Haijbyaffären, löste vi på det sätt som justitieministern erinrade om: vi offentliggjorde utredningsresultatet men bibehöll den av utredningsmannen justitiekanslern och regeringsrätten accepterade hemligstämpeln.

Sedan jag sålunda har påpekat den konflikt, som i dessa fall råder mellan offentlighetsprincipen och rätten att ha sitt privatliv i fred, vill jag liksom herr Ohlin sluta med ett par allmänna reflexioner.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Jag tror att det har varit utomordentligt välgörande, att även herr Ohlin och herr Svensson i bestämda ordalag förklarat att talet om rättsrötan i vårt land saknar grund. Jag tror också att vi som en behållning av dagens debatt skall notera, att herr Ohlin har förklarat att det svenska rättsväsendet är i huvudsak sunt. Om bara detta förhållande, att de demokratiska partiernas ledare tydligen efter vad som här förekommit kan vara överens om att talet om rättsrötan icke har någon grund och att det svenska rättsväsendet till sina huvuddrag är sunt, kunde få lika stor publicitet som tidigare givits åt det hela, då tror jag att denna debatt betecknar en vändpunkt i de strävanden, varom herr Ohlin ansåg att vi skulle kunna enas — något som jag gärna är med på — nämligen att låta kritiken spela fritt men försöka hålla den saklig och när man går till anfall akta sig för att tillgripa de halvkvädna visorna och de enligt min mening alltid farliga insinuationerna.

Låt mig till allra sist i anslutning just till denna deklaration av herr Ohlin erinra om att det finns även en annan sida av Haijbyaffären än den som de flesta talar om, nämligen den sida som visar att också den ringaste svenska medborgare, även en man, som har ett förflutet som gör att många kanske ryckte på axlarna åt hans anklagelser mot de stora och mäktiga i detta land, får sina anklagelser prövade. Det kunde ju tänkas att man hade resonerat som så: »Det är väl ingenting att bry sig om en man som har gjort sig skyldig till sådana handlingar som denne. Hans anklagelser kan stoppas i papperskorgen.» Men det skedde inte i vår press. Detta är en sak, som vår press kan skriva sig till godo. Det skedde inte heller hos regeringen. Vi ansåg att denne man med all sin tidigare belastning skulle ha rätt att få sina anklagelser prövade även när han riktar anklagelser mot dem som han själv och

vi andra tror är samhällets mäktige. Det får inte spela någon roll. Fanns det någon grund för hans påstående att han olagligt inspärrats på sinnessjukhus, då var det fullständigt likgiltigt om han var en hög person eller en brottsling. Hans föregående var i detta fall fullständigt likgiltigt. Så långt man kunde skulle man vid undersökningen få fram hur mycket sanning som låg i hans anklagelser.

Detta har väckt mycket buller och många skrivelser i tidningsspalterna. Ändå skulle jag inte vilja ha denna affär ogjord. Rullades den upp i dag skulle jag råda justitieministern att handlägga den med precis samma allvar som han hela tiden handlagt dessa angelägenheter och som han, herr talman, visat prov på genom sina inlägg i dagens debatt.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle: Herr talman! Statsministern uttryckte sin förvåning över att fallet Lifaco nämndes i samband med frågan om prövningen av administrativa åtgärder, eftersom detta fall var föremål för domstolarnas prövning. Ja, det har varit prövat av domstolarna. Rådhusrätten och hovrätten fann sig behöriga att behandla fallet medan högsta domstolen förklarade de allmänna domstolarna obehöriga. Jag tycker att detta är ett ganska bra exempel att nämna i detta sammanhang.

Vad jag för övrigt nämnde om den källa till oro, som kan växa fram på det administrativa området, och vilken roll mitt omnämnande av regeringen spelade i det sammanhanget framgår ju rätt tydligt av protokollet. Statsministern kan ju se på avvägningen om det intresserar honom. Jag är för min del övertygad om att det här inte räcker att hänvisa till de principer som en gång fastslagits, ty det händer så mycket. Det finns här en utveckling som spränger gamla former, och det växer fram pro-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

blem som man inte kan se bort ifrån, om man har en reformvänlig inställning.

När det sedan gäller den allmänna uppläggnings av mitt anförande, sade jag från början att jag skulle beröra för det första en del oklara punkter, för det andra anledningen till allmänhetens oro, för det tredje utredningsmetoderna och för det fjärde påtryckningsmentaliteten samt säga något om positiva åtgärder. Det var kanske förargligt att jag inte uteslöt punkt 1, men jag tror att det var riktigt att även den kom med.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Statsministern säger, att den offentliga kritiken är viktig, men han vill göra det tillägget, att blir den ovederhäftig förlorar den sin slagkraft. Det är aldeles riktigt. Jag skall gärna uttrycka mitt instämmande häri. Men jag vill ändå varna för att så mycket uppehålla sig vid den offentliga kritikens avigsidor, att det kommer att förefalla som om man tappat ur sikte att även en kritik i den offentliga debatten som lider av allvarliga brister dock kan vara av stort värde. Den skulle naturligtvis vara ännu bättre om den vore fri från dessa brister. Jag vill säga till statsministern, att detta även gäller om kritik på det politiska området. Statsministern berörde sitt förstamajtal. Tänk så synd att statsministern inte ens under hela sitt förstamajtal kom ihåg vad han själv sade, om kritikens vederhäftighet. När han talade om folkpartiet och sjukförsäkringsreformen, hade han redan glömt bort det.

Det betänkliga är, att statsministern står här och säger: »När vi tillät insyn, tystnade då skvaller och kritik? Nej, som om ingenting hänt fortsatte det. Vi har hört herr Ohlin här i dag.»

Herr statsminister! Jag har inte kommit med något skvaller om herr Quensel som statsministern påstår. Jag har hänvisat till Kejnekommisionens befogade kritik. Är det dennas kritiska

omdömen som statsministern kallar löst skvaller? Att jag tog upp denna sak, berodde som sagt därpå, att justitieministern tog sig det orådet före — jag kallar det så — att mer eller mindre ta avstånd från denna kritik och därigenom satte en viktig princip i fara, nämligen att högt uppsatta ämbetsmän och ej minst ledamöter av regeringen bör iakttaga mycket stor återhållsamhet när det gäller sådana påpekanden för myndigheterna som kan verka som påtryckningar. Ansvar för att denna sak över huvud taget kom upp till debatt i dag i anslutning till herr Quensel bäres av justitieministern på grund av detta hans försök.

Får jag säga, att det verkligen skulle vara klädsamt om statsministern ville använda tillfället till ett beriktigande av det uttalande han nyss gjorde.

Jag efterlyser fortfarande en förklaring från någon av herrarna på regeringsbanken, statsministern eller justitieministern, att en viktig förutsättning för rättssamhällets sundhet i *vidsträckt bemärkelse* bl. a. är att högt uppsatta ämbetsmän visar återhållsamhet i fråga om sådana hänvändelser som jag här nämnt. Jag kan inte förstå varför ett sådant uttalande skall sitta så långt inne.

Debatten gäller att regeringen inte försöker vinna inflytande över domstolar och administration, säger statsministern. Jag tycker, att det är en ganska vårdslös karaktäristik av debatten. Jag hänvisar till vad som förevarit. Regeringen har möjligheter att skapa insyn, och om missförhållanden beror på gällande lagstiftning, säger statsministern, kan man försöka avhjälpa dem. Jag kan tillägga att regeringen även har möjlighet att sörja för lämplig placering av ämbetsmän som har förtroendeställning eller liknande ställning; det kan också vara viktigt. För övrigt är vi överens om regeringens möjligheter att ingripa på detta område.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Det har, herr talman, kommit en del positiva uppslag i denna debatt, som inte minst berör den andra av de frågor som statsministern nämnde. Jag vill till sist vädja till regeringen att upptaga dessa uppslag till prövning i syfte att skapa ett läge som erbjuder mindre risker än vi har i dag.

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k) kort genmäle: Herr talman! När statsministern hävdar att ingen rättsröta finns och understryker hur känslig han är för att var man skulle få sin rätt, talade han med särskild känsla om fallet Haijby. Vilka brott denne man än hade begått, skulle hans anmärkningar prövas. Ja, men intresset för Haijby's anklagelser kom, herr statsminister, dock ganska sent, långt efter ett visst remarkabelt dödsfall. Jag vill erinra om att en natt höll man t. o. m. stockholmspoliserna i beredskap bara av fruktan för att det minsta skulle sippra ut av herr Haijby's anklagelser.

När statsministern säger, att man inte var samlad i statsrådsberedningen för att diskutera frågan om att väcka åtal om utpressning utan att det gällde om Haijby's bok skulle få komma ut, medger jag att det är mer korrekt att säga att den av hovet ställda frågan den gången var hur hela saken kunde tystas ner. Statsministern säger, att man beslöt att inte förbjuda boken. Nej, hovet beslöt i stället att köpa den med polisintendenten Zetterqvists förmedling. Den var den svenska bokhandelns största bestseller genom tiderna. Hela upplagan slutsåldes på en minut till en enda kund.

När herr statsministern slutligen citerar sitt brev till den frågande medborgaren i Enskede gör han citatet väl kort. Det förekom i verkligheten rätt kategoriska formuleringar i detta brev. Det var inte bara det att Lundquist inte var häktad i fallet Unman. Det innehöll också en hänvisning till herr Ståhls utskottsutlåtande, med stöd av vilket statsministern fann att klagomålen hade visat sig

obestyrkta och att man inte fått fram något som visade att Unman hade förlorat pengar på annat sätt än genom misslyckade affärer. »Riksdagsutskottet», heter det, »har uttalat, att saken var mogen för avskrivning. Det som förekommit ger icke något som helst stöd för misstroende mot de myndigheter som under årens lopp haft den otacksamma uppgiften att försöka bringa någon klarhet i Unmans tilltrasslade affärer.» Detta skrevs den 6 maj i fjol. Då visste man emellertid en hel del om fallet Lundquist, och man hade ett halvår tidigare beslutat om åtal emot honom. Herr Eliassons utredning pågick sedan tre månader tillbaka. Det har vidare kontrollerats att statsministern icke innan brevet skrevs frågat Eliasson om vilket resultat hans utredning givit.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Till det jag sade att det inte fanns någon rättsröta här i landet vill jag göra det beriktigandet, att jag alldeles glömde bort herr Johansson i Stockholm i detta sammanhang. Det brev jag skrev till den frågande i Enskede var riktigt. Ingenting hade då framkommit som talade för att Unmansaffären hade den karaktär som herr Johansson här påstod.

Jag vill säga att jag uppriktigt hoppas att den unge och energiske åklagare, som nu har hand om detta, skall lyckas med det som så många andra misslyckats med. Om det lyckas herr Eliasson att här sprida klarhet på alla dessa mycket invecklade punkter, tror herr Johansson då att det finns någon i regeringen som skulle beklaga detta? Det är ju inte det diskussionen gäller. Jag har fått en fråga som jag besvarat med det påpekandet, att Lundquist är åtalad för en massa brott; han är dock icke åtalad för Unmansaffären. Sanningen skall komma fram oberoende av vem som har tagit initiativet till undersökningarna; detta gick ju som en ledtråd igenom hela mitt första anförande.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Ja, herr Ohlin och jag har inte haft tillfälle att diskutera politik så mycket under denna riksdag. Detta har gjort att han begagnat tillfället att säga några ord om sjukförsäkringen. Det var inte meningen att vi som text för dagens överläggningar skulle använda mitt förstamajtal. Men om vi skulle gå igenom det punkt för punkt och se om det finns någonting som vi inte är överens om där, då hoppas jag innerligt att herr Ohlin inte är ense med mig på alla punkter. I annat fall skulle verkligen hans parti komma socialdemokratien så nära — åtminstone momentant — att jag inte vet vad jag skulle säga om den saken. Som sagt, det var inte alls min mening att mitt förstamajtal skulle bli grundtemat för dagens debatt. Men herr Ohlin hade vänligheten att ta upp vissa av dess tankegångar, och jag vill tacka herr Ohlin för det. Frågan om sjukkasereformen får vi tillfälle att diskutera senare.

För att nu återgå till dagens debatt så säger ju herr Ohlin att det är konstigt att inte någon på regeringsbanken kan säga någonting så enkelt och självklart som att påtryckningar inte får förekomma från högre ort. Ja, men hela interpellationssvaret är ju byggt på den principen. Det var ju bl. a. för att konstatera huruvida påtryckningar förekommit som man gjort alla dessa undersökningar. Anledningen till medborgarkommissionens tillsättande var ju att det om Quensel sades att han företagit påtryckningar, som var så allvarliga att de rättsvärdande myndigheterna icke fick fungera i fred. Behövs det ett enda ord mer om det självklara förhållandet att påtryckningar uppifrån icke får förekomma? Detta har justitieministern och jag betraktat som så självklart, att det är rätt onödigt att med en så väldig tyngd, som herr Ohlin tillät sig lägga i dagen i sin replik, efterfråga en sådan deklaration.

Herr Ohlin skall emellertid inte komma förbi det allvarliga i att i denna

påtryckningsdebatt dra in fallet Quensel, därmed bidragande till ett fortsatt skval. Herr Ohlin gav ju otvivelaktigt kammaren den föreställningen — eller försökte göra det — att det låg fog bakom anklagelserna om den allvarliga karaktären av Quensels ingripande. Vi har då sagt att kommissionen har klargjort att det på den punkten hört sig om väsentligt mindre allvarliga ting — närmast hänvändelser till socialvårdsmyndigheter. Det kan diskuteras om en regeringsledamot har rätt att göra sådana hänvändelser. Man ger dock fortfarande en vilseledande framställning om man vill insinuera att detta har en så allvarlig karaktär, att det nämnes som ett skol-exempel när man skall exemplifiera påstötningar från högre ort. Om det nu skulle vara något misstag begånget så har ju regeringen varit angelägen om att på denna punkt möjliggöra all tänkbar insyn. Vi publicerade ju allt som Kejnekommisionen ansåg skulle publiceras. Mot bakgrunden av att kommissionen visat hur litet det var bevänt med allvaret i anklagelserna och mot bakgrunden av regeringens åtgärder att publicera materialet menar jag, att det är olämpligt att ta upp detta som ett exempel på de allvarliga påtryckningar, som man måste värna de svenska ämbetsmännen emot.

Detta var innebörden i mitt anförande, och herr Ohlins replik har icke kommit mig att ändra min uppfattning.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Statsministern får ursäkta mig om jag säger, att detta är en underlig advokatyr. Det har sagts från regeringen, från statsministern, att de allvarliga beskyllningarna blev tillbakavisade av Kejnekommisionen. Det är riktigt. Då skulle man inte sedan få tala om andra olämpliga företeelser av påtryckningskaraktär.

Men, herr talman, med anledning av justitieministerns avståndstagande från Kejnekommisionens uttalanden tog jag

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

upp *det mycket mera generella påtryckningsproblemet* till diskussion. Jag gjorde det uteslutande på grundval av justitieministerns avståndstagande, vilket jag ville bemöta. Det finns påtryckningar, som inte hör ihop med dem Kejnekommissionen förnekat existensen av. Det finns påtryckningar av mindre allvarligt slag, men de är *allvarliga nog*, herr statsminister. Det gäller alltså att få så mycket kraft som möjligt bakom principen att högre ämbets- och tjänstemän skall vara återhållsamma och avstå även från påtryckningar av den arten. Statsministern menar här att då ingenting påvisats av det slag som särskilt befarats men som Kejnekommissionen konstaterat inte fanns, då tycker han att ingenting finns att tala om. Jag vill då säga att jag har en annan mening. Jag tror att detta problem om servilitet och påtryckningar bör tas upp under de *vidare* aspekter som jag här gjort, även om jag erkänner att jag inte skulle ha uppehållit mig vid detta spörsmål om justitieministern hade velat understryka den enligt min mening viktiga princip det här gäller.

Hans excellens, herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag måste återkomma, men herr Ohlins sätt att argumentera är väl ändå något av det besynnerligaste vi har varit med om. Justitieministern har inte i sitt interpellations-svar tagit avstånd från Kejnekommissionens bedömande. Jag ber ännu en gång att få läsa upp detta, som herr Ohlin, trots att han har haft det tillgängligt i flera dagar, inte lyckats förstå. Där står följande: »Även i några andra hänseenden framställde kommissionen vissa erinringar mot åtgärder av ämbetsmän. Bl. a. anförde kommissionen, att Quensel hade bort iakttaga större varsamhet i sin kontakt med myndigheterna i vissa socialvårdsärenden och liknande fall. Jag saknar anledning att i detta sammanhang disku-

tera, om detta uttalande var berättigat eller inte; jag vill endast påpeka, att de åtgärder som åsyftas härmed, inte hade något som helst samband med Kejnes anmälningar till polisen.»

Herr talman! Vi diskuterar här det svenska rättsväsendets integritet. Kejnekommissionen friar herr Quensel från att ha utövat sådan påtryckning, som kan beröra den fråga vi diskuterar. Den framställer emellertid erinringar emot herr Quensel för att han ringt upp socialvårdsbyråer o. d. Justitieministern säger att han i detta sammanhang, då vi diskuterar det svenska rättsväsendets integritet och rättsrötan, saknar anledning att fälla något omdöme om denna affär.

Ja, ärade kammarledamöter, nog är jag van vid att herr Ohlin försöker att debattera på detta sätt när det gäller ekonomiska ting. Men här är det väl ändå uppenbart, att hade han nu inte blivit motsagd hade många fått den föreställningen, att Quensel gjort sig skyldig till allvarliga påtryckningar, som har hotat den svenska rättsordningens integritet, och att regeringen inte reagerat på något som helst sätt.

Jag har förklarat, att alla våra åtgärder som bakgrund haft den tanken, att man skall undvika påtryckningar. Vi skall undvika servilitet ifrån de underordnade, och vi är glada över domstolarnas och administrationens självständighet, men vi skall naturligtvis också undvika påtryckningar från de överordnade. Ingen advokatyr, hur skickligt framförd den än är, herr Ohlin, kommer att rubba det intryck som herr Ohlins anförande på denna punkt har väckt.

Men sedan jag sagt det, herr talman, vill jag än en gång understryka att detta är ett av de Ohlinska sidospår, som ganska litet betyder. Han har den debattvanan, och det är ingenting att göra åt det. De stora ting, som herr Ohlin har sagt, har rört sig på punkter där vi i stort sett kunnat vara överens, och

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

jag tycker bara att det är beklagligt att detta sidospår tilldragit sig så stor uppmärksamhet, att allmänheten kanske får den uppfattningen att det har gällt mycket stora och väsentliga ting, där folkpartiledaren och statsministern varit oense. De stora och väsentliga tingen gäller att vi skall slå vakt om rättsordningen. Det är ännu ingen fara för den, men till vakthållningen hör en fri kritik; men en fri kritik skall inte bestå av lättsinnigt framkastade insinuationer utan bygga på fakta. Det är vi överens om, och det tycker jag är mycket väsentligare än om justitieministern uppskjuter sitt ställningstagande till herr Quensels ingripanden i socialvårdsfall till ett annat tillfälle, då vi diskuterar de frågorna.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle: Herr talman! Det var inte bara socialvårdsfall. Samma dag som Willys döda kropp anträffades kallade Quensel till sig polisintendenten. Jag citerar Kejnekommisionen: »Sälunda har Quensel på kvällen den 5 januari 1937, den dag då Willys döda kropp anträffats på brandplatsen, till sin bostad kallat Zetterquist och av honom begärt en redogörelse för polisens åtgärder i saken.» Vidare säger kommissionen: »Det kan emellertid ifrågasättas huruvida Quensels åtgärd att i angivet syfte anmoda kriminalpolisintendenten att komma till Quensels hem kan anses stå i överensstämmelse med god praxis.»

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Beträffande den sista saken, som herr Svensson i Ljungskile nu tog upp, var det så att Quensel av den dödes anförvanter, förmodligen av hans far, som han också var god vän med, hade fått höra att han var försvunnen och att en brand hade ägt rum. Quensel var så orolig för att myndigheterna inte skulle ha gjort sin plikt, att han kallade på

polisintendenten och bad honom för all del se till att det blev utrett huruvida ett svårt brott blivit begånget. Att detta nu skulle vara ett exempel på rättsröta är väl att ställa saken fullkomligt på huvudet.

Herr von FRIESEN (fp): Herr talman! Det första, som uppkallar mig till deltagande i denna debatt, är ett uttalande av justitieministern, som återfinns på sidan 12 i det stencilerade exemplaret av interpellationssvaret, där han på tal om justitiekanslersämbetets utredning om vissa påståenden rörande Kejnekommisionens ledamöter anför följande: »Redogörelsen kompletterar kommissionens utredning, och den ger psykologiskt lärorika upplysningar om hur sådana företeelser som Kejneaffären och dess biprodukter uppkommer.» Jag har alldeles särskild anledning att vända mig mot den formulering, som statsrådet använder på denna punkt. Låt vara att en del måhända kan sägas om biprodukterna, men att i det sammanhanget anföra Kejneaffären som någon sorts hjärnspöke, som ett inbillningsfoster hos aktiva och aggressiva människor, måste betraktas som felaktigt.

Vad var anledningen till att vi över huvud taget fick en Kejneaffär, att över huvud taget hela detta första fall, som blottat vissa missförhållanden i vårt rättsväsende, kom inför offentligheten? Jo, det var, att en ung präst i Stockholms stadsmision under sin tjänsteövning hade upptäckt en hel rad missförhållanden, som han ansåg sig enligt sitt samvete pliktig att ingripa emot. Vad blev resultatet? Jo, det gjordes alla möjliga invändningar och restes alla möjliga hinder från polisens sida när det gällde att driva denna utredning vidare. Det som enligt min mening är det mest anmärkningsvärda i Kejneprocessen är detta kompakta motstånd, som han ständigt fick röna från stockholmspolisens sida, och om vilken Kejnekomm-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

missionen säger följande i sin allmänna sammanfattning: »Kommissionen har i detta ärende funnit anledning till klander beträffande polismyndigheternas handling i så måtto att ärendets överlämnande till åklagarmyndigheten onödigtvis och felaktigt fördröjts. I detta sammanhang har kommissionen också påtalat, att polisen vid överlämnandet av ärendet till åklagarmyndigheten underlåtit att underrätta denna om ärendets karaktär.» Även om man i denna sak alldeles bortser ifrån vad som har sagts om påtryckningar från högre ort, är de anmärkningar, som här framställes från Kejnekommisionens sida, tillräckligt allvarliga för att man skall kunna anse, att denna affär och dess upprinnelse företer drag som är anmärkningsvärda och borde ha föranlett ett beivrande.

Jag vågar här bestämt påstå, herr talman, att det var icke bristen på poliser, som det talas så mycket om för närvarande när det gäller utredningspolisen i Stockholm, utan det var helt andra omständigheter som gjorde, att denna utredning fördröjdes, vilket man mycket väl kan finna i den tidtabell, som Kejnekommisionen uppställt. Nej, det finns andra åtgärder som skulle kunna tillgripas i fall som dessa av bristande och olustiga utredningar. Det har kommit anvisningar från olika håll under debatten, som förtjänar ett alldeles särskilt beaktande från regeringens sida. Det räcker inte med att man bara skaffar fler poliser, utan man får också se till hurudana poliser man får och hurudana polisens ledning blir. Regeringen borde inte här sakna möjligheter till ett ingripande.

Justitieministern har fällt omdömen om förutvarande statsrådet Quensel. Jag skall inte göra någon invändning mot detta, då jag över huvud taget icke har någon invändning att göra, när man uttalar sig välvilligt och älskvärt om människor, som man sätter värde på. Jag skulle emellertid vilja komplettera

det omdömet med ett annat erkännande, som jag också skulle vilja få taget till riksdagens protokoll, nämligen ett erkännande åt denne präst i stadsmissionen, som så hänsynslöst och så envetet fullföljer denna aktion, trots alla de väldiga svårigheter, som han har att arbeta emot. Jag skulle här vilja ge ett alldeles särskilt personligt erkännande åt den man som, besjälad av ett äkta och osjälviskt rättspatos, ägnat dessa ting en sådan uppmärksamhet, som sannerligen också har kostat honom mycket. Jag tycker, att när vi talar om rättrådiga människor, skall också pastor Karl Erik Kejne nämnas på en hedersplats i detta sammanhang. Han är visserligen inte serafimerriddare, och han kommer säkerligen aldrig att bli det, han har aldrig och kommer säkerligen aldrig att bekläda några höga ämbeten i detta samhälle, men detta till trots tycker jag man har anledning att alldeles särskilt i ett sammanhang som detta inte försöka komma med nedsättande omdömen, med omdömen, som förringar värdet av hans insatser, utan ge honom ett uttryck för en erkänsla som han förtjänar.

På den allra sista tiden har pastor Kejnes namn förekommit i samband med en alldeles särskild utredning, som jag har haft anledning att som läkare syssla en smula med och som jag redan för över ett år sedan intresserade mig för. Det är den mycket märkvärdiga och mystiska historien om pastor Kejnes kvicksilverbefgiftning. Jag skall också, herr talman, med några ord beröra denna sak. Den belyser bland annat något av det som interpellanten herr Waldemar Svensson förde fram i sina frågor, nämligen de långa och tidsödande brottsutredningarna.

Det har förekommit mycket besynnerligt kring denna pastor Kejnes sjukdom. En teori har från mycket auktoritativt medicinskt håll framställts om att han skulle ha varit utsatt för antingen en förgiftning, härrörande enbart från

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

amalgam i tänderna, eller också en förgiftning i förening med tillförsel av penicillin. Efter en mycket lång och ingående vetenskaplig utredning har medicinalstyrelsen helt tillbakavisat dylika teorier, som redan från början, då de framfördes, tedde sig i hög grad dubiösa.

När denna utredning, påskyndad av den polistjänsteman, som har i uppdrag att sköta förundersökningen, är färdig, lägger man emellertid ner hela saken och säger, att ingenting har framkommit, som tyder på att pastor Kejne har blivit utsatt för en förgiftning genom andra persons mellankomst. Jag tillåter mig fråga i detta sammanhang: Hur vet man detta? Om man tillbakavisar självförgiftningsteorien, så är det ju inte mycket som återstår. Jo, det är en sak som är kvar och som har kommit fram i stadsfiskalens sista redogörelse inför pressen. Det är en alldeles ny teori som inte har blivit prövad så mycket, nämligen att vederbörande själv skulle ha använt någon sorts kvicksilverhaltig salva som sedan skulle ha framkallat denna våldsamma utsöndring av kvicksilver från hans kropp. Själv har han förnekat att han har använt någon sådan salva, men alldeles bortsett från detta och bortsett från om man misstror hans egna uppgifter, påkallar denna sak ändå en mera allmän uppmärksamhet, ty om det mot förmodan är så, att vissa salvor i handeln kan medföra så dramatiska effekter på människor, så är det ju myndigheternas sak att ingripa och hindra användningen av dem. Varken jag själv eller någon av de många läkare, med vilka jag har haft samtal i saken, har någonsin hört talas om att ett sådant resultat skulle kunna uppkomma på grund av användande av dylika salvor. Jag måste säga att jag beklagar att denna teori har framförts på det sätt som skett, samtidigt som man försäkrat att man inte vet att någonting annat har inträffat som skulle kunna ha förgif-

tat Kejne. Det ger hela saken en smula odiös karaktär, det ger ett intryck av att här står det inte riktigt väl till med den person som har drabbats av dessa olyckliga omständigheter.

Om man från polisens sida hade nöjt sig med att helt enkelt säga: »Vi vet inte vad som har inträffat i denna sak», så skulle jag ha varit mera belåten, men så har polisen inte sagt. Den har i ganska bestämda ordalag gjort gällande att någon förgiftning genom annan persons mellankomst inte har skett. Det är ju visserligen glädjande att man härigenom har fått anledning att fritaga en tidigare för denna sak misstänkt person. Men därigenom är saken inte tillräckligt utredd.

Jag har, herr talman, velat uppehålla mig vid denna sak i debatten — den har inte behandlats tidigare — ty jag anser att de förhållanden jag här berörde förtjänar ytterligare utredning. Jag är helt övertygad om att det sista ordet inte är sagt i denna sak. Det må också vara förlåtet att en smula misstro myndigheternas utredningar, särskilt när det gäller stockholmspolisens, detta mot bakgrund av vad vi har fått reda på av den av regeringen tillsatta Kejnekommissionen.

Vidare skall jag tillåta mig, eftersom justitieministern har haft älskvärdheten att apostrofera mig i sin framställning, att gå in på frågan om sekretessen i Haijbyärendet. Justitieministern behandlar detta på sidan 20 i interpellationssvaret. Justitieministern hedrade inte dechargedebatten med sin närvaro, och inte heller någon annan ledamot av regeringen, när jag tog mig friheten att beröra någonting av detta som ligger bakom Haijbyaffären, men jag är glad åt att nu få ta upp det i hans närvaro.

Jag skall gärna ge justitieministern rätt — om det nu är en prestigefråga för honom — när han säger, att hovrätten i detta fall inte på något sätt har desavouerat regeringen, ty det har

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

den inte gjort. Den har tagit ställning till frågan om offentliggörandet från andra utgångspunkter än dem som fanns i justitiekanslersutredningen. Men jag tillåter mig slå fast, att resultatet av hovrättens friläggande av viktiga delar i denna sak i själva verket blir detsamma. Vad som är det väsentliga här, det som berör ämbetsmännens åtgärder i Kejneaffären, har nu blivit möjligt att skärskåda. Jag tycker att detta skulle vara ett lämpligt tillfälle för justitieministern — då han dessutom av förre överståthållaren Nothin har fått en särskild hänvändelse om att det skall bli en debatt just om dennes åtgärder i affären — att klargöra sin ståndpunkt i den här frågan. Så har emellertid inte skett. Justitieministern liksom statsministern har mycket bekvämt vägrat att gå in på någon som helst bedömning av ämbetsmännens åtgärder.

Här föreligger dock det påstående att den ene av de båda ämbetsmännen, överståthållare Nothin, skulle ha medverkat till utfärdandet av ett intyg vars innehåll måste betraktas såsom osant. Vidare kommer polisintendenten Zetterquists ställning i en mycket egenartad belysning, när man närmare får tillgång till handlingarna i denna affär. När justitieministern nämligen säger att man inte kan jämföra utpressaren och den utpressade, att man inte kan göra gällande att den som är föremål för utpressningen eller hans ombud också skall utsättas för åtal eller annan rättslig granskning, så är detta ett påstående som skenbart är riktigt men som i detta speciella fall förtjänar en alldeles särskild belysning. Det var nämligen inte någon herr vem-som-helst som användes för att förmedla penningarnas överlämnande till herr Haijby. Det var kriminalpolisintendent Zetterquist vid stockholmspolisen, som återigen på detta sätt kommer i strålkastarbelysning, och det är detta som jag och många med mig har funnit vara i hög grad anstötligt och som ger en

alldeles särskild karaktär åt hans ställningstagande i denna affär.

Till det mera glädjande i justitieministerns redogörelse får jag räkna att han är beredd att företaga en översyn av sekretesslagstiftningen. Jag hoppas att han också skall lyckas att få en bättre formulering av den ominösa 10 § sekretesslagen än vad som hittills har lyckats lagstiftarna, denna verkliga kautschukparagraf, som möjliggör snart sagt vilket sekretessbeläggande som helst. Jag medger att detta otvivelaktigt är en svår uppgift, men uppgiften är så pass angelägen, att den måste lösas på något sätt. Vi kan nog inte längre finna oss i de bestämmelser som för närvarande existerar.

När jag tillät mig att kritisera regeringen för att den inte hävde sekretessen beträffande Haijbyutredningen framhöll jag, att regeringen otvivelaktigt hade formell täckning för sitt beslut, men det var oklokt att inte medge en publicering. Skadeverkningarna hade blivit mindre, om man vid det tillfälle det då var fråga om hade frigivit allt det väsentliga i justitiekanslersämbetets utredning i stället för att så småningom det ena avslöjandet efter det andra punktvis skulle framkomma. Det är ju på det sättet med denna sekretess — som man kan behjarta ur just de synpunkter som herr justitieministern anfört, nämligen att vissa delar av privatlivet kräver skydd mot insyn — att sekretesslagen och dess bestämmelser många gånger helt motverkar det avsedda syftet. Om man i ett fall, som herr statsministern här berörde, inte ville i offentliga utredningar trycka vissa delar, som berörde dåvarande statsrådet Quensels privatliv, förefaller det mig som om man just genom denna åtgärd, som ju var en form av sekretessbeläggning även om det inte direkt var den röda stämpeln man använde, just genom uteslutandet på ett eller annat sätt av vissa upplysningar, drog nyfikenheten och därmed också publi-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

citeten till ting som gärna, det medger jag, kunde ha besparats offentligheten.

Sådana saker kan man finna i många andra sammanhang, när man följer vissa punkter i en utredning. Med den nyhetsförmedling, som i alla fall existerar i vår tid, kommer det ändå fram, och då blir skadan mycket värre än om man redan från början hade frigivit alla handlingar åt offentligheten.

Ja, herr talman, med dessa reflexioner i mera speciella fall skall jag sluta mitt anförande. Jag har avstått från att draga mera allmänna slutsatser utöver dem, som jag tycker först herr Walde-
mar Svensson och sedan herr Ohlin har givit uttryck för på ett så utmärkt sätt, nämligen att det finns ett område, där regeringen inte kommer ifrån, att den har möjlighet att bidra till att röja upp i vad gäller missförhållanden på rättsväsendets område, och detta genom medverkan till sådana personförändringar i ledningen, som kan anses påkallade i de olika fallen.

Jag har tillåtit mig att så tillräckligt tydligt, som det kan medges mig att uttrycka det, ange ett bestämt fall. Jag dristar mig inte till att anföra några flera. Jag nöjer mig med att ange att här har regeringen faktiskt en möjlighet, som till sina verkningar bör vara betydligt bättre än allmänna utredningar och förklaringar.

Herr HÅSTAD (h): Herr talman! Ehuru tillhörande oppositionen men med hänsyn till det gemensamma intresset hos alla partier för vår rättsstat skall jag be att i min ringa stad få uttala ett tack till justitieministern för det i så många hänseenden vägläggande svar som han har givit. Det innebär självfallet inte att jag därmed på varje punkt är beredd att ordagrant instämma i vad han sagt, men jag tror ändå att vi alla, som har åhört detta svar och även debatten i övrigt, har fått ett bestämt intryck av att regeringen är beredd att ingripa där ingripande

behövs, att det inte finns någon lust att släta över och gå vidare.

Allmänt har jag i många hänseenden blivit förekommen av herr Gezelius. I hans allmänna deklamationer kan jag instämma och behöver därför inte göra något uttalande i dessa ting vid denna sena timme. Jag vill i stället, herr talman, här under några korta minuter mera ta fasta på de uttalanden i avseende på framtiden, som herr statsrådet har gjort och som just nu bör intressera oss alla mest.

Det har ju sagts här, säkerligen med all rätt, att Lundquistfallet är någonting unikt, och vi måste alla uttala vår stora förvåning över att Stockholms rådhusrätt och även dess direktion kunde föreslå rådmann Lundquist till förlängt förordnande efter allt vad allmänheten visste och allt härutöver som magistraten själv måste veta.

Detta kan allmänheten säkerligen inte begripa. Det är emellertid hugnesamt att höra, att justitieministern inte i paniken dragit den slutsatsen av vad som inträffat, att beskära domarnas självständighet. Herr Johansson i Stockholm sade nyss, att domarkårens självständighet och domarnas oavsättlighet representerade en abstrakt idé, som skulle vara av tvivelaktigt värde. Nej, det förhåller sig inte alls så, att grundsatsen om domarkårens självständighet och domarnas oavsättlighet har tillkommit uteslutande genom spekulativt tänkande. Det ligger många århundradens erfarenheter från absolutistiska statskick bakom, innan vi här i Sverige självständigt, eller Montesquieu i Frankrike under denna stats absolutistiska regim, utformade denna tankegång — precis som vi också i vårt land, i likhet med många andra länder, har de mest deprimerande erfarenheter av tillfälliga domstolar.

Sedan ett par ord om sekretessen. Jag kan förstå att justitieministern, efter vad som inträffat sedan vi fick sekretesslagen för snart 20 år sedan, kan

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

finna en förnyad utredning påkallad, och denna diskussion om rättsväsendet har ju också ställt sekretessbestämmelserna i ny belysning. Redan det förhållandet, att den administrativa apparaten har vidgats till att omfatta nya fält, har gjort en sådan revision förr eller senare oundgänglig. Men när man här skriker i högan sky efter ökad offentlighet, tror jag ändå att det är nödvändigt göra en bestämd skillnad mellan å ena sidan insyn genom offentlighetsprincipen i vår allmänna förvaltning och å andra sidan de speciella hänsyn som måste tagas, när det gäller rättsväsendet. Det finns väl bland oss inga delade meningar om att inte den allmänna utvecklingen inom vårt förvaltningsväsende nu gör offentlighetsprincipen än mera betydelsefull för hela det demokratiska statsskicket och dess kontrollsystem än förut. Hela denna tankegång att vi skall ha offentlighet ingår ju också starkt i den svenska traditionen ända sedan frihetstiden, och det är därför någonting oerhört trängande att värna den. Men är det så, att en revision skulle komma att leda till att den enskilde i brottmål blir mera prisgiven än han hittills varit, ja, då bör man verkligen betänka sig. Vi hörde nyss hans excellens statsministern tala om den offentlighet, som statsrådet Quensels privata liv utsattes för genom Kejnekommisionen, och jag frågar: Är det någon allmän stämning här i kammaren för att vi beträffande enskilda människors förhållanden eller väl och ve skall gå till en utvidgad offentlighet härvidlag? Om man talar om rättssäkerhet och om man i rättssäkerhetens intresse vill öka offentlighetsprincipen, är det då inte en verklig fara för att man genom att minska skyddet för den enskilde i stället ökar rättsosäkerheten för denne? Jag menar därför, att vi här i kammaren redan nu bör göra klart för oss den ofantliga skillnaden mellan dessa två intressen som är för handen inom å ena sidan vår offentliga förvaltning och å

andra sidan vårt rättsväsende. Jag vill här som exempel uppställa Amerika, där den enskilde kan bli föremål för vilka beskyllningar som helst, och mot detta ställer jag England, med de mycket starka restriktioner som pressen där ålägger sig, när det gäller att utpeka en viss person som brottsling, innan en domstol tagit itu med frågan. När det gäller brottmålsprocesser och den enskildes väl bör vi sannerligen göra grundliga överväganden innan vi i förväg binder oss för ett ställningstagande vid en revision av sekretesslagen.

Vidare vill jag framhålla, att det är mycket tacknämligt, att det från regeringens sida så klart utsagts att någonting måste göras för att förbättra förhållandena på rättsväsendets område här i Stockholm. När jag var i Amerika för två år sedan, vistades jag i San Francisco som åhörare vid den stora fredskonferensen beträffande Japan. Då hade San Francisco Chronicle en en dag två stora artiklar på första sidan, en om den pågående fredskonferensen — den var på tre spalter — och en som var rubricerad »Hoodlums in Swedish Park stage riot». Det var alltså Berzeliipark-upploppen som på detta sätt gick igenom världspressen. Och om man i dessa dagar har några förbindelser med utlänningar eller råkar komma utanför landets gränser, så dras nya fall upp, och de är nästan alltid lokaliserade till vår huvudstad. Jag hoppas verkligen som representant för Stockholm i denna kammare, att de kommunala myndigheterna skall fästa allt avseende vid vad som sagts i denna fråga från regeringsbanken.

Sedan ett par ord också, herr talman, om JO. Jag skulle vara den siste att på något sätt rikta klander mot den nuvarande justitieombudsmannen, vars starka ansvarskänsla och stora ambition jag såsom ledamot under några år av första lagutskottet och granskare av justitieombudsmannens berättelse hade tillfälle att lära känna. Jag vill erinra

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

om att när man diskuterat JO:s hållning i Lundquistaffären — både från den som nu är justitieombudsman och från nuvarande justitierådet Romanus, när han tjänstgjorde som ersättare — så har han kunnat hänvisa till en hundra-årig tolkning, enligt vilken justitieombudsmannen, liksom på sitt område militieombudsmannen, endast har att beivra brott som begåtts i ämbetet. Men man kan ifrågasätta om denna tolkning är så utomordentligt klar, om det gäller sådant förfarande av en ämbetsman, som kan förskylla brott, vilket leder till avsättning. På den punkten kan nog en rent formell tolkningsdiskussion vara tänkbar. Därtill kommer dock att fallet Lundquist — och jag upprepar det som sagts så många gånger förut i dag här i kammaren — är någonting unikt. Det skulle inte på något sätt — det är jag övertygad om — ha förvånat den svenska riksdagen eller dess första lagutskott, om justitieombudsmannen i denna affär hade utvidgat det kompetensområde, som han förut ansett gälla för riksdagens ombudsman. Riksdagen skulle säkerligen inte ha klandrat honom för det. Det föreligger såvitt jag förstår skäl för riksdagen — ty riksdagen bör väl vara den initiativtagande parten, när det gäller dess ombudsman — att på nytt ta upp frågan, huruvida instruktionen för JO kan förtjäna någon utvidgning eller närmare precisering. Jag ansluter mig härvid till vad herr Ohlin har framfört. Jag kan mycket väl föreställa mig att 1809 års grundlagsfäder i JO såg någonting mera än vad som sedan blivit resultatet av den snart 150-åriga praxis som tillämpas. Jag tror inte att denna utvidgning, herr statsråd, skulle te sig så omvälvande som herr statsrådet har gjort gällande. Vad det här gäller är ju endast en kontroll över ämbetsmännen, inte bara i tjänsten utan också, om det skulle finnas någonting särskilt anmärkningsvärt, utanför tjänsten. Någon annan utvidgning har ej påkallats.

Vad som det måste vara ett allmänt intresse för riksdagen att upprätthålla till varje pris och så långt som möjligt är kravet på en oantastlig moral hos de personer, som företräder vår förvaltning, och framför allt hos vår domarkår. Jag föreställer mig därför att riksdagen till ett annat år, om inte ett initiativ från regeringen kommer, bör överväga att undersöka en utvidgning i lämplig omfattning av instruktionerna för ombudsmännen.

Så ytterligare ett par ord, herr talmän, om åklagarväsendet. Jag vill bara framhålla att jag inte är kompetent — och de övriga ledamöterna av kammaren är det väl i dag inte heller — att ta någon ställning till förmån för riksåklagaren eller stadsfiskal Eliasson i den dispyt, som nu har uppstått mellan dem inför offentligheten. Men den reflexionen kan man ändå inte undgå att göra, att vad som har påståtts vara uttalanden från riksåklagaren om hänsynen till regeringen eller advokat Lindberg tyvärr har varit ägnat att, skall jag säga, väcka den största undran.

Mot bakgrunden av alla de motsatta påståendena från de berörda myndigheterna ställer man sig också i detta sammanhang frågan huruvida instruktionen för riksåklagarämbetet är tillräckligt klarläggande. Jag vill betona att riksåklagarämbetet är relativt nytt. Det har ju inte verkat mer än fem, sex år ännu. Det tillkom i samband med den nya processordningen, och det kan vara ganska naturligt att man från början inte kunde fullt klarlägga den demarkationslinje, som skall gå mellan riksåklagaren och övriga åklagare liksom den, om jag får säga så, anvisnings- eller befälskraft som riksåklagaren har i förhållande till underordnade åklagare.

Det är sant att det i 2 § i instruktionen för riksåklagaren finns en bestämmelse om att denne har att lämna anvisningar åt sina underåklagare. Men vi har sett av den diskussion, som har förevarit, att det är omstritt hur långt

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

denna rätt sträcker sig, vilken rätt som tillkommer underåklagaren, om dessa anvisningar alltigenom är bindande och vilket ansvar underåklagaren har, om han t. ex. mot sin vilja skulle följa en överordnads anvisningar.

Jag har bara velat peka på detta problem och kan kanske också tillåtas tillfoga, att riksåklagarämbetet nu synes tillmätas en sådan utomordentlig vikt i hela vårt rättsväsen, att en allmän översyn av ämbetets ställning kunde vara motiverad. Jag tänker då inte minst på den särskilda ställning riksåklagaren har såsom faktisk lagförklarare, i den mån nämligen lagstiftningen lagt en rätt till åtalseftergift i riksåklagarens hand, vilket på ifrågavarande område ju ger honom en mycket större makt än andra att tolka de lagar, som riksdagen stiftar.

Jag vill också framhålla, herr talman — och därvid vill jag anknyta till vad som nyss sades i debatten om det intryck vi fått av både herr Ohlins och av herr Svenssons i Ljungskile anförande — att knappast någon utanför kommunisterna från denna talarstol velat urgera, trots alla beklagliga fall som vi haft under de senaste åren, att det svenska samhället är angripet av rättsröta.

Jag känner personligen ett behov av att säga, att den omständigheten, att en viss oklarhet fortfarande kan förefinnas, i och för sig är otillräcklig bevisning för att någon rättsröta skulle förekomma. Även såsom representant för oppositionen har jag ett behov av att säga, att till dess någonting annat klart framgår har jag större förtroende för svenska ämbetsmäns och myndigheters grundliga utredningar än jag har för lösa påståenden, framkastade i en tidning. Man kan aldrig restaurera det förflutna. Man kan aldrig fotografiskt återställa vad som skedde ens för femton, tjugo år sedan. Om det finns oklarheter, ankommer det naturligtvis på vederbörande administrativa och judi-

ciella myndigheter att försöka ytterligare gå till botten av vad som skett, men vi kan aldrig räkna med att alltid få allting fullt klarlagt.

Det måste också här tilläggas — jag gör det som en reflexion från en av de många som försökt följa denna fråga så noggrant som möjligt genom offentliga utredningar och genom pressen — att man ändock ställt vederbörande inför rätta, även om det skett sakta och ibland kanske alltför sakta. Vederbörande i den så kallade Kejneaffären har ställts inför rätta genom åklagare Enhörning. Haijby har också fått sitt straff, och vi utgår ifrån som självklart, att intet undseende skall komma att visas rådman Lundquist, utan att han tvärtom med hänsyn till de särskilt försvårande omständigheterna i sitt fall kommer att få det straff som hans uppträdande förskyller.

Till detta måste man emellertid ändå lägga ett beklagande, och det är att polischefen i Stockholm kommit att av vederbörande användas för att »managera» Haijby. Det kan inte nog understrykas hur skadligt detta har inverkat när det gäller förtroendet för det svenska rättsväsendet. Denne polischef har dock till uppgift att beivra brott. Det är hans första och enda uppgift. Att då samtidigt lägga i hans hand att sköta om Haijby i det speciella läge, vari detta fall befann sig, det är någonting som allmänheten inte har kunnat begripa, även om man självfallet förstår att vederbörande, polisintendent Zetterquist, trodde sig handla såsom en lojal ämbetsman till förmån för statsintressena.

I detta sammanhang känner jag emellertid ett behov av att framhålla — efter att så noga som möjligt ha försökt följa den offentliga debatten i ämnet — att jag inte har kunnat se att någonting framkommit, som är ägnat att styrka de beskyllningar som i Haijbyaffären utslungats emot överståthållare Nothin. Rättssäkerhetsintresset måste krä-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

va, att inte heller denne ämbetsman dömes ohörd, och att han inte precis som en brottsling placeras på de anklagades bänk.

I ett avseende, herr talman, vill jag, jag kan säga nästan hundra procentigt, ansluta mig till den uppfattning som herr Svensson i Ljungskile gav uttryck för i slutet av sitt svar, även om jag gör det med en annan utgångspunkt än han. Det rör kravet på genomförandet av en allt starkare förvaltningskontroll. Det är väl ändå absolut obestriddigt, att § 47 i regeringsformen, som reglerar förhållandet mellan regeringen och förvaltningen, redan för en tjuugo, trettio år sedan under intryck av utvecklingen urgröpts, och den har urgröpts än mera under den krisförvaltning som vi ej kunde undgå under det andra världskriget, liksom under den krisförvaltning som ännu består på grund av de ekonomiska besvärligheter som vårt land ännu inte har befriats från. Jag säger icke detta med utgångspunkt från Quensel-fallet, utan jag säger det allmänt; otvivelaktigt finns det ett behov av att man försöker både kartlägga utvecklingen när det gäller förhållandet mellan regering och förvaltning och kanske också normera den. Det är sant vad herr statsrådet Zetterberg och även statsministern yttrat, att den svenska förvaltningen i många hänseenden in- tar en särställning genom sin självständighet i förhållande till regeringsmakten. Men den omständigheten, att en sådan självständighet finns, innebär inte alls att rättssäkerheten i vårt land skulle vara större i förvaltningshänseende än i andra länder. Ty som vi också vet finns det ju i åtskilliga andra länder en helt annan, mera utbyggd, på ett annat sätt initierad förvaltningskontroll än som finns här i Sverige.

Jag tror över huvud taget inte att vi skall överdriva den rättssäkerhet som ämbetsverkens självständiga ställning i Sverige skänker vårt land. Denna ordning är i hög grad tillfredsställande;

men vi skall därutav inte dra den slutsatsen att allt är väl beställt eller att vi på ett fullt tillfredsställande sätt har löst alla problem. Man kan gott studera lösningarna t. ex. i Danmark eller England. Det finns, låt mig bara tillägga det, i många länder också på mycket betydelsefulla områden självständiga ämbetsverk, och Sverige är alltså inte så originellt i detta hänseende som man har velat göra gällande.

Självfallet berör förhållandet mellan regeringen och förvaltningen ett mycket svårt avvägningssproblem. Regeringen bär ju det politiska ansvaret, och regeringen har naturligtvis därför en viss rätt att utöva ett inflytande över förvaltningen. Regeringsformen har ju också förutsatt detta genom att föreskriva, att om direktiv skall lämnas till förvaltningen skall detta ske inte genom muntliga samtal, inte genom att ringa upp en generaldirektör utan genom beslut i konselj, under konstitutionellt ansvar alltså. Detta behov av ett visst samarbete med hänsyn till regeringens politiska ansvar rättfärdigar dock inte obehöriga påtryckningar. Jag tycker ändock att det i dagens debatt, trots alla motsättningar, har funnits så många toner av förståelse, inte minst från herr statsministern men också från justitieministern, att det inte borde vara omöjligt att vi vid ett annat tillfälle, då just frågan om den administrativa kontrollen är aktuell, och alltså inte rättsväsendet i egentlig mening står på föredragningslistan som i dag, skall kunna komma till en uppgörelse. Jag tror att en koncentration av våra ansträngningar att lösa dessa frågor ligger i allas intresse. Jag tror att den även är i regeringspartiets intresse på lång sikt.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Inte minst på grund av herr Håstads anförande, som jag i långa stycken kan instämma i, är jag i stånd att begränsa mig till tre preciserade och avgrän-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

sade punkter, som i och för sig inte har något inbördes sammanhang.

Den första gäller Unmansaffären, som herr Spångberg mycket utförligt har sysselsatt sig med. Jag vill gärna säga att jag blev förvånad över att såväl statsministern som justitieministern med så lätt hand kunde röra vid herr Spångbergs framställning, särskilt som enligt min uppfattning detta anförande vid sidan av herr Gustav Johanssons är det enda som verkligen ger det intrycket, att talaren har intresse av att systematiskt fortsätta att driva misstänksamhet även där sådan inte är bevisligen befogad. Även med risk att uppkalla herr Spångberg till ett nytt tvåtimmarsanförande måste jag emellertid belysa några av hans uppgifter här.

Herr Spångberg har liksom herr Gustav Johansson gång på gång apostroferat den behandling som hans Unmans-motion — och min eftersom jag hade skrivit under den — alltså vår Unmans-motion rönt i första tillfälliga utskottet vid 1949 års riksdag. Den kritik, som han blev underkastad av utskottet, drabbar även i viss mån denna kammare, eftersom den med en förkrossande majoritet godkände utskottets utlåtande.

Det första som herr Spångberg därvidlag har försökt övertyga denna kammare om är, att vi då skulle ha ansett att allt vore väl beställt, som han sade, att ingenting vore att anmärka. Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet vid att herr Spångberg i det anförande, som han höll under debatten den 21 maj 1949 här i kammaren, på fyra punkter konstaterade hur just utskottet hade tagit avstånd från Lundquist och antecknat sitt misstroende mot denne. Herr Spångberg sade t. ex. följande: »Utskottet måste emellertid — — — erkänna att allt nog inte är som det skall vara. Det heter på ett ställe i utskottsutlåtandet — — —.» Vidare sade herr Spångberg den gång-

en år 1949: »Vad affärsförhållandena beträffar, säger utskottet, att de negativa resultat, som utredningarna i detta fall ha kommit till, 'inte utesluta, att Unman gentemot någon eller några personer kan ha anspråk av civilrättslig natur'.» Herr Spångberg fortsätter på ett annat ställe: »Även beträffande förmyndarförvaltningen finns det i utskottets utlåtande medgivanden, som visa att det har funnits anledning till anmärkningar mot denna förvaltning», och på ett fjärde ställe säger han: »Utskottet fortsätter: 'Över huvud får man det intrycket, att Lundquist ådagalagt viss nonchalans vid utövandet av förmynderskapet'.» Jag vill med detta ha klart ådagalagt, att när herr Spångberg här gör gällande, att första tillfälliga utskottet år 1949 gav herr Lundquist orlovssedel är detta felaktigt. Första tillfälliga utskottet uttalade sig om huruvida det fanns grund för antagandet att det hade förekommit brottsligt förfarande, och det var enbart detta utskottet tog ställning till.

Den andra punkten gäller revisionsintyget av revisor Norman. Herr Spångberg läste upp en lång passus ur det revisionsutlåtande, som Norman avgav i mars 1934. Men han underlät — och det är detta som är symptomatiskt för hela den kampanj som förts i denna fråga — att meddela kammaren vad som framkom i revisionsberättelsen 1935 och 1936, upprättad icke enbart av herr Norman utan dessutom av herr Hammarstrand, som var av Unmansidan tillkallad som medrevisor för Lundquists fögderi. Jag kan inte, när det nu gäller att klarlägga halten av herr Spångbergs framställning, här underlåta att delge kammaren vad det står i Hammarstrands relation av händelseförloppet. Han säger: »Jag har å Normans kontor då Unman själv varit närvarande till honom framställt förfrågan, huruvida han hade något att anmärka mot de av Lundquist i hans redovisning upptagna inkomst-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

beloppen, varpå Unman i vittnens närvaro förklarar, att mot inkomsterna hade han ingenting att anmärka. När nu de av Lundquist redovisade och av Unman godkända inkomsterna åtgått för att bestrida de utgifter, som Lundquist kunnat verifiera, så frågar jag varifrån de medel skulle tagas, som skulle hava åtgått för att bestrida de större utgifter, som Unman och hans medhjälpare påstå att Lundquist ej kunnat med kvitton styrka.» Jag tror att det vid denna tid på dagen räcker med detta för att visa, hur det verkligen står till med bevisning på den punkten.

Jag vill tillägga beträffande den goda tro, i vilken vi var inom första tillfälliga utskottet, och den tro i vilken herr Spångberg är, ett ord om sinnessjukförklaringen av Dahnberg. Denna, jag vågar säga, mycket tragiska interiör sysselsatte herr Spångberg länge, och han konstaterade att det var Dahnbergs redbarhet som gjorde att han blev förklarad sinnessjuk. Herr justitieministern har varit inne på vad akterna innehåller. Jag är liksom han ledsen över, eftersom jag har sett dem, att de icke kan framläggas inför kammaren. Men jag vill gå ett steg längre än vad justitieministern gjorde och meddela att det intryck vi fick i första tillfälliga utskottet, nämligen att om icke framför allt hans familj den gången hade fått den elementära trygghet som bestod i att han omhändertogs för vård, så hade samhället icke kunnat stå till ansvar för sina handlingar. Det framgår klart av sjukhusjournalerna och intagningsattesten, att det var en trängande nödvändighet att han vid den tidpunkten underkastades vård. Under sådana förhållanden skall man icke delge allmänheten och andra kammaren den uppfattningen, att det var redbarhet som förde honom till sinnessjukhus. Jag kan tillägga, att så snart det fanns möjlighet för hans

dels provisoriska och dels definitiva frisläppande, blev han också utskriven.

Utöver dessa punkter kan jag inte underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet vid ytterligare en punkt i herr Spångbergs anförande, som verkligen är värd en viss uppmärksamhet. Den sammanfaller helt med den kampanj, som för närvarande förs i tidningen *Arbetaren* i Unmansaffären. Statsministern och justitieministern har förklarar, och alla andra som har yttrat sig här har sagt detsamma, nämligen att vi är tacksamma för om något ytterligare kommer fram, som kan klarlägga om något felaktigt skulle vara begånget. Herr Spångberg förklarade, att även om det göres en ny utredning efter alla de utredningar som förut är gjorda — vi vet ju förut att undersökningar beträffande Unmanfögderiet göres i samband med den stora rättegången mot Lundquist — är han inte villig lova att godta resultatet av den förnyade utredningen. Samma fråga har ställts under pressdebatten till tidningen *Arbetaren*, som smiter ifrån svaret på frågan helt enkelt av det skälet, att man inte längre böjer sig för någon objektiv utredning; man böjer sig först för den händelse utredningen ger det resultat, som man själv vill ha. Men att under sådana förhållanden få en tillförlitlig utredning är ju fullkomligt orimligt.

Jag tror man måste säga, herr talman, att sedan den utredning är gjord som nu pågår i samband med den stora rättegången i Stockholm, kan verkligen ingenting ytterligare begäras i utredningsväg i denna affär.

Jag skall därmed lämna fallet Unman. Jag kunde kanske tillägga att det på sista tiden, herr talman, har dykt upp ett påstående, som också har syntts i pressen, nämligen att det är rådmann Lundquist som har verkställt den stora JK-utredningen. Även detta rent orimliga uttalande förefaller att på sina håll vinna tilltro. Jag vill i anledning härav

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

säga att när vi inom första tillfälliga utskottet hade frågan till behandling var dåvarande JO, vilken tidigare såsom JK gjort utredningen, inkallad tillsammans med hela raden av Unmans egna ombud — så när som på herr Spångberg, höll jag på att säga — och dessa hade tillfälle att ställa vilka frågor de ville till JO. Han gav dem också svar på punkt efter punkt. Jag frågar: Finns det då rimlig anledning, även om man kan åberopa under ed avgivna intyg, att säga att det är Lundquist som skrivit utredningen?

Jag skulle därefter helt kort vilja säga några ord om Haijbyaffären, närmast gällande själva metodiken och den trygghet och rättssäkerhet som ämbetsmännen måste kunna åtnjuta.

I interpellationssvaret på s. 14 och 15 utvecklar justitieministern utförligt de betänkligheter som han kände, när han genom justitierådet Tammelin igångsatte utredningen angående tjänstemännens handläggning av det ärende som Haijby genom sina anklagelser hade åstadkommit. Jag skulle, inte minst i anslutning till vad statsministern här sagt, vilja fråga justitieministern: Efter som ett åtal mot Haijby vid den tidpunkten — jag talar alltså inte om tiden före gamle kungens död — med därav följande vittnesförhör under edlig förpliktelse och utan de preskriptionsbegränsningar som annars blev nödvändiga, hade spritt lika mycken klarhet över både Haijby och ämbetsmannens roll, varför föredrog då inte regeringen att direkt gå till ett åtal mot den man, som den visste var utpressare, i stället för att sätta i gång denna stora utredning som icke har blivit underkastad offentlig kontroll och som därför icke ger dem, vilkas åtgärder varit föremål för undersökning, den rättssäkerhet som jag i varje fall anser att de skall åtnjuta? Jag beklagar att man inte tidigare har kunnat beröra detta och få ett svar på frågan, ty jag tror att det här gäller en ganska väsentlig sak.

Jag kommer så, herr talman, till den sista av de tre punkter som jag ville beröra och som anknyter till de mycket kritiska uttalanden som herr justitieministern i sitt interpellationssvar gör om pressen och dess roll för känslan av rättssäkerhet. Lika felaktigt som det är att generalisera beträffande ämbetsmännen — det är jag den förste att erkänna — är det att generalisera när det gäller pressen. Det finns tidningar, vilkas uppträdande inte kan försvaras, men det finns också tidningar som städse ytterligt samvetsgrant granskar allt som skall inflyta i deras spalter. Men bortsett från detta och från att vissa generaliseringar är nödvändiga skulle jag vilja påpeka den ändrade praxis för publicering, som illustreras av den väldiga publiciteten i — låt mig i hast ta två namn — fallen Per Jacobsson och Karlmark. Trots att Per Jacobsson dömdes villkorligt och Karlmarks straff inskränkte sig till 75 dagsböter har dessa personer — det kommer vi inte ifrån — fått passera revy inför den svenska offentligheten på ett sätt som gör att de i långa stycken har kommit att framstå såsom verkligt allvarliga förbrytare. Men ingen av dem har tills vidare — deras mål är ju fortfarande föremål för domstols prövning — fått ett sådant straff att det bort rendera vederbörande ett omnämnande av namnen. Enligt publicistklubbens hedersregler bör icke namnen på dem, som blir villkorligt dömda eller som får bötesstraff, återges i pressen.

Jag undrar emellertid, om inte orsaken till den stora publicitet som givits dessa fall är att söka i en ändrad praxis från åklagarnas sida när det gäller publicering av namn. Jag skall inte närmare utveckla detta tema, men jag vill säga att ett bättre samarbete från åklagarnas sida i förhållande till pressen otvivelaktigt skulle i hög grad förbättra praxis härvidlag och öka rättsskyddet för enskilda medborgare. Ty säga vad man vill: även om en person

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

blir frikänd av domstol men offentligt figurerat som anklagad för fula brott har han icke haft det rättsskydd som alla medborgare bör åtnjuta, och jag vill påstå att så har varit förhållandet i flera fall bl. a. de båda som jag här omnämmt.

Jag tror därför att det är nödvändigt att det inledes ett samarbete mellan åklagarna å ena sidan och pressen å andra sidan. Jag är övertygad om att man från pressens sida skall göra sitt allra bästa för att ingen oriktig publicitet skall komma någon till del. Jag vågar säga att man inom den ansvars-kännande pressen är medveten om att det kräves varsamhet med och hänsyn till enskilda människors trygghet och rättssäkerhet. Den insikten måste hållas levande, att man icke har rätt att döma människor som icke har blivit dömda av svensk domstol.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Då herr Ståhl redan utförligt berört de frågor som jag närmast tänkte ta upp, finns det inte vid denna sena timme anledning för mig att mera ingående utveckla dem, allra helst som justitieministern inte är närvarande i kam-maren.

Herr Ståhl ansåg att pressen borde få det erkännandet att dess kritik är av väsentlig betydelse för hävdandet av den svenska rättsstaten. Av vad justitieministern i andra sammanhang sagt i sitt interpellationssvar får man emellertid delvis den uppfattningen att den svenska pressens kritik är skadlig för hävdandet av denna rättsstat — i varje fall talas det ju om att vissa tidningar här har drivits av sensationslusta. Jag tror att detta är — kanske med undantag för några få fall — att ge en fullkomligt oriktig bild av den svenska pressen. Denna har som helhet drivits av ett befogat rättspatos.

Detta rättspatos fanns ju hos justitieministern i hans svar i fråga om Lundquistaffären. Om en rådman i Lundquists ställning företar sådana affärs-transaktioner som Lundquist gjorde, är det väl inte egendomligt att det skapar olust. Just därför att vi lever i en rättsstat frågar man sig hur detta har kunnat få fortgå så länge. Man skall givetvis inte kvälja dom, men det är naturligt om pressen säger sin mening, och den kritik som i andra länder riktas mot rättsväsendet är ofta utomordentligt mycket skarpare än vad den svenska pressens kritik i allmänhet är. Det kan naturligtvis finnas undantag, och man bör som herr Ståhl sade inte generalisera.

Utän pressens kritik har man i längden inga möjligheter att nå den offentliga insyn som är av nöden. Som herr Svensson i Ljungskile sade är frågan om insyn när det gäller administrationen inte betydelselös. Det avtal, som en gång slöts om att man i Förvaltningsrättslig tidskrift skulle publicera motiveringen för regeringens beslut i vissa fall, har man såvitt jag kunnat finna inte följt i någon större utsträckning. Jag vädjar till justitieministern att inte minst på denna punkt, som också berördes av herr Håstad, se till att vi får offentlig insyn och kritik.

Det fanns i statsministerns enligt min mening i många avseenden utmärkta anförande några ord, som jag till slut vill beröra. Han sade att vi här i landet har inställningen att även en medborgare, som i sitt liv tidigare gjort sig skyldig till brottsliga handlingar, skall få åtnjuta samma skydd som övriga medborgare. Jag tyckte att det fanns i hans anförande någonting av förvåning över det självklara förhållandet, att man i en rättsstat inte gör skillnad på individer som varit straffade förut och dem som inte varit det. Man skall väl inte på dem som tidigare begått brott kasta en mörk skugga när de uppträder i andra sammanhang.

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Det är väl konstitutivt för den svenska rättsstaten, att man inte gör någon åtskillnad mellan personer i olika ställning, annars vore det ingen rättsstat. Statsministern hade nog inte behövt lägga orden så, som om det var någonting märkligt att man i en demokratisk stat vill slå vakt om alla människors rättigheter.

Denna debatt i riksdagen har haft den betydelsen att man bl. a. fått klart för sig den svenska pressens roll när det gäller att värna rättsstaten. Även om man kan anklaga vissa tidningar för sensationslystnad i några fall, så har det dock fastställts att den fria kritikrätten är väsentlig för vår demokrati. Utan denna fria kritikrätt kan den svenska rättsstaten i längden inte bevaras.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (bf): Herr talman! Det är med ganska stor tvekan som man tar till orda i denna debatt. Jag har inte tagit till orda för att som det heter kvälja dom eller anmärka på vad myndigheter gjort i det ena eller andra fallet.

Jag kan emellertid lätt förstå att interpellanterna har velat få denna debatt till stånd. Jag tror det kan ha sitt värde att justitieministern har lämnat denna ganska utförliga redogörelse. Huruvida debatten om rättsrötesamhället efter denna debatt kommer att sluta eller åtminstone avtaga är jag ändå mycket tveksam om. Vi känner till lite var hur ryktet går. Man talar om hur ruttet och eländigt det är. Den ene säger ett, och det blir förstorat av den andre. Man har alltid hört det från en så förfärligt säker källa o. s. v. Man kan nog instämma helt i herr Gezelius' utmärkta anförande när han säger, att man skall ha täckning för sina påståenden innan man framställer dem.

I denna debatt i dag har det kommit fram uppgifter om vissa förhållanden som inte är som de borde vara. Särskilt har de tre ärendena i dagens debatt,

nämligen Keijneaffären, Haijbyaffären och Lundquistaffären, spelat den stora rollen. Det har också framskyttat i flera talares anföranden, att om någon vill sticka upp och försöka skapa någon rättvisa blir han på ett eller annat sätt trakasserad eller inspärrad för undersökning. Särskilt har det i Unmanaffären sysslats med en polisöverkonstapel Dahnberg. Jag vill gärna säga några ord om detta. Det råkar nämligen vara så, att jag var bekant med Dahnberg. Jag kände hans far, mor, fru och syskon, och jag har också varit i kontakt med hans barn. I likhet med herr Spångberg kan jag säga, att Dahnberg egentligen var en stor hedersman. Han var mycket impulsiv och temperamentsfull och kunde uppvisa en stark moralisk indignation över allt som han inte ansåg vara riktigt.

Det har sagts här att det framgår av akterna att han var sinnessjuk. Jag tycker nog, att herr Ståhl använde något för starka ord när han sade, att det av hänsyn till samhället och hans familj var nödvändigt att omhändertaga honom. Jag skall emellertid inte syssla så mycket med detta; det får vara som det är.

Jag kan emellertid inte underlåta att omnämna en annan sak. Herr Spångberg har också sysslats ganska utförligt med hur det gick till vid intagningen på sinnessjukhuset och angett med vilka han varit i kontakt, nämligen såväl läkare som ordföranden och en ledamot av sinnessjuknämnden. Nu är det ju så att en läkare, vare sig det är en docent eller annan läkare, ensam kan komma att fälla ett avgörande om huruvida en människa som av en eller annan anledning anses misstänkt skall omhändertagas och spärras in för sinnesundersökning. Det är självklart att lekmännen saknar möjlighet att ställa någon diagnos huruvida en person är psykiskt sjuk och behöver eller inte behöver omhändertas. Jag bortser nu ifrån fallet Dahnberg. Han intogs kanske första

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

gången på framställning av familjen. Så var dock inte fallet de andra gångerna — Dahnberg var ju inburad flera gånger. Å andra sidan tror jag inte att det är riktigt att en person — även om fallet är klart — skall ha en så suveränt stor makt utan det borde vara så att åtminstone två läkare skulle konsulteras i sådana fall. Jag tror, att det vore anledning för justitieministern och regeringen att ta sig en funderare över om det inte vore skäligt att här få till stånd en ändring. Läget kan vara likadant för den som är intagen och av en eller annan orsak skall försöksutskrivnas. Vi vet att det också kommer ut människor från sinnessjukhusen i samhället, vilka kan ställa till fruktansvärda olyckor. Att vederbörande släpptes ut kan bero på fel diagnos från läkarens sida. Jag har i denna debatt bara velat framföra denna tanke och tror att det i detta fall är värt att undersöka.

Man kan nog inte komma ifrån att allmänheten får den uppfattningen att så snart någon börjar röra i obehagliga saker, särskilt om det är sådana saker som rör mycket uppsatta män, han blir omhändertagen på sinnessjukhus. När det gäller affären Unman och denne rådman Lundquist kan man väl inte komma ifrån, även om man vill vara aldrig så lojal medborgare i samhället, att det ser märkvärdigt ut här. Såsom det upplyses i interpellationssvaret är Lundquist åtalad för 23 grova brott, och flera åtal väntas. Man kan då inte komma ifrån att han, på grund av sin höga ställning, har åtnjutit ett särskilt stort förtroende — han har varit förmyndare och handhaft förmyndarmedel och därvid alldeles rysligt missbrukat sin stora makt.

Nu är det naturligtvis glädjande att justitieministern verkligen konstaterar, att det har förekommit en del som inte skulle få förekomma och att en rådman inte skall få bedriva en sådan privat affärsverksamhet som Lundquist gjort. Han säger klart ifrån, att en domare inte

blott skall ha erfarenhet och skicklighet utan också ha de högsta moraliska kvalifikationer. Jag tror, att det är värdefullt att detta har sagts av justitieministern. Personligen får jag säga, att vi naturligtvis måste kunna hysa ett orubbat förtroende för vårt rättsväsende. Det får inte grumlas. Jag hoppas verkligen i likhet med andra talare här att den unge åklagare som fått hand om Lundquistmålet också kan reda ut härvan samt få rätt.

Det har också talats om allmänhetens och tidningarnas sätt att reagera. Jag tror att det därvid har använts många överord. Man bör akta sig för att draga för snabba slutsatser, och framför allt skall man, som herr Gezelius har sagt, ha täckning för sina påståenden. Det får naturligtvis inte förekomma att den lagstiftande församlingen sätter sig över domslut och faller juridiska domar, men om man ger akt på vad som skett i den offentliga debatten, så har t. ex. för något eller kanske några år sedan bildats en ideell förening som heter Rättsvärnet. Den har naturligtvis kommit till i de allra bästa avsikter, och man har tänkt sig att genom detta Rättsvärn kunna skapa reda och ordning och förtroende för vårt rättsväsende. Jag undrar emellertid om det sätt på vilket föreningen ibland har gått fram verkligen kan skapa ett sådant förtroende. Jag har hört skildras ett större möte på Forum för ungefär ett år sedan, där man gick hårt åt rättsväsendet och särskilt de höga ämbetsmännen, regering och riksdag och allt som hör till överheten. Där förekom hejarklackar och väldiga instämmande applåder etc., men såvitt jag är rätt underrättad var det till stor del så kallad humlegårdspublik som besökte mötet. Ett instämmande från sådan publik tror jag faktiskt inte kan skapa något anseende för vårt rättsväsende. Jag tycker att allmänheten är litet för snar att ta ställning och kritisera, och särskilt när det gäller personer i offentlig hög ställning, regering,

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

domare och andra, får man ett intryck av att det schackras i skandaler. Man breder på i stället för att söka rätta till de rykten, som väl i de flesta fall är fullständigt osanna. Man får höra rykten och påstående ibland om de mest otroliga ting, som omöjliga kan vara med sanningen överensstämmande.

Herr talman! Jag har bara velat bidra till debatten med dessa enkla reflexioner, och jag vill gärna tro, såsom andra här har sagt, att denna debatt kanske har haft sitt ändamål och gjort sin nytta.

Herr RYLANDER (fp): Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt; då jag själv är domare torde en sådan föresats vara naturlig, men jag har såsom ordförande i första lagutskottet uppkallats genom de anföranden som tidigare har hållits av herr Johansson i Stockholm och nu senast av herr Håstad.

Herr Johansson i Stockholm riktade skarpa angrepp förutom mot andra ämbetsmän även mot riksdagens justitieombudsman. Då justitieombudsmannens verksamhet i ämbetet granskas av första lagutskottet, kan jag inte lämna oemotsagt vad herr Johansson anförde, även om jag skulle tro att inte så många fäste alltför stort avseende vid vad herr Johansson sade.

Herr Johansson gjorde gällande att dessa ämbetsmän, han nämnde bland andra justitieombudsmannen, hade granskat de olika förfaranden, för vilka rådmannen Lundquist nu är åtalad, och funnit att han inte gjort sig skyldig till något brottsligt. Det är nu inte riktigt. Till justitieombudsmannen har gjorts anmälningar om vissa åtgärder som rådmän Lundquist vidtagit, som nu är föremål för åtal, men vederbörande justitieombudsman har funnit dem icke böra föranleda någon vidare åtgärd, visst inte därför att de måhända icke varit brottsliga, utan därför att de inte avsett Lundquists förfarande i tjänsten

och justitieombudsmannen därför inte haft att taga befattning med anmälningarna.

Jag kan i detta sammanhang nämna, att det bara är någon enda av de fem i samband med Lundquist ingivna anmälningarna till justitieombudsmannen som har handlagts av den nuvarande justitieombudsmannen Rudewall, under det att de andra anmälningarna handlagts av andra utövare av ämbetet.

Herr Johansson gjorde också gällande, att det borde ha ålegat vederbörande justitieombudsman att, då han inte tog någon befattning med dessa anmälningar, överlämna dem till polis- och åklagarmyndigheter. Det lät också på herr Håstad som om han ansåg att en sådan utväg hade varit möjlig, lät vara att, som han uttryckte sig, lagtexten inte var fullkomligt klar. Jag tycker nu för min del att stadgandet i regeringsformens § 96 och motsvarande stadgande, 1 §, instruktionen för justitieombudsmannen är fullt klara. Det är endast ämbetsmännens göranden och låtanden i ämbetet som kan bli föremål för justitieombudsmannens åtgärder. Skulle det vara så att justitieombudsmannen skulle skicka allt, varmed han inte kan ta befattning, vidare, borde det ju på ett eller annat sätt ha kommit in i de stadganden, som reglerar hans verksamhet. Vi får ju besinna, att justitieombudsmannen är något slags folktribun som är satt att värna enskild man mot ämbetsmäns godtycke. Han står alltså lyft över enskildas tvister med varandra.

Man får detta fullt klart för sig om man ser på hur det har varit tidigare. Det har varit en fast praxis under hela den tid som justitieombudsmannens befattning har funnits, att justitieombudsmannen inte till allmän åklagare överlämnat till honom inkomna klagomål, som inte avsett tjänstemäns förhållande i tjänsten. I 1864 års strafflag stadgades i 16 kapitlet 1 § straff för falsk angivelse med ett maximistraff av inte

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

mindre än sex års straffarbete. För straff enligt detta lagrum fordrades att angivelsen gjorts till åklagare, som ägde anställa åtal för det angivna brottet, eller myndighet, som var skyldig att vidarebefordra angivelsen till sådan åklagare. Hade angivelse inte skett till sådan åklagare eller myndighet, straffades vederbörande bara för förtal enligt ett annat lagrum, som stadgade avsevärt lägre straff. Även i den nu gällande strafflagen skiljes på angivelse till myndighet, som har att upptaga anmälan, som det heter, »i sådan sak», och angivelse till annan. Det var alltså och är alltfjämt av stor betydelse för den enskilde, som till JO anmäler ett brott, som JO inte kan åtala, om JO är skyldig att vidarebefordra hans anmälan till vederbörlig myndighet eller om sådan skyldighet inte föreligger.

Jag tror att många av dem, som nu tämligen lättvindigt kastar i väg en anmälan till JO, skulle bli mycket bekymrade om därmed skulle vara förbundna de konsekvenser, som följer med att anmäla en person hos polisen. Härvid synes det vara klart att det inte kan föreligga någon skillnad mellan brott av enskild och tjänsteman utom tjänsten. Inte heller kan någon godtycklighet från JO:s sida i sådant fall få förekomma. Antingen skall alla anmälningar för brott, som JO inte kan åtala, vidarebefordras eller också inga alls. JO kan inte ingå på någon prövning av det befogade i angivelsen. Den som liksom jag under några år varit med om att granska JO:s ämbetsutövning och tagit del av de många högst egendomliga och uppenbart obefogade anmälningar, som jämte befogade sådana inströmma till ämbetet, inser lätt det äventyrliga i att låta alla dessa bli föremål för polisutredning. Underhandsmeddelande från JO till behörig åklagarmyndighet får väl anses falla utanför tjänsten och alltså helt komma på JO:s personliga ansvar. JO torde då själv stå angivaransvar. Att på sådant sätt begagna upp-

lysningar, som JO fått i tjänsten, synes inte vara att rekommendera. Skulle ett vidarebefordrande ske, i vilken form det nu må vara, bör det väl liksom alla andra JO:s ämbetsåtgöranden redovisas för första lagutskottet, som har att granska hans åtgöranden i ämbetet.

Emellertid förefaller denna lagbestämmelse ännu tydligare om man tar hänsyn till en annan bestämmelse i instruktionen, som tillkom samtidigt med att militieombudsmannaämbetet inrättades. Det står i 11 § i instruktionen för JO: »Står domare, ämbets- eller tjänsteman, över vars åtgärd klagan föres hos justitieombudsmannen, för sin ämbetsutövning ej under hans utan under militieombudsmannens tillsyn, må justitieombudsmannen giva den klagande anvisning att, där honom så gott synes, hänvända sig till militieombudsmannen.» Här understrykes alltså än en gång, att det endast är ämbetsåtgöranden som faller under JO:s tillsyn. Hade riksdagen haft den åsikten, att JO hade ägt att ta någon som helst befattning även med åtgöranden av ämbetsman utom tjänsten, hade här sannerligen varit platsen att i samma paragraf understryka, att JO »må» överlämna till vederbörande myndighet de anmälningar, som inte rör tjänstemäns förhållande i tjänsten men som innebär tillvitelse om brott, som kan bli föremål för allmänt åtal.

Jag kan alltså inte, i motsats till herr Håstad, anse att det skulle vara lämpligt och riktigt om justitieombudsmannen här hade överlämnat anmälningar, som hade inkommit emot Lundquist, till vederbörande polismyndighet. Herr Håstad sade, att det inte skulle ha väckt någon uppmärksamhet i första lagutskottet eller riksdagen om så hade skett. Jag vill nog påstå, att det hade väckt åtskilliga uppmärksamhet, åtminstone i första lagutskottet, om justitieombudsmannen med frångående av en stadgad praxis och med begagnande av en utvidgning av de bestämmelser, som regle-

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

rar hans verksamhet, hade tagit sig för att lägga sig i åtgöranden, som Lundquist hade gjort utom tjänsten.

Men, herr talman, därmed är inte sagt att JO:s instruktion alltid bör vara sådan som den nu är. Jag har länge varit inne på den tanken, att detta inte är riktigt och att man måste göra någonting åt det, så att säga göra JO:s ställning mera tidsenlig. På sin tid väckte jag 1947 tillsammans med en annan ledamot av riksdagen, presidenten Schlyter, en motion om inrättande av en riksdagens ombudsmannabefattning för övervakning av frihetsberövande på anstalter av olika slag, tillhörande såväl rättsvården som socialvården. Men motionen rönt samma öde som så många andra motioner: den blev avslagen.

När första lagutskottet 1949 hade att ta ställning till ändring i instruktionerna för justitieombudsmannen och militieombudsmannen, påpekade utskottet också att gränsdragningen för justitieombudsmannens verksamhet inte längre motsvarade tidens krav. Då justitieombudsmannabefattningen inrättades, var det ju så att de offentlighetsrättsliga uppgifterna i regel ankom på statens egna befattningshavare. Under den fortsatta samhällsutvecklingen har emellertid dylika funktioner kommit att tilläggas även andra befattningshavare, t. ex. sådana i kommunal eller enskild tjänst. Uppgifterna är desamma och många gånger viktigare än på den tiden, då JO-ämbetet inrättades, men de utföres nu delvis av befattningshavare, som inte står under justitieombudsmannens tillsyn. Det har i själva verket blivit så, att de enskilda medborgarnas rättsskyddsbehov är i olika mån tillgodosett, beroende på om den tjänsteman med offentlighetsrättslig ställning, som förmenas i denna sin egenskap ha förgripit sig på den enskildes rätt, kan sägas vara statlig befattningshavare eller inte. I vissa fall framstår den förefintliga skillnaden med avseende på möjligheten att påkalla justitieombuds-

mannens ingripande som särskilt irrationell. Jag vill nämna som exempel det synnerligen egendomliga i att en person som förmenar sig vara olagligt inspärrad på ett statligt sinnessjukhus kan klaga hos justitieombudsmannen, medan den som sitter på ett kommunalt sinnessjukhus är betagen en sådan rätt. Och kan någon människa förstå hur det kan vara så, att t. ex. hyresrådets befattningshavare står under justitieombudsmannens tillsyn under det att de som i hyresnämnderna dömer i samma slags mål i en lägre instans inte står under hans tillsyn.

Det var därför med stort intresse jag här hörde herr Ohlin ifrågasätta ett utvidgande av justitieombudsmannens uppgifter på så sätt, att justitieombudsmannen skulle ha att ägna tillsyn även åt ämbetsmännens göranden och låtanden utom tjänsten så till vida att justitieombudsmannen skulle ingripa om misstanke uppstod om att ämbets- eller tjänsteman gjort sig skyldig till brott utom tjänsten av sådant slag, att det kunde föranleda avsättning. Det stadgas ju i 25 kap. 7 § strafflagen, att om en ämbetsman för annat än ämbetsbrott dömes till straffarbete, skall han avsättas. Om särskilda skäl föranleder därtill, kan han bibehållas i tjänsten och i stället dömas till suspension. Får han lägre straff, kan han dömas till suspension, om han genom brottet skadat det anseende som innehavaren av befattningen bör äga. Om han med hänsyn till tjänstens särskilda beskaffenhet genom brottet visar sig uppenbarligen inte skickad att inneha denna, kan han även i detta fall avsättas. Det är att märka, att det nu bara är ett fåtal brott, som är ämbetsbrott i egentlig mening. Övriga brott, t. ex. förskingring, begångna av ämbets- och tjänstemän föranleda ansvar enligt samma lagrum som om de förövats av vem som helst annan.

Riksdagen kan ju ha intresse av att en tjänsteman alltid har sådan värdighet eller sådant anseende, att han kan

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

förvalta den tjänst som han innehar. Jag vill inte nu ta ställning till om man utan vidare kan gå in på denna linje, men så mycket är säkert att den bör övervägas. Det nu aktuella fallet Lundquist, som i så ovanligt hög grad har fäst uppmärksamheten på vikten av att ämbetsmännen har värdighet och anseende, gör att man nog bör tänka sig för om inte denna ämbetsmännens ställning, och särskilt då domarnas oavsämlighet, bör korrespondera med ett erforderligt kontrollorgan även för deras handlande utom tjänsten. Med en sådan avgränsning av JO:s tillsyn över ämbets- och tjänstemännens göranden och låtanden utom tjänsten, som jag förut nämnt, kan jag inte finna, att JO:s arbetsbörda skulle öka i sådan grad, att det kan vara ett skäl att åberopa mot en utvidgning av verksamhetsområdet. Enligt min erfarenhet av granskningen av JO:s ämbetsutövning under några år har det endast varit ett fåtal fall, som rört brott, som skulle ha begåtts utom tjänsten, och endast en del av sådana brott — sådana som kan föranleda avsättning — skulle ju förslagsvis göras till föremål för JO:s ingripande.

Med dessa ord, herr talman, vill också jag uttala, att denna debatt har varit av värde. Den har på sitt sätt rensat luften, och jag tror att den skall föra en del gott med sig i framtiden.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Jag begärde ordet närmast för en replik till herr Ståhl. Jag tror inte att den skall behöva bli så lång som herr Ståhl befarade, men jag var inte alldeles säker på att jag skulle kunna framföra den på ett tillfredsställande sätt under en förlängd replik om sex minuter.

Herr Ståhl menade att utskottet 1949 hade arbetat på att finna om Lundquist gjort sig skyldig till något brottsligt förfarande i förmyndarförvaltningen. Jag har sagt tidigare och säger det än en gång, att utskottet saknade kom-

petens att utföra en sådan undersökning — det kan ju ett riksdagens utskott över huvud taget inte göra — och utskottet saknade också juridiskt biträde i sitt arbete. De som då trodde på Lundquist kan ju nu vara efterkloka, men vi som inte trodde på Lundquist behöver inte kallas efterkloka, och vi var alldeles säkra på att det skulle vara ett svårt arbete att utreda denna fråga. Eliassons utredningsarbete om Unmansaffären visar ju att motionärerna 1949 hade rätt.

Herr Ståhl talar nu om att man inte har funnit något brott, men åtminstone justitieministern och jag var för en stund sedan eniga om att dom först måste avkunnas för att man bestämt skall kunna fastslå ett brott. Det är ju alldeles meningslöst att ett utskott sätter sig att forska efter ett brott i ett sådant fall då inget brott går att konstatera därför att dom icke har fällt. Det visar att utskottet inte bara saknade kompetens utan även över huvud taget förståelse för frågan. Jag har aldrig tvivlat på att utskottet läste och tog del av materialet, men som jag sade i mitt första anförande är uppgiften av en helt annan och mera komplicerad natur än att bara sitta och läsa vad som levereras.

Jag skall inte ta upp den saken på nytt. Jag skall bara här konstatera, att utskottet över huvud taget inte heller upptäckte felet. Det upptäckte inte Lundquists falska redovisning. Det ansåg, att man inte kunde fastslå, att Lundquist hade upplagt hela denna redovisning på ett sätt, som stred mot allt vad som över huvud taget kan kallas bokföringsmässigt förnuft. Den enkla kassaredovisning, som Lundquist kom med, kan ju omöjligt ge en bild av den förvaltning han hade sig ålagd för Unmans vidkommande. Om utskottet verkligen gått till botten med frågan skulle ju utskottet upptäckt att Lundquist hade kommit med felaktiga uppgifter och att Unman i stället för att ha en skuld på i runt tal 400 000 kronor,

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

som Lundquist sade, hade tillgångar på flera hundra tusen kronor. Det borde man ha sagt ifrån. Det borde man till och med kunnat få veta, om man på allvar vill arbeta med det som finns i justitiekanslerns mycket invecklade och besynnerliga uppställning, av de siffror som finns där. Det gäller den nuvarande justitieombudsmannen, och det är därför som han har blivit inblandad från min sida i sin egenskap av tillförordnad justitiekansler.

Sedan sade herr Ståhl, att jag hade omnämnt 1934 års redogörelse, som Norman avgav, men inte talat om den som Norman och Hammarstrand hade avgivit år 1936. Ja, 1934 års redogörelse, som Norman avgav, är det väsentliga i denna fråga. Den har aldrig Norman tagit avstånd från, men jag skall gärna stå till tjänst med att läsa upp vad Norman skrev 1936, om det nu kan bringa någon större klarhet hos herr Ståhl och andra, som inte har läst detta eller läst på ett besynnerligt sätt vad Norman har skrivit.

Herr Ståhl säger också — och det är alldeles rätt — att då fanns det också med en annan man, som hette Hammarstrand, och att han även lämnade en redogörelse. Norman var auktoriserad revisor, Hammarstrand var såvitt jag vet icke det.

Jag läste i mitt förra anförande upp vad Norman hade skrivit 1934 och den PM, som han också hade bifogat sin redogörelse. Sedan gjordes nya anmälningar mot Unman om brottsligt förfarande. Vad borde förmyndarkammaren då ha gjort? Den borde givetvis ha fått till stånd en polisundersökning av det hela. Men det gjorde man inte, utan i stället vände man sig på nytt till Norman, såsom herr Ståhl mycket riktigt har sagt, och ville, att han skulle avläta en ny skrivelse. Då svarade Norman med ledning av de fem punkter, som jag citerade i mitt förra anförande.

Hammarstrand å sin sida uttalar sig synnerligen svävande. Det är inte myc-

ket att hålla i hand varken för herr Ståhl eller någon annan. Hammarstrand säger, att han finner, att Lundquists utredning är riktig. Han talar ungefär samma språk som justitiekanslern och justitieombudsmannen och riksåklagaren. Han säger, att han finner, att det inte är några fel på Lundquists utredningar, men även Hammarstrand reserverar sig för inkomsterna. Han reserverar sig också för vissa utgiftsposter och för tiden före räkenskapsåret. Det är ju en ganska allvarsam reservation, och man kan sannerligen inte säga, att det är ett godkännande eller att Hammarstrand menar, att Lundquist har handlat på ett riktigt sätt.

Och nu skall vi se vad Norman skriver 1936. Jag skall läsa upp hans skrivelse, den är inte så lång. Han svarar på de fem punkter som jag tidigare har citerat och säger om den första: »På anmodan av överståthållaren har kriminalpolisen i Stockholm verkställt utredning för tiden före assessor Lundquists övertagande av förmynderskapet.» Jag hoppas att herrarna hörde detta, herr Ståhl också, fastän klockan nu är nära tolv. Herr Norman säger alltså att han faktiskt inte brytt sig om någon redovisning härvidlag, utan förklarar att denna redovisning har kriminalpolisen i Stockholm verkställt. Så säger han ingenting vidare om det.

Beträffande punkterna två och fem säger han: »Enligt ett av den nuvarande förmyndaren, advokaten Hemming-Sjöberg avgivet intyg hava några felaktigheter i den av assessor Folke Lundquist vid förmynderskapets överlämnande avgivna redovisningen och den därvid utgående ställningen icke kunnat konstateras. Beträffande vissa beräkningar av upplupna och förfallna räntor, förfallna skatter m. m. hänvisar jag till utlåtandet av den 8 mars 1934.»

Sedan kommer punkten tre: »I samband med förnyat uppdrag att tillsammans med revisor Fredrik Hammarstrand ytterligare granska assessor

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

Lundquists redovisningar företeddes verifikationer till de mera betydande poster, vilka vid min första granskning befunnits överifierade.» Det är det enda positiva som Norman uttalar.

Rörande punkt fyra säger han: »Emot redovisningen av influtna hyror har den omyndige eller hans ombud efter av dem verkställd granskning icke, såvitt jag har mig bekant, anfört några anmärkningar.» Här talar han alltså på nytt om att han inte gjort någon undersökning och nöjer sig med att säga att såvitt han har sig bekant har den omyndige eller hans ombud inte anfört några anmärkningar.

Man finner sålunda här att Norman inte uttalar sig bestämt i någon punkt. Han tar inte ansvar för någon punkt utan hänvisar till andra personer, om vilka han hör att de har gjort en undersökning eller som han inte har hört göra någon anmärkning o. s. v. Han anmäler alltså över huvud taget bara vad förmyndarkammaren redan visste och ingenting annat, nämligen att vissa personer har gjort utredningar eller avgivit vissa utlåtanden. Herr Ståhl kan omöjligt åberopa sig på den av Norman avgivna skrivelsen år 1936 för att erhålla något stöd för sitt påstående, vilket också blev utskottets, att Unman-affären skulle vara färdig för avskrivning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 602 av herr *Hægblom*; och

nr 603 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 604 av herrar *Cassel* och *Munktell*.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, statsutskottets utlåtanden nr 120—135, sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 13, första lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38, andra lagutskottets utlåtande nr 31, tredje lagutskottets utlåtande nr 23 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 28.

§ 5.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att å morgondagens föredragningslista jordbruksutskottets utlåtande nr 28 och statsutskottets utlåtande nr 134 skulle i nu nämnd ordning uppföras närmast efter sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 13 och konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 sist bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid universitetet i Lund;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1953/54 till bidrag till anordnande av skolmåltider m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m.;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen;

Svar på interpellationer ang. vissa förhållanden inom rättsväsendet.

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående depåverksamheten till stöd för blinda hantverkare;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1953/54;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt inrikes lufttrafik;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom; och

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till C. A. V. Hagström m. fl.

§ 7.

Anmäldes, att herr *Henriksson* under sammanträdet till herr talmannen avlämnat en motion, nr 605, i anledning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit förslag om ändrade tjänste- och personalförteckningar för riksdagens verk m. m.

Denna motion hänvisades omedelbart till bankoutskottet.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 11.59 em.

In fidem
Gunnar Britth.